Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomie

Diplomová práce

Analýza veřejného dluhu v ČR

Bc. Jiří Nádvorník

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Nádvorník Jiří

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Analýza veřejného dluhu v ČR

Anglický název

Analysis of public debt in the Czech Republic

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je zhodnocení veřejného dluhu České republiky a vymezení jeho hlavních determinant.

Dílčí cíle zahrnují:

- zhodnocení vývoje veřejného dluhu v České republice,
- porovnání míry veřejného dluhu s jinými státy EU,
- zjištění vlivu změn politického spektra v řídících orgánech ČR (Vláda, parlament a senát),
- určení dalších determinantů výše veřejného dluhu a vymezení míry jejich vlivu.

Metodika

- Určení cílů práce a získání odborné literatury.
- Nastudování a analýza odborné literatury.
- Vypracování teoretické části.
- Získání dat pro vypracování praktické části.
- Vypracování praktické části (vč. analýzy časových řad, regresní analýzy a predikčního modelu pomocí specializovaného softwaru).
- Vypracování závěru a potvrzení či vyvrácení hypotézy.

Harmonogram zpracování

Leden 2013: formulace cílů práce
Únor – duben 2013: zpracování teoretických východisek
Květen 2013: vypracování pracovních hypotéz a metodiky práce
Červen – srpen 2013: sběr dat
Září – prosinec 2013: zpracování a vyhodnocení vlastních analýz
Leden 2014: formulace diskuse a závěrů práce
Únor 2014: vypracování úvodu, souhrnu a klíčových slov a finální úpravy práce

---

Rozsah textové části

50 - 60 stran

Klíčová slova

Veřejný dluh, státní dluh, rozpočtová soustava, veřejné rozpočty, příjmy a výdaje, dluh zdravotních pojišťoven, fiskální politika, management dluhu.

Doporučené zdroje informací

OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L., a kolektiv; Veřejný sektor a veřejné finance; 2010; Grada Publishing, a. s.; ISBN 978-80-247-3228-2.

JUREČKA, V., a kolektiv; Makroekonomie; 2010, vydala Grada Publishing, a. s.; ISBN 978-80-247-3258-9.

DVOŘÁK, P.; Veřejné finance, fiskální nerovnována a finanční krize; 2008; vydalo nakladatelství C. H. Beck v Praze; ISBN: 978-80-7400-075-1.

DORNBUSCH, R., DRAGHI, M.; Public debt managemet: theory and history; 1990; 2. dotisk 1996; vydalo nakladatelství the Press Syndicate of the University of Cambridge; ISBN 0 521 39266 7.

GREINER, A., FINCKE, B.; Public debt and economic growth; 2009; vydalo nakladatelství Springer Dordrecht Heidelberg London New York; ISBN 978-3-642-01745-2.

Vedoucí práce

Malá Zdeňka, Ing., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.
Vedoucí katedry

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
Provozně ekonomická fakulta

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c.
Děkan fakulty

V Praze dne 17.9.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Analýza veřejného dluhu v ČR" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2014 _____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé práce Ing. Zdeňce Kroupové PhD. za odborný dohled, cenné rady a pomoc při vypracovávání této práce. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a zvláště své přítelkyni za trpělivost a podporu nejen při psaní této práce.

Analýza veřejného dluhu v ČR

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na problematiku veřejného dluhu, která je v poslední dekádě poměrně diskutovaným tématem.

Cílem práce je analýza veřejného dluhu ČR pro období 1993-2012 a zamítnutí či potvrzení primárních i vedlejších hypotéz, týkajících se vlivu mimorozpočtových faktorů na vývoj veřejného dluhu. Pro splnění cílů bude provedena grafická analýza i ekonometrické modelování, a to na základě získaných dat z portálu Vlády ČR a ministerstev.

Z výstupů použitých metod je patrný vliv mimorozpočtových faktorů na vývoj veřejného dluhu ČR. Z mimorozpočtových faktorů mají největší vliv na dluh HDP a úrokové náklady. Následná analýza nepotvrdila, že by zadlužení vůči úrovni ekonomiky dosahovalo vysoké úrovně. Naopak prokázala, že v rámci EU patří ČR k lepšímu průměru. Dále nebyly prokázány zásadní rozdíly při střídání politického spektra u moci pro období růstu veřejného dluhu, tj. od roku 1997.

Klíčová slova: veřejný dluh, státní dluh, rozpočtová soustava, veřejné rozpočty, příjmy a výdaje, dluh zdravotních pojišťoven, fiskální politika, management dluhu.

Analysis of public debt in the Czech republic

Summary

This thesis deals with the problems of public debt. These problems are relatively discussed topic in the last decade.

The aim is to analyse the public debt of the Czech Republic for the period 1993-2012 and the denial or confirm primary and secondary hypotheses concerning the influence of extra-budgetary factors on the development of public debt. To fulfil the objectives will be made graphic analysis and econometric modelling, based on data obtained from the website of the Czech Government and ministries.

The outputs of the methods used are evident influence of extra-budgetary factors on the development of the public debt of the Czech Republic. From the extra-budgetary factors have GDP and interest costs the greatest impact on debt. Next analysis not confirmed that the debt to the economy reached a high level, but showed that within the EU the Czech Republic is a better average. Furthermore, significant differences were demonstrated in changing the political spectrum in power for a period of growing public debt, i.e. since 1997.

Keywords: public debt, national debt, budget system, public budgets, revenue and expenses, health insurance debt, fiscal policy, debt management.

Obsah a seznamy

Úvod **11**
Cíl a metodika **12**
3. Teoretická východiska **13**
3.1. Veřejný dluh **13**
3.1.1. Členění veřejného dluhu 14
3.1.2. Formy veřejného dluhu 15
3.2. Státní dluh **17**
3.3. Dluhy obcí a krajů **18**
3.4. Dluh zdravotních pojišťoven **19**
3.5. Příčiny růstu veřejného dluhu **20**
3.5.1. Rozpočtové faktory 21
3.5.2. Mimorozpočtové faktory 21
3.5.3. Vedlejší faktory 23
3.5.4. Fiskální nerovnováha 24
3.5.5. Bisphamova analýza 26
3.6. Správa dluhu **28**
3.6.1. Dluhová služba 28
3.6.2. Řízení státního dluhu 29
3.7. Důsledky existence veřejného dluhu **32**
3.7.1. Řešení dluhového problému 33
3.8. Pojmy spojené s veřejným dluhem **36**
3.8.1. HDP 36
4. Empirická část **38**
4.1. Obecná charakteristika vývoje veřejného dluhu ČR **38**
4.2. Ekonometrický model **48**
4.3. Vliv politických cyklů na vývoj veřejného druhu a státního rozpočtu **53**
4.4. Srovnání zadlužení s ostatními zeměmi EU **55**
5. Diskuse **60**
6. Závěr **62**
7. Seznam použitých zdrojů **64**
7.1. Tištěné zdroje **64**
7.2. Internetové zdroje **66**
Přílohy **68**

Seznam grafů

Graf č. 1 – Vývoj veřejného (státního) dluhu mezi roky 1993 - 2013 39
Graf č. 2 – Vývoj výsledku hospodaření SR mezi roky 1993 - 2013 40
Graf č. 3 – Tempo růstu státního dluhu 42
Graf č. 4 – Vývoj dluhu a počtu zadlužených obcí 44
Graf č. 5 - Vývoj prostředků na krytí dluhu mezi roky 2001 a 2012 46
Graf č. 6 - Vývoj dluhů obcí mezi roky 2001 a 2012 s tempem jejich růstu 47
Graf č. 7 – Test normality reziduí 52
Graf č. 8 – Vývoj VD mezi roky 1993 - 2013 53
Graf č. 9 – Vývoj výsledku hospodaření SR mezi roky 1993 - 2013 54
Graf č. 10 – Vývoj HDP a RVVD ČR mezi roky 2003 a 2013 58

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Vývoj veřejného dluhu a základní charakteristiky časové řady 41
Tabulka č. 2 – Vývoj zahraničního dluhu a základní charakteristiky časové řady 43
Tabulka č. 3 – Vývoj dluhů obcí mezi roky 1993 a 2012 45
Tabulka č. 4 – Korelační koeficienty 48
Tabulka č. 5 – Model 1: OLS 49
Tabulka č. 6 – 2. část výstupů modelu 1: OLS 50
Tabulka č. 7 – Výstupy testů normality apod. 51
Tabulka č. 8 – Vývoj RVVD ČR a vybraných zemí v EU 55
Tabulka č. 9 – Vývoj HDP ČR a vybraných zemí v EU 56

Seznam vzorců

Vzorec č. 1 – Hodnota konvergence veřejného dluhu pro $r = 0$ 27
Vzorec č. 2 – Hodnota konvergence veřejného dluhu pro $r < q$ 27
Vzorec č. 3 – Ukazatel dluhové služby 29
Vzorec č. 4 – Meziroční růst dluhu ku HDP 32

Seznam zkratek

a.s.	-	Akciová společnost
CB	-	Centrální banka.
CZK/USD	-	Nominální kurz CZK/USD.
CZK_EUR	-	Nominální kurz CZK/EUR.
ČNB	-	Česká národní banka.
DD	-	Domácí dluh.
EIB	-	Evropská investiční banka.
EUR	-	Euro (měna)
FNM	-	Fond národního majetku.
HDP	-	Hrubý domácí produkt.
HDP_Real	-	HDP v reálných hodnotách.
HNP	-	Hrubý národní produkt.
HVD	-	Hrubý veřejný dluh.
MF	-	Ministerstvo Financí
p. b.	-	Procentní bod
PS	-	Poslanecká sněmovna ČR.
RUB	-	Ruský rubl
RVVD	-	Relativní váha veřejného dluhu (VD/HDP)
SD	-	Státní dluh.
SDD	-	Státní dlouhodobé dluhopisy.
SPP	-	Státní pokladniční poukázky.
SpSD	-	spořící státní dluhopisy
SSD	-	Státní střednědobé dluhopisy.
UN	-	Úrokové náklady.
ÚSC	-	Územně samosprávný celek/y (obce, města, kraje apod.).
USD	-	Americký dolar
VD	-	Veřejný dluh.
VD_Real	-	Veřejný dluh v reálných hodnotách.
VZP	-	Všeobecná zdravotní pojišťovna
ZD	-	Zahraniční dluh.

Úvod

Veřejný dluh není problémem posledních desetiletí ani století. Jisté formy veřejného dluhu se objevovali už před několika staletími a v některých zemích i před pár tisíci lety. Teprve až během 19. a 20. století začíná sílit význam veřejného dluhu na ekonomické a mezinárodní úrovni.

V současné době začíná být problém veřejného dluhu velmi disktovaným nejen v odborných kruzích, ale začíná zajímat i veřejnost. Veřejný dluh je používán jako ekonomický ukazatel a obvykle bývá párován jako podíl s dalšími ekonomickými ukazateli, například HDP, HNP a další.

Česká ekonomika má k dispozici celou škálu ukazatelů, které jsou používány pro určení ekonomické produktivity země, zadluženosti apod. Mezi tyto ukazatele patří i veřejný dluh, který uvádí celkové zadlužení země. Přestože ukazuje celkovou míru zadlužení, není brán jako hlavní ukazatel zadlužení. Nejčastěji se v souvislostech o hlavním ukazateli zadlužení mluví o státním dluhu, ale tento ukazatel nezahrnuje další zadlužení například krajů a zdravotních pojišťoven. Státní dluh je součástí dluhu veřejného.

Problém zadlužení ČR je v poslední dekádě obvykle diskutován politickou reprezentací naší země. Političtí představitelé spojují zadlužení s problémem udržení vyrovnaného rozpočtu a vývoje ekonomiky. Názory na podporu české ekonomiky a vlivy státního rozpočtu na vývoj ekonomiky se od sebe odlišují na základě politické příslušnosti. Otázkou je, zda existuje významná odlišnost ve vývoji ekonomiky a státního rozpočtu, když se strany u moci střídají?

Práce je členěna na několik stěžejních kapitol. První hlavní kapitolou je teoretická část obsahující poznatky získané z písemných i elektronických zdrojů. Další kapitolou je praktická část, jejíž součástí je základní charakteristika veřejného dluhu, jeho součástí a vlivu zadlužení obcí na celkový veřejný dluh. Důležitou podkapitolou praktické části je ekonometrický model, který testuje zvolené parametry a jejich vliv na vývoj veřejného dluhu. Následující kapitolou po praktické části je diskuse, ve které budou výsledky a výstupy práce porovnány s výsledky jiných autorů, zabývajících se tématem zadlužení ČR. V poslední kapitolou práce bude celkové vyhodnocení stavu VD a české ekonomiky.

Cíl a metodika

Hlavním cílem této diplomové práce je analýza veřejného dluhu ČR pro období 1993 - 2012 a potvrzení či vyvrácení hlavních i vedlejších hypotéz. Při vypracování analýzy je kladen důraz na mimorozpočtové faktory a jejich vliv na vývoj VD.

Hlavními hypotézami této práce jsou:

1) Veřejný dluh ČR se vyvíjel v období mezi roky 1993 a 2013 bez větších zásahů státu, jako snaha o snížení, či úplné eliminování zadlužení.
2) Růst vlivu mimorozpočtových faktorů veřejného dluhu převyšuje úroveň růstu VD.

Dílčími cíli jsou v této práci:

- porovnání míry veřejného dluhu s vybranými státy EU,
- zjištění vlivu změn politického spektra v řídících orgánech ČR (Vláda, Parlament),
- analýza zadlužení obcí.

V praktické části je vypracována analýza VD ČR od roku 1993 až po současnost (2013). Data budou nejprve graficky analyzována a následně z nich bude sestaven ekonometrický model. Analýza veřejného dluhu a ekonometrický model budou sloužit jako východiska při potvrzování či vyvracení výše uvedených hypotéz. Ekonometrický model bude vytvořen programem Gretl. Data pro vytvoření ekonometrického modelu byla získána především z portálů Vlády ČR, PS a MF.

Pro splnění výše zmíněných teoretických cílů byla nastudována příslušná literatura zabývající se tématem a problematikou nejen veřejného dluhu, ale také všech jeho součástí. Pro vypracování teoretické části zaměřené na veřejný dluh, jeho formy, členění a další, budou jedny z hlavních pramenů publikace od Jitky Pekové a Pavla Tuleji, kteří se tématem veřejného dluhu a veřejných rozpočtů podrobněji věnují. Pro potřeby teoretické části bude nastudována nejen česká, ale i anglická literatura. Data pro praktickou část byla získána z portálu a publikací ministerstev ČR, Vlády ČR, Českého statistického úřadu a dalších podpůrných portálů spravovaných státní správou ČR. Pro mezinárodní porovnání ukazatelů s vybranými evropskými zeměmi byla data získána z portálu Eurostat či českých portálů zaměřených na mezinárodní úrovni sledování vývoje zadlužení zemí a vývoje ekonomik.

3. Teoretická východiska

Česká republika je nejen v rámci evropského kontinentu, ale také v rámci celého světa samostatným ekonomickým subjektem. Hospodaří s finančními i nefinančními prostředky, se kterými může volně disponovat. V současné době se v ČR nedaří sestavit vyrovnaný rozpočet a díky tomu vznikají nebo narůstají dluhy a zadlužení ČR i územních samosprávných celků. O hospodaření státu a využívání těchto prostředků se stará příslušné ministerstvo, tj. Ministerstvo financí, a Vláda ČR se schválením obou komor Parlamentu. Výše uvedené instituce navrhují využívání prostředků formou rozpočtů a následně kontrolují využívání těchto prostředků.

3.1. Veřejný dluh

Definic VD je nepřeberné množství. Ve své podstatě říkají totéž, ale většina se liší v úhlu pohledu autora a obdobím, ve kterém byly vytvořeny. Pro ilustraci jsou uvedeny tři vybrané definice.

„*Veřejný dluh je často vnímán jako kumulace minulých deficitů veřejných rozpočtů. Rozpočtové deficity s veřejným dluhem souvisí, ale jejich existence není jedinou příčinnou jeho růstu*“ (Ochrana a kolektiv, 2010, s. 144).

„*Veřejný dluh bývá standardně definován jako souhrn finančních závazků vzniklých při financování operací vládního sektoru vůči ostatním domácím i zahraničním ekonomickým subjektům. Jinak řečeno, veřejný dluh je souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu bez ohledu na to, jak tyto pohledávky vznikly (Dvořák, 1997),*“ (Ochrana a kolektiv, 2010, s. 144).

Srozumitelnou a obsáhlou definici uvádí ve své publikaci Peková (2005, s. 445). „*Veřejný dluh je souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu, jednotlivým stupňům územní samosprávy, veřejným fondům a ostatním institucím ve veřejném sektoru, a to jak vnitřních subjektů (jde o vnitřní dluh), tak zahraničních subjektů (jde o zahraniční dluh). Státní dluh i dluh příslušného stupně územní samosprávy bude muset být v budoucnu splácen. Tíha umořování dluhu dopadne na daňové poplatníky*.“

Jak z těchto citací vyplývá, veřejný dluh má kumulativní charakter a je sumou deficitů:

- státního rozpočtu,
- veřejných rozpočtů (krajů a obcí),
- rozpočtů zdravotních pojišťoven.

Všechny výše zmíněné rozpočty jsou součástí rozpočtové soustavy ČR.

3.1.1. Členění veřejného dluhu

Základní členění veřejného dluhu dle metodického postupu popisuje J. Peková (2008, s. 483) ve své publikaci a dělí ho na:

- *„Hrubý, tzn. celkový objem závazků státu, územní samosprávy, veřejnoprávních institucí apod. (bez ohledu na výši pohledávek státu, územní samosprávy atd.) …“*
  Hrubý veřejný dluh je nejčastější formou, v rámci členění, v které se veřejný dluh vykazuje. Tato forma se používá také jako ukazatel pro mezinárodní srovnání[1].
- *čistý, tzn. hrubý dluh – pohledávky“* (Peková, 2008, s. 483).
  Čistý veřejný dluh tedy představuje *celkový objem závazků státu a dalších institucí a orgánů snížený o objem pohledávek* (Peková, 2008, s. 484).

Dále je možno členit veřejný i státní dluh dle místa určení, doby splatnosti a míry přiznání.
„Členění dle místa určení:

- *Vnitřní – dluh je umístěn v tuzemsku a v domácí měně. Na dluh přispívají sami občané státu formou nákupu státních cenných papírů.*
- *Vnější – dluh je umístěn v zahraničních státech a v jejich měnách. Tento druh je pro stát nevýhodnější než dluh vnitřní, neboť se dluh odvíjí od síly měny“* (MF, 2014).

„Členění dle doby splatnosti:

- *Krátkodobý – splatnost dluhu je do 1 roku.*
- *Střednědobý – splatnost dluhu se pohybuje v rozmezí od 1 roku do 10 let.*
- *Dlouhodobý – splatnost dluhu je nad 10 let“* (MF, 2014).

[1] Respektive jako podíl s HDP.

„Členění dle míry přiznání:

- *Oficiální – oficiálně administrativně vykazovaný v plné výši.*
- *Skrytý – respektive potenciální je případný dluh státu či územních jednotek za dluhy jiných organizací, za které se například zaručí“* (MF, 2014).

V případě pohlížení na veřejný dluh s ekonomického a hospodářsko-politického pohledu, je potřeba členit dluh dle jeho váhy na:

- *„Absolutní – dluh je uváděn ve stálých jednotkách, měně dané země.*
- *Relativní – Dluh je uváděn jako poměrový ukazatel nejčastěji s HDP a je tedy v procentech“* (MF, 2014).

3.1.2. Formy veřejného dluhu

Formy veřejného dluhu se shodují s formami státního dluhu. Ve většině případů má veřejný dluh formu vládních dluhopisů, nejčastěji obligací. *„Dluhopis je cenný papír, s nímž je spojeno právo jeho majitele požadovat od toho, kdo dluhopis vydal (emitoval, tedy od emitenta), splacení určité částky ve jmenovité (nominální) hodnotě uvedené v dluhopise, spolu s právem na vyplacení výnosu z něj k určitému datu“* (EPRÁVO.CZ, 2014). Vládní dluhopisy mohou koupit tuzemské subjekty, ale také subjekty zahraniční. Prodej dluhopisů do zahraničí navyšuje zahraniční dluh. Z hlediska formy dluhopisů rozlišujeme zaknihované a listinné obligace.

- *„Zaknihované obligace, tzn., že je dluh zapsán do knih státního dluhu a obligace je vedena na účtech…“*
- *„… materializované, tzn. dluhopis má listinou (tištěnou) formu obligace“* (Peková, 2008; s. 488.)

Vládní dluhopisy je možné rozlišit i dle obchodovatelnosti na neobchodovatelné a veřejně obchodovatelné. Nejčastěji jsou vydávány veřejně obchodovatelné státní dluhopisy, jež jsou nabízeny a prodávány v aukcích a tendrech[2], které vyhlašuje ČNB.

[2] V rámci finančního trhu.

Cenné papíry může koupit kdokoliv, kdo má o ně zájem. Díky možnosti veřejně s nimi dále obchodovat je lze nabízet na sekundárních finančních trzích[3].

Neobchodovatelné cenné papíry jsou psány přímo na jméno vlastníka, které po zapsání již nelze změnit, tedy nejdou dále prodat. Neobchodovatelné cenné papíry tvoří neobchodovatelný dluh. Neobchodovatelný dluh ČR tvoří pouze neobchodovatelné cenné papíry a dluh přejatý z předchozích období. Přejatý dluh po rozpadu ČSR splatila ČR do roku 1996. Nyní jsou neobchodovatelné cenné papíry především ty, které mají vyšší úrok a jsou určeny obyvatelstvu nebo neziskovým organizacím.

Důležitým hlediskem při dalším členění dluhopisů je délka splatnosti.

1) Krátkodobé – treasury bills – splatnost do jednoho roku. Především státní pokladniční poukázky.
2) Střednědobé – treasury notes – splatnost od jednoho roku do 10 let.
3) Dlouhodobé – treasury bonds – splatnost delší než 10 let.

Příkladem střednědobých a dlouhodobých cenných papírů jsou již zmíněné obligace.

„Emitentem státních dluhopisů je podle zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů, Česká republika zastoupená Ministerstvem financí. K financování krátkodobého státního dluhu jsou vydávány krátkodobé dluhopisy se splatností do 1 roku prodávané na peněžním trhu – státní pokladniční poukázky. Státní dluhopisy prodávané na kapitálovém trhu mají dobu splatnosti delší než 1 rok, jsou používány především k financování dlouhodobého státního dluhu, a v případech schváleného schodkového státního rozpočtu i k financování krátkodobého dluhu“ (MF, 2014)

Důležitým hlediskem, které nelze opomenout, je úroveň na které daný dluh vzniká a kdo se ho snaží, například emisí nových dluhopisů, dočasně pokrýt. Z tohoto hlediska rozlišujeme cenné papíry na státní a komunální dluhopisy.

1) *„Státní dluhopisy – Tento typ dluhopisů je charakterizován nižším úrokovým výnosem (kupónem), ale i nižším rizikem, které je spojeno s možným bankrotem státu. Obecně platí, že státní dluhopisy mají nízkou míru rizika, proto jsou mezi*

[3] *“Primární aukce korunových státních dluhopisů a státních pokladničních poukázek, které jsou emitovány v České republice, vychází z Pravidel pro primární prodej státních dluhopisů organizovaný Českou národní bankou. Na těchto aukcích mohou participovat pouze vybraní primární dealeři, kteří uzavřeli s Ministerstvem financí ČR již zmiňovanou Dohodu.”* (Měšec.cz, 2014).

investory populární. Státy, které jsou vnímány jako rizikovější, musí přilákat investory tím, že platí vyšší úrok kvůli rizikové přirážce.

2) *Komunální dluhopisy - Emitentem těchto dluhopisů je územní samosprávný celek. Takovéto dluhopisy jsou zajištěny buď daněmi, což znamená, že úrok je splácen z vybraných daní, anebo konkrétním projektem, tedy kupón se vyplácí z určitých projektů, jako je mýtné na dálnici či poplatky ze sportovních akcí.“* (Economia a.s, 2014).

Mimo státních a komunálních cenných papírů existují ještě korporátní cenné papíry, ale ty nejsou pro tuto práci důležité, protože nejsou vydávány ani státními organizacemi ani ÚSC, ale jsou vydávány korporacemi.

3.2. Státní dluh

Státní dluh tvoří největší část veřejného dluhu. Státní dluh představuje sumu nesplácených půjček, které si stát (vláda) musel vypůjčit na krytí deficitů svých rozpočtů a nesplacených úroků z těchto půjček, tzn. celkové závazky vlády vůči všem svým věřitelům. Deficitní rozpočet vzniká především nedostatečnými příjmy nebo přílišnými výdaji. Deficit vzniká především na úrovni státního rozpočtu, který je ústředním veřejným rozpočtem státu.

V rámci české legislativy lze najít úpravy státního i veřejného dluhu v následujících zákonech:

- *„Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).*
- *Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech.*
- *Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.*
- *Zákon č. 5/2005 Sb., dluhopisový program na úhradu části ztráty České konsolidační agentury.*
- *Zákon č. 547/2005 Sb., o státním dluhopisovém programu na úhradu závazku ze státní záruky za konsolidaci a stabilizaci bankovního sektoru a finančních dopadů z dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou ve prospěch České národní banky.*
- *Zákon 105/2007 Sb., o státním dluhopisovém programu na úhradu jistin státních dluhopisů.*

- *Zákon č. 299/2008 Sb., o státním dluhopisovém programu na úhradu jistin státního dluhu.*
- *Vyhláška 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě třídí příjmy a výdaje SR"* (MF, 2012).

V současné době je státní dluh standardně vykazován v hrubé podobě a to především pro mezinárodní srovnávání. Hrubý státní dluh se také využívá pro výpočet podílu dluhu na HDP (dle maastrichtských kritérií).

Pravidelné vykazování státního dluhu v čisté podobě může být nepřesné především z následujících příčin:

- Stát má nevymahatelné pohledávky (nedobytné pohledávky). V současnosti neexistuje přesné určení, které pohledávky lze považovat za vymahatelné a které nikoli.

- Vykazování a oceňování aktiv státu se může v různých zemích lišit. Pracuje se obvykle s metodikami na národní úrovni. Do státních finančních aktiv se zahrnují státní podíly u akciových společností, devizové rezervy, hotovost a půjčky soukromému sektoru.

3.3. Dluhy obcí a krajů

Veřejné rozpočty tvoří vůči veřejnému dluhu mnohem menší část než státní dluh, neboť veřejné rozpočty bývají nejčastěji zajišťovány prostředky ze státního rozpočtu. Jak je ukázáno v příloze č. 2, nejvýznamnějšími veřejnými rozpočty, vyjma státního rozpočtu, jsou rozpočty krajů, měst a obcí, organizačních složek státu, právnických osob založených státem, krajem či obcí. V dnešní době mají obce a kraje problémy s příjmovou stránkou rozpočtů. Veřejná správa se stále více decentralizuje a těmto orgánům veřejné správy rostou náklady na činnosti, které na ně byly přeneseny z vyššího stupně veřejné správy. Problémem posledních let je, že si obec či kraj musí na zajištění chodu půjčit, ať od státu, tedy ze státního rozpočtu, nebo ze soukromého sektoru, tj. od bankovních institucí.

V rámci decentralizace se na ÚSC přenášejí další činnosti a povinnosti, které musejí financovat. Mezi tyto přenesené záležitosti patří například správa svěřeného majetku, rekonstrukce a výstavba infrastruktury, která zahrnuje místní komunikace, kanalizace, čističky odpadních vod a vodovody. Jedny z nejvyšších nákladů vykazuje většina ÚSC za údržbu a rekonstrukci zařízení místní občanské vybavenosti pro zkvalitnění občanské a obecní (městské) infrastruktury.

V posledních letech objevili obce způsob, jak snížit nákladovou zátěž a rozložit ji mezi několik obcí. Toto rozdělení znamená i částečné přijetí nákladů jiných obcí. Jedná se dobrovolné svazky obcí, které získávají prostředky nejen ze státních fondů, ale také z fondů EU. *„Dobrovolné svazky obcí využívají získané prostředky především na rozvoj a obnovu místní infrastruktury (vodovody a kanalizace), odpadové hospodářství a na projekty zvyšující atraktivitu jejich území“* (MF ČR, 2014).

Na úrovni krajů zatěžují rozpočty nejvíce *„rozsáhlé investice do regionální infrastruktury (rekonstrukce silnic II. a III. tříd, občanská vybavenost), cestovního ruchu, vědy a výzkumu“* (MF ČR, 2014).

Takovéto investice bývají většinou financovány pomocí úvěrů od Evropské investiční banky. *„Tyto úvěry jsou zpravidla čerpány v několika tranších s různou délkou splatnosti, zpravidla přesahující 10 let. Ostatní úvěry přijaly kraje od peněžních ústavů za účelem předfinancování investičních projektů, oprav silnic či odstraňování povodňových škod“* (MF ČR, 2014).

3.4. Dluh zdravotních pojišťoven

„Za zdravotní pojišťovny jsou v rámci vládní finanční statistiky považovány všechny organizace, které od pojištěnců, zaměstnavatelů a státu inkasují povinné zdravotní pojištění, poskytují jednotlivcům jak služby spojené s hrazením preventivní zdravotní péče, tak stejné pojistné krytí a mají uzákoněny jednotné kontrakty s poskytovateli zdravotní péče“ (Tuleja, 2007, s. 219).

V České republice můžeme mezi zdravotní pojišťovny zařadit:

1) Všeobecnou zdravotní pojišťovnu, dále jen VZP. Tato organizace „… *realizuje veřejné zdravotní pojištění v okamžiku, kdy toto pojištění nerealizují zaměstnanecké zdravotní pojišťovny“* (Tuleja, 2007, s. 219).

VZP díky tomu získala výsadní, ne-li monopolní, postavení na dlouhou dobu. V rámci vládního sektoru je VZP právnickou osobou, jenž hospodaří s vlastním i státním majetkem. Tento majetek nesmí být předmětem konkurzu či majetkovým vyrovnáním.

2) Zaměstnanecké zdravotní pojišťovny. Jsou to organizace, které „… *realizují všeobecné zdravotní pojištění zejména pro zaměstnance pracující v organizacích*

založených nebo řízených jednotlivými ministerstvy, pro pracovníky zaměstnané v jednom oboru či pro zaměstnance jednoho popř. více podniků“ (Tuleja, 2007, s. 219).

Každá zaměstnanecká pojišťovna musí mít povolení a registraci u ministerstva práce a sociálních věcí, jako nositele všeobecného zdravotního pojištění. V současné době v ČR existuje kromě VZP dalších 6 zdravotních pojišťoven.

a) *„Vojenská zdravotní pojišťovna ČR (201).*
b) *Česká průmyslová zdravotní pojišťovna (205).*
c) *Oborová zdravotní pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví (207).*
d) *Zaměstnanecká pojišťovna Škoda (209).*
e) *Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra (211).*
f) *Revírní bratrská pokladna, zdravotní pojišťovna (213).*
g) *Zdravotní pojišťovna METAL-ALIANCE (217) (1. 10. 2012 proběhlo sloučení s českou průmyslovou zdravotní pojišťovnou).*
h) *Zdravotní pojišťovna MÉDIA (228) (28. 3. 2011 proběhlo sloučení s VZP)“* (MF, 2014).

Veškerou činnost zdravotních pojišťoven upravují právní předpisy. Zřízení zdravotní pojišťovny je upraveno zákonem č. 551/1991 Sb. O Všeobecné zdravotní pojišťovně ČR, ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 280/1992 Sb. o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách.

Dluh zdravotních pojišťoven tvoří stejně jako dluh veřejných rozpočtů jen zlomek celkového veřejného dluhu.

3.5. Příčiny růstu veřejného dluhu

Veřejný dluh je společně se státním dluhem ovlivňován mnoha faktory. J. Peková (2008, s. 491) uvádí ve své publikaci stručný popis nejznámějších a nejzávažnějších faktorů, které ovlivňují státní dluh a posléze i veřejný dluh. Jedná se o:

1) *„vedení násilných akcí (válek apod.) a následných kontribucí a reparací,*
2) *dlouhodobě vedené deficitní hospodářství státu, tedy státního rozpočtu a mimorozpočtových fondů,*

3) *„rozsáhlé veřejné investice, na které stát nemá návratné finanční prostředí ve státním rozpočtu,“*
4) *Akceptování dluhu předešlých období (například z rozdělení ČS federace) či přijetí dluhu za jiné subjekty.“*

Nejčastěji užívané dělení zmíněných faktorů je na rozpočtové, mimorozpočtové a vedlejší. Nejdůležitějšími faktory, které mají největší význam pro veřejný dluh, jsou bezesporu faktory rozpočtové, i když ani ostatní faktory nejsou nezanedbatelné. Toto členění by odpovídalo i výše uvedené citaci a parafrázi, kdy add 1 a 4 by patřili k mimorozpočtovým faktorům a add 2 by patřil rozpočtovým faktorů. Add 3 lze přiřadit k vedlejším faktorům ovšem s úzkou vazbou na rozpočtové faktory.

3.5.1. Rozpočtové faktory

Jak uvádí J. Peková (2008, s. 487) ve své publikaci, velikost veřejného dluhu ovlivňuje především:

1) *výše a četnost deficitů jednotlivých veřejných rozpočtů, zejména státního rozpočtu, respektive mimorozpočtových fondů v rozpočtové soustavě;*
2) *záruky státu a územní samosprávy za dluhy jiných subjektů;*
3) *inflace, neboť zvyšování inflace může působit na veřejný dluh tak, že snižuje reálnou hodnotu dluhu a stát či územní samospráva na tom „vydělává“.*

Rozpočtové faktory mají, na rozdíl od zbylých faktorů, jednu výhodu. Vláda, parlament ČR a další orgány státní a veřejné správy[4] mohou tyto faktory částečně ovlivňovat. Nejlépe mohou ovlivnit výši i četnost deficitů. Jejich rozhodnutí o přidělených financích rozhoduje o existenci případně výši deficitu. Nejmenší vliv vlády a orgánů státní a veřejné správy mají tyto instituce na inflaci, i když ovlivňovat ji částečně mohou zadáváním veřejných zakázek.

3.5.2. Mimorozpočtové faktory

Mimorozpočtové faktory lze dělit do dvou skupin. První skupina má vztah k minulosti a ostatním ekonomickým subjektům. V této skupině je především převzetí

[4] Především územní samosprávy.

dluhů z minulých období nebo od jiných subjektů. Druhá skupina je spjata především s ekonomikou státu a chováním např. centrální banky na volném trhu a chováním státu vůči svému majetku.

Prvním faktorem první skupiny, který se týká ČR, je přijetí závazku z minulého období. Pro ČR je to například přijetí části dluhu po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky. Do toho faktoru lze zařadit i převzetí závazků jiných subjektů, například státních i nestátních podniků po neziskových obdobích či krachu na trhu. Dalším faktorem je převzetí dluhů a sankcí po válečném období. Tento faktor se nyní ČR netýká, ale v roce 1918, po 1. světové válce byly tehdejšímu Československu uloženy sankce za vyprovokování a vedení války, i když v době začátku této války bylo Československo součástí Rakousko-uherské říše bez možnosti se svévolně oddělit či postavit proti válce. I přes to dokázalo Československo splatit své závazky do roku 1930. Posledním mimorozpočtovým faktorem, který má větší význam, je vliv zadlužených mimorozpočtových fondů, které nejsou zachyceny v rozpočtovém hospodaření.

V praxi bývá veřejný dluh velice často užíván jako ukazatel daný do poměru s nějakou další veličinou. Toto spojení dvou ukazatelů dává možnost působení dalších mimorozpočtových faktorů. Tyto ukazatele jsou obsaženy v druhé skupině mimorozpočtových faktorů.

Jak je již výše zmíněno, často bývá veřejný dluh jako ukazatel párován jako podíl s HDP, tedy dalším faktorem, který ovlivňuje veřejný dluh je vývoj ekonomiky (nikoli stav). V případě ukazatelů se jedná o vývoj HDP.

Již existující dluh produkuje nežádoucí náklady, kterými jsou úroky. Z tohoto vyplývá další faktor, kterým je vývoj úrokové zátěže. Tento faktor je propojen i s rozpočtovými faktory, neboť úroky jsou zahrnuty v rozpočtových výdajích jednotlivých veřejných rozpočtů. V tomto případě se jedná o komplikovanou situaci, neboť *růst veřejného dluhu navyšuje úroky, které vedou k nárůstu veřejných výdajů. Růst výdajů zvyšuje rozpočtový deficit, který způsobuje růst veřejného dluhu* (Dvořák, 2008, s. 126).

V případě, že velká část veřejného dluhu je v zahraničí, tak dalším důležitým faktorem je nominální kurs, respektive jeho změna. Při posilování měny, zhodnocení, dochází k poklesu hodnoty zahraničního veřejného dluhu vyjádřeného v domácí měně. Naopak při znehodnocení měny hodnota zahraničního dluhu roste.

Dalším faktorem ovlivňuje veřejný dluh centrální banka a to konkrétně všemi operacemi na volném trhu. Těmito operacemi na volném trhu může centrální banka měnit relativní váhu veřejného dluhu a měnit tím i podíl veřejného dluhu k HDP. V případě nákupu státních cenných papírů se relativní váha veřejného zadlužení snižuje. V případě prodeje naopak roste.

Vedle centrální banky může i stát mimorozpočtově ovlivňovat velikost veřejného zadlužení a to především operacemi s majetkem. Jedná se například o příjmy z vládního majetku, příjmy z dividend nebo příjmy z prodeje státního majetku, které se dále můžou použít na splácení části dluhu. V opačném případě, kdy stát poskytuje finanční pomoc subjektům před nebo i ve finanční krizi[5], nebo přímo převezme dluhy těchto subjektů, pak veřejné zadlužení vzroste.

Na druhou skupinu mimorozpočtových faktorů veřejného dluhu bude zaměřeno zhodnocení a vypracována část týkající se vyvrácení či potvrzení hypotéz i s argumenty.

3.5.3. Vedlejší faktory

Mezi vedlejší faktory lze zařadit například stav české ekonomiky, úroveň českého zdravotnictví a českou legislativu. Všechny uvedené faktory jsou navzájem propojeny.

Hlavním faktorem, který má největší vliv na ostatní je legislativa. V současné době se jedná především legislativní určení výše daní. Jelikož pokud budou daně příliš vysoké, poptávka po zboží zatíženým daní se sníží a stát takto přijde o možné příjmy. Naopak když bude daňová sazba nízká, tak sice poptávka po zboží bude růst, ale stát na tom nevydělá tolik, kolik by mohl. Tento problém již popsal ekonom Arthur Laffer, který pro grafické učení výše daní použil tzv. Lafferovu křivku.

Dalším faktorem, který silně ovlivňuje veřejný dluh je stav české ekonomiky. V posledních letech se česká ekonomika dostává z recese. Díky recesi byli zapotřebí státní zásahy, které vyčerpávali rozpočty nejen na úrovni státu, ale i na úrovni krajů a obcí. Uvedené zásahy měly formu nenávratných dotací[6]. Podstatným problémem české ekonomiky jsou postupně končící daňové prázdniny mezinárodních investorů, které jim byly poskytnuty na konci 20. století na 15-20 let.

[5] Například bankám, pojišťovnám apod.

[6] Finanční i materiální prostředky, které by poskytnuty, jako tzv. pomocné balíčky, nemůže stát, kraj či obec požadovat nazpět.

Faktor, který není natolik spjat s ostatními, krom legislativy, je úroveň českého zdravotnictví. Dnes se nachází české zdravotnictví na vzestupu a jeho úroveň je poměrně vysoká. Ovšem za tuto úroveň platí všichni obyvatelé nemalé částky, když si připlácejí za ošetření lékařem i za léky. Efekt růstu úrovně zdravotnictví není takový, jaký byl očekáván. Přestože jsou poplatky a odvody zdravotního pojištění poměrně vysoké, končí každoročně některé fakultní nemocnice i zdravotní pojišťovny i v milionových či miliardových ztrátách.

3.5.4. Fiskální nerovnováha

„Fiskální nerovnováha je stav nesouladu mezi rozpočtovými příjmy a výdaji ve veřejném rozpočtu. … Stav rovnováhy, kdy hovoříme o vyrovnaném rozpočtu, je velmi vzácný a v praxi k němu nedochází“ (Červenka, 2009, s. 57). Rozpočtová soustava včetně příjmů a výdajů daných rozpočtů v příloze č. 15.

Existují tři typy rozpočtů dle vzájemné výše příjmů a výdajů do tohoto rozpočtu.

- *Přebytkový rozpočet* – je rozpočet, ve kterém příjmy převyšují výdaje. Dochází ke spoření či snižování dluhu z minulých let.
- *Vyrovnaný rozpočet* – příjmy a výdaje jsou vyrovnané. Nedochází ke spoření, ale ani k navyšování dluhu z minulých let.
- *Schodkový rozpočet* – výdaje převyšují příjmy. Dochází k čerpání rezerv nebo vzniku či navyšování dluhu. Pojem schodek se používá u krátkodobých nebo i dočasných deficitních rozpočtů. Dlouhodobý schodek nebo schodek závěrečného účtu rozpočtu se nazývá deficit[7].

„V evropských zemích je v posledních desetiletích fiskální nerovnováha způsobena především růstem podílu výdajů na HDP. To má několik příčin:

- *rostoucí životní úroveň znamená růst poptávky po takových veřejných statcích jako je zdraví a vzdělání,*
- *proces schvalování rozpočtu v exekutivě i legislativě vede k procyklickému chování i při růstu ekonomiky, kdy by měly výdaje relativně klesat,*
- *ceny a náklady rostou zpravidla rychleji při poskytování statků veřejného sektoru nežli v sektoru soukromém, volební proces způsobuje, že je pro politiky obtížní*

[7] Především u státního rozpočtu.

odolat tlaku různých nátlakových skupin na schvalování pro ně zajímavých výdajů, na něž prostřednictvím daní přispívají jen částečně" (Urbánek, 2009).

3.5.4.1 Krátkodobá a dlouhodobá fiskální nerovnováha

Krátkodobá fiskální rovnováha nemusí nutně znamenat existenci nebo prohlubování nežádoucích efektů. Krátkodobá nerovnováha většinou podněcuje rozvoj ekonomiky. V rámci veřejných rozpočtů rozlišujeme dna druhy deficitů, strukturální a cyklický. Strukturální deficit je spojený s aktivními opatřeními vlády[8], především s expanzivní fiskální politikou, kdy výdajová stránka rozpočtu přesahuje příjmy daného rozpočtu. Mimo expanzivní fiskální politiky se jedná například o snahu *„rozložit důsledky výdajového šoku (např. prudkého zvýšení cen surovin) do více let … Dále to může být snaha rozložit daňovou zátěž spojenou s budováním nákladnějších veřejných projektů … Aktivní rozpočtový deficit je v praxi velmi často projevem vládního populismu, snahy naklonit si voliče a získat tak politický prospěch"* (Dvořák, 2008, str. 51-52).
Rozložení důsledků výdajového šoku a rozložení daňové zátěže by se dali považovat spíše za střednědobé důsledky fiskální rovnováhy, neboť se většinou jedná o příčiny, které zatěžují rozpočet minimálně jeden rok, ale nejčastěji bývají rozloženy do rozpočtů několika let.

Cyklický deficit je spojen především se změnou ročních období a její vliv na výkon ekonomiky. Na vývoj ekonomiky má nezanedbatelný vliv zaměstnanost, respektive nezaměstnanost, která má v rámci ročního vývoje cyklický charakter. Nejvyšší nezaměstnanost v rámci jednoho roku, je dosahována především v zimních měsících, kdy stagnují venkovní práce, mezi které patří například stavební a zahradnické práce. Pokud by stát chtěl zmírnit nebo eliminovat cyklický deficit, musel by zřídit a dále budovat stabilizátory, které by v době, kdy by deficit měl růst, byly aktivní a omezovaly by výdaje nebo by zvyšovaly příjmy.

Pokud se nerovnováha prohlubuje nebo se stává dlouhodobější, mluvíme o dlouhodobé fiskální nerovnováze.

Každý záporný rozdíl mezi příjmy a výdaji je potřeba financovat z jiných zdrojů, než jsou běžné pro jakýkoliv rozpočet. Pro financování veřejného dluhu, respektive státního dluhu, existuje několik možností, jak krátkodobý deficit pokrýt. Jednou z možností

[8] Mezi aktivní opatření patří například příspěvky na sociální zabezpečení, změnou a stanovením daňových sazeb, výdaje na armádu (obranu) apod.

je *„dluhové financování deficitu (emisí a prodejem státních cenných papírů doma a v zahraničí)“* (Urbánek, 2009).

Další možností financování krátkodobého deficitu je *„peněžní kreací - přímým úvěrem od CB anebo přímým nákupem státních dluhopisů CB od státu - je zákonem omezeno nebo zakázáno“* (Urbánek, 2009).

Tento způsob propojuje fiskální politiku řízenou vládou a monetární politiku řízenou CB[9].

Mezi další možnosti financování krátkodobého deficitu lze využít následující operace:

- *„nákup státních obligací centrální bankou na sekundárním trhu,*
- *zvýšení veřejných příjmů zvýšením daní,*
- *snížení veřejných výdajů,*
- *ze státních finančních aktiv,*
- *z prodeje státních nefinančních aktiv + z výnosů z privatizace“* (Urbánek, 2009).

Dlouhodobá fiskální rovnováha ve většině případů znamená vznik negativních důsledků. V prvním případě se jedná o čerpání zásob, v případě že byly v předchozích přebytkových obdobích vytvořeny. V případě neexistence nebo vyčerpání zásob vzniká jeden z nejnegativnějších jevů a tím je dluh. V současné době je potřeba rozlišovat různé dluhy od sebe, neboť každý z nich bývá charakterizován jinak a je spjat s danými subjekty. Mezi tyto dluhy se řadí veřejný dluh a státní dluh.

3.5.5. Bisphamova analýza

J. A. Bispham vypracoval *„podrobnější analýzu faktorů, působících na růst relativní váhy veřejného dluhu…“* (Dvořák, 2008, s. 114). Stanovil, že růst relativní váhy veřejného dluhu se musí zkoumat ve třech naprosto rozdílných situacích.

1) *„Veřejný dluh není úročen (r = 0),*
2) *veřejný dluh je úročen, úroková míra je menší než tempo růstu produktu (r < q),*
3) *veřejný dluh je úročen, úroková míra je rovna tempu růstu produktu (r = q)“* (Dvořák, 2008, s. 115).

[9] V ČR je centrální bankou ČNB.

Při zkoumání vlivů, které působí na vývoj relativní váhy veřejného dluhu je, dle Bisphama, nutné vzít v úvahu následujících 5 proměnných:

- *„primární rozpočtový deficit,*
- *nominální úroková míra z veřejného dluhu,*
- *míra inflace,*
- *tempo reálného ekonomického růstu,*
- *výchozí relativní váhu veřejného dluhu k HDP“* (Dvořák, 2008, s. 116).

1) V situaci, kdy veřejný dluh není úročen (r = 0), lze díky následujícímu vzorečku zjistit, k jaké hranici se relativní váha veřejného dluhu bude přibližovat.

Vzorec č. 1 – Hodnota konvergence veřejného dluhu pro *r = 0*

$$D_{max} = x \times \frac{(1+q)}{q}$$

Poznámka: *x* = podíl primárního deficitu a HDP, *q* = tempo růstu reálného HDP

2) Dle Dvořáka (2008, s. 116-117) *„je-li úroková sazba nižší než tempo růstu produktu, lze vypočítat hodnotu, ke které relativní váha veřejného dluhu v čase konverguje, podle vzorce:*

Vzorec č. 2 – Hodnota konvergence veřejného dluhu pro *r < q*

$$D_{max} = x \times \frac{(1+q)}{q-r}$$

Poznámka: *q* = tempo růstu reálného HDP, *r* = reálná úroková míra.

3) Opačný případ než je add 2, tedy když je úroková míra vyšší než tempo růstu produktu předpokládá, dle závěrů J. A. Bisphama, že se situace může stát nestabilní. *„Tempo růstu relativní váhy veřejného dluhu je tím vyšší, čím vyšší je primární deficit a čím vyšší je poměr tempa růstu a úrokové míry“* (Dvořák, 2008, s. 117).

První dvě situace nejsou natolik závažné, aby byly nebezpečné. Nebezpečnou se tyto situace nemusejí stát ani v případě opakujících se primárních deficitů. Třetí situace už může působit nebezpečně a to v případě velkého nárůstu relativní váhy veřejného dluhu,

kdy se země může dostat do dluhové pasti a následně se dostane do těžko řešitelné situace, protože se relativní váha veřejného dluhu neustále zvyšuje i přes neexistenci vysokého primárního deficitu.

3.6. Správa dluhu

Správu dluhu lze charakterizovat jako souhrn činností zajišťující získání finančních prostředků, například emisí státních cenných papírů či zajištění krátkodobých a dlouhodobých úvěrů pro krytí dluhu.

Uvedená definice by mohla být rozšířena o další činnosti, které lze pod tento pojem přiřadit. Jedná se o veškeré činnosti od zajištění emise státních cenných papírů, přes umístění státních cenných papírů na finančním trhu, až po výplatu úroku a jistiny věřitelům. Vedle zajišťování úvěrů na krytí části dluhu jsou činnosti operující se státními cennými papíry nejdůležitější činností v rámci dluhové služby.

3.6.1. Dluhová služba

Dluhovou službu lze definovat jako:

„Úhrn plateb, které má v určitém období nebo k určitému datu poukázat dlužník svému věřiteli (nebo věřitelům). Jde o součet jak úroků, které je nutné uhradit, tak i případné splatné jistiny dluhu (pokud v daném čase je jistina splatná)“ (Dvořáková, 2011, s. 287).

„Obsah dluhové služby se definuje takto:

- *zaplacené úroky (položka 5141 rozpočtové skladby),*
- *uhrazené splátky vydaných dluhopisů (položky 8xx2 rozpočtové skladby),*
- *splátky jistin (položky 8xx4 rozpočtové skladby),*
- *splátky leasingu (položka 5178 rozpočtové skladby)“* (Portál hlavního města Prahy, 2014).

Veškeré výdaje v rámci dluhové služby jsou součástí mandatorních výdajů státu, respektive jeho institucí. V současné době mají mandatorní výdaje, oproti celkovým výdajům, rostoucí trend. *„Dluhová služba se poměřuje ke skutečnému objemu dluhové základny za uplynulý kalendářní rok. Výsledkem poměru bude „ukazatel dluhové služby“* (Portál hlavního města Prahy, 2012).

Vzorec č. 3 – Ukazatel dluhové služby

$$\frac{dluhová\ služba}{dluhová\ základna} \times 100 = ukazatel\ dluhové\ služby\ (v\ \%)$$

„Dluhová základna obsahuje:

- *Skutečné dosažené daňové příjmy v Tř. 1 a nedaňové příjmy v Tř. 2 za daný kalendářní rok plus,*
- *Dotace souhrnného finančního vztahu … (prostředky finančního vztahu státního rozpočtu k rozpočtům obcí a k rozpočtům krajů podle přílohy zákona o státním rozpočtu na příslušný kalendářní rok)“* (Webové stránky obce Horní Radechová, 2009).

Ukazatel dluhové služby je pro obce a kraje velmi důležité sledovat, aby dosahoval žádaných hodnot, neboť je ukazatel dluhové služby jedním z kritérií pro udělování státních dotací.

Se správou dluhu jsou spojeny i další pojmy, které mají úzký vztah k veřejnému a státnímu dluhu. Mezi tyto pojmy patří například obsluha dluhu, rolování dluhu a konverze dluhu.

3.6.2. Řízení státního dluhu

„Hlavním cílem politiky řízení státního dluhu Ministerstva financí je zajištění výpůjčních potřeb centrální vlády a jejích platebních závazků při dosahování co možná nejnižších nákladů ve střednědobém a dlouhodobém horizontu a při uvážlivém stupni akceptovaného rizika. S realizací hlavního cíle souvisí odvozené cíle spočívající v aktivní roli při rozvoji všech součástí tržní infrastruktury zabezpečující rozvoj domácích finančních zdrojů, pokud nejsou v rozporu s hlavním cílem“ (MF, 2014).

MF (2014) stanovilo základní střednědobé cíle, kterými jsou:

- *„Aktivní podpora efektivity a likvidity domácího finančního trhu vydáváním co nejmenšího počtu emisí a splatností, při navyšování objemů emisí jejich znovuotevíráním, s cílem zavedení tzv. benchmarkových emisí.*
- *Stabilizace refinančního rizika, která spočívá zejména ve snižování podílu krátkodobého dluhu a vyhlazování splatnosti státního dluhu v rámci jednotlivých let.*

- *Stabilizace tržního, zejména úrokového, refinančního a měnového rizika.*
- *Institucionální (státní dluhopisy podle typu držitele) a geografická diverzifikace investorské báze.*
- *Zvyšování transparentnosti a flexibility řízení státního dluhu.“*

Tyto cíle byly definovány již v roce 2005, ale od té doby jsou každoročně aktualizovány dle potřeb.

3.6.2.1 Finanční nástroje

Řízení veřejného i státního dluhu vyžaduje mít dané finanční nástroje, které je možno v případě potřeby použít pro co nejrychlejší získání finančních prostředků na krytí nákladů, ať ze strany státního rozpočtu či jiných.

Jedním z těchto finančních nástrojů jsou státní dluhopisy, které již byly charakterizovány a členěny v rámci kapitoly 3.1.2. Formy veřejného dluhu.

MF (2014) využívá následující finanční nástroje:

1) *„státní pokladniční poukázky,*
2) *střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy,*
3) *spořící státní dluhopisy,*
4) *repo operace,*
5) *derivátové operace a*
6) *přímé úvěry státu.“*

SPP jsou cenné papíry zaknihované v evidenci ČNB a jsou vydávané se splatností 13, 26, 39 a 52 týdnů. Jsou prodávány pouze členům skupiny primárních dealerů ČSD. „SPP jsou rovněž používané jako kolaterál při realizování reverzních repo operací v rámci řízení likvidity státní pokladny“ (MF, 2014).

Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy jsou fixně nebo variabilně úročeny s dobou splatnosti od 3 let. Jedná se především o zaknihované dluhopisy evidované v Centrálním depozitáři cenných papírů, a.s. Míry úrokových výnosů jsou určeny danými standardy. Prodej na primárním finančním trhu je určen jen primárním dealerům.

Spořící státní dluhopisy jsou jedny z mála státních cenných papírů, které se nabízejí drobným investorům přes smluvní subjekty a nyní již i přes elektronický přístup ke správě majetkového účtu. Oproti SSD a SDD mají SpSD vyšší míru výnosnosti a jejich doba

splatnosti je už od jednoho roku. SpSD jsou *„evidovány v samotné evidenci státních dluhopisů vedené MF“* (MF, 2014).

„Repo operace mohou být používány k řízení likvidity podle § 35 zákona č.218/2000 Sb.[10]*, o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů“* (MF, 2014).

„Deriváty jsou instrumenty, které jsou derivovány neboli odvozeny od jednotlivých aktiv. Takovými aktivy jsou například akcie, dluhopisy, zahraniční měny nebo komodity. Od těchto takzvaných podkladových aktiv jsou deriváty odvozeny tak, že představují pohledávku či závazek nakoupit, prodat či vyměnit toto podkladové aktivum k určitému datu za určitých, předem sjednaných podmínek. Díky tomu se potom i cena derivátů odvozuje od ceny těchto podkladových aktiv. Pokud je podkladovým aktivem finanční aktivum, pak hovoříme o finančních derivátech“ (Peníze.cz, 2004).

„Ministerstvo financí využívá celé spektrum finančních derivátů pro sofistikované řízení úrokového a měnového rizika a nákladů dluhového portfolia, které tak může být realizováno nezávisle na plnění jiných cílů, zejména v oblasti stabilizace refinančního a likviditního rizika, která probíhá výhradně prostřednictvím realizace emisní politiky na domácím a zahraničním trhu. Většina realizovaných obchodů má převážně charakter jednoduchých variant úrokových a měnových swapů[11] *a opcí*[12]*. Přitom je striktně dodržována zásada, že Ministerstvo financí vstupuje pouze do takových obchodů, které je schopno výhradně pomocí vlastních dostupných analytických prostředků a „know-how“ tržně přeceňovat a modelovat tak, aby mohly být veškeré operace zodpovědně zařazeny do dluhového portfolia a jejich parametry konzistentním způsobem pravidelně reportovány a monitorovány. Obchody jsou sjednávány výhradně s mezinárodními a tuzemskými subjekty s ratingovým hodnocením alespoň na úrovni A/A2, se kterými má Ministerstvo*

---

[10] Jedná o zákon, ve kterém jsou vyčteny činnosti, ke kterým je *“ministerstvo nebo právnická osoba jím zřízená podle zvláštního zákona v souvislosti s řízením státního dluhu oprávněna”(*MF, 2014).
Jedná se například o organizování trhu se státními dluhopisy, vedení evidence zaknihovaných nebo listinných dluhopisů, provádět úschovu a správu státních dluhopisů a jiných cenných papírů apod.

[11] *“Druh finančního derivátu, spočívajícího v opakující se výměně dvou plateb obvykle jednou za půl roku. Swap umožňuje buď zajistit se proti určitému finančnímu riziku (změna devizového kurzu, úrokových sazeb apod.), nebo naopak spekulovat”* (NextFinance.cz, 2010).

[12] *“Opce je smlouva mezi dvěma subjekty o koupi a prodeji podkladového aktiva (například akcií) za předem stanovenou cenu a v předem stanoveném čase. Přesněji řečeno jde o právo určité podkladové aktivum v budoucnu za sjednanou cenu koupit či prodat“* (Peníze.cz, 2008)

financí uzavřenu tzv. „ISDA (International Swaps and Derivatives Association, Inc.) Master Agreement“ včetně příslušného dodatku“ (MF, 2014).

„Finanční požadavky státu jsou rovněž zajišťovány dlouhodobými úvěry státu od mezinárodních finančních organizací ... Přijetí těchto úvěrů je podmíněno přijetím zvláštního zákona o úvěru“ (MF, 2014). ČR si dlouhodobě půjčuje na krytí svého dluhu jen u Evropské investiční banky.

3.7. Důsledky existence veřejného dluhu

„Při hodnocení důsledků a veřejného dluhu je nutné odlišit jeho účinky:

- *na systém veřejných financí – tzn. účinky rozpočtové a fiskální,*
- *na reálnou ekonomiku – tzn. účinky makroekonomické“* (Dvořák, 2008, s. 111).

Veřejný dluh[13] má především negativní vliv na rozpočet státu a jeho fiskální rovnováhu.

Největším důsledkem růstu relativní hodnoty veřejného dluhu je zpětný vliv na ústřední i další veřejné rozpočty. Dalším podstatným důsledkem je vliv na fiskální politiku a rovnováhu. Důsledky mívají i opatření, která mají například spravovat či usměrňovat dluh. Jedním z takových důsledků může být zpomalení vývoje ekonomiky, snížení hladiny růstu blahobytu a životní úrovně. Nejlepším ukazatelem, který charakterizuje společný vývoj dluhu a ekonomiky je růst podílu dluhu na HDP.

Vzorec č. 4 – Meziroční růst dluhu k HDP

$$\frac{dluh_t - dluh_{t-1}}{HDP_t - HDP_{t-1}} \times 100 = xx,xx\%$$

Poznámka: t = současné (zjišťované) období; t-1 = předchozí období.

Mimo tento efekt může mít růst relativní váhy veřejného a státního dluhu negativní vliv na růst inflace. Růst dluhu může působit tlak na růst inflace.

V rámci finančního trhu jsou soukromé investice vytlačovány rostoucí intenzitou státních obligací. To má za následek změnu struktury portfolia finančního trhu. Toto vytlačování vyhovuje nejvíce investorům, neboť státní obligace jsou jednou z nejlepších voleb, jak zhodnotit svou investici.

[13] Respektive nárůst relativní hodnoty veřejného dluhu.

3.7.1. Řešení dluhového problému

Řešení dluhového problému není jednoduché. Možnosti řešení jsou do určité míry omezené a v rámci pohledu obyvatel, poměrně nepopulární, neboť se většinou jedná o úsporná opatření, tzv. „utahování opasků".

Řešení lze zjednodušeně rozdělit do dvou skupin. První skupina obsahuje využití pozitivních exogenních jevů, například *„kdy tempo ekonomického růstu převyšuje efektivní reálnou úrokovou sazbu veřejného dluhu"* (Dvořák, 2008, s. 139). Využít ekonomického růstu lze, pokud se státní ekonomika nenachází v recesi. V případě recese by tempo ekonomického růstu muselo být velmi vysoké[14]. *„Dalším exogenním faktorem, který sice nemění nominální hodnotu veřejného dluhu, ale redukuje jeho hodnotu reálnou, je inflace*" (Dvořák, 2008, s. 140).

Tento faktor je v rámci vládních opatření omezen nezávislostí CB.

„Inflace tedy může za určitých podmínek snížit reálnou hodnotu veřejného dluhu, neovlivňuje však jeho podíl k HDP" (Dvořák, 2008, s. 140).

„Posledním exogenním faktorem … je redukce zahraničního veřejného dluhu samotnými věřiteli v případech jeho odpuštění nebo snížení objemu splatných úroků" (Dvořák, 2008, s. 140).

Uvedený faktor má význam jen v rozvojových zemích, tedy v rámci EU nemá téměř žádné využití. Prominutí části dluhu má nejčastěji formu odpuštění sankčních pokut a úroků za prodlení splácení úroků v případě, že dluh je z větší části splacen.

Druhá skupina zahrnuje především aktivní řešení, mezi které patří:

- *„rozpočtové řešení,*
- *mimořádná kapitálová dávka,*
- *užití výnosů z privatizace*[15]*,*
- *monetizace veřejného dluhu,*
- *administrativní řešení"* (Dvořák, 2008, s. 141).

„Závažným problémem, který vynucuje aktivní vládní reakci, se veřejný dluh stává až v případě nadměrného tempa růstu jeho podílu k HDP. K tomu vedou dvě okolnosti. První je rostoucí zátěž výdajové strany rozpočtu rostoucími úrokovými platbami. Druhou

[14] Vyšší než nadprůměrné, to je pro vyspělé ekonomiky téměř nemožné.
[15] Neboli z prodeje státního majetku.

a ještě vážnější je obava, že překročí-li relativní váha veřejného dluhu určitou hranici nebo bude-li její růst příliš rychlý, může soukromý sektor ztratit důvěru ve schopnosti vlády dluh obsluhovat“ (Dvořák, 2008, s. 141).

Problém veřejného a státního dluhu je potřeba řešit na vládní úrovni, ale v současnosti se setkáváme s neochotou tento problém řešit a to především dle Dvořáka (2008, s. 141) z 3 důvodů:

- *„omezený vládní horizont – ekonomická racionalita vyžaduje respektování dlouhodobého hlediska, zatímco vládní horizont je omezen délkou volebního období,*
- *lobbyistické tlaky, vyvíjené skupinami profitujícími z redistribuce, ke které dochází prostřednictvím veřejného dluhu,*
- *nepopulárnost většiny hospodářsko-politických alternativ, které vedou k radikálnějšímu snížení relativní váhy veřejného dluhu; důsledkem je „politická nákladnost“ těchto opatření.“*

Pokud se vláda rozhodne využít jakýkoliv způsob ke snížení relativní váhy veřejného dluhu, musí počítat s tím, že žádný z těchto způsobů není snadný. Navíc jsou všechny aktivní způsoby velice nákladné a jejich výsledky jsou nejisté.

1) Rozpočtové řešení je nejlepším způsobem snižování veřejného dluhu, kdy je dluh hrazen z rozpočtových přebytků. Problematika tohoto řešení je, že pro umoření dluhu, který má vyšší hodnotu, je zapotřebí aby přebytek byl poměrně vysoký i dlouhodobý. Častým problém při dosahování dlouhodobých přebytků je na politické úrovni. Problémy dosahování dlouhodobých přebytků jsou většinou na konci volebního období, kdy vládní strany využívají státní finance pro populistická gesta, aby naklonili veřejné mínění na svou stranu. Přebytkový rozpočet je v současné době přáním všech zemí EU.

2) Mimořádná kapitálová dávka je efekt fiskální politiky. Jedná se o výsledek zvýšení daní nebo zavedení mimořádné majetkové daně. Tento výnos ze zvýšení daně či

zavedení nové by mělo být přímo použito na umoření části dluhu. Již John Maynard Keynes[16] navrhoval, aby taková to dávka byla získána z paušálních daní.

„Je však zřejmé, že uvalení takové jednorázové dávky vyvolá obavy, že bude použita i v budoucnosti, což má podle Alesiny (1988) tři negativní důsledky:

- *negativní vliv na úspory a investice v důsledku obav z dalšího budoucího majetkového zdanění,*
- *pokud jsou předmětem zdanění i státní dluhopisy, dojde ke ztrátě kredibility[17] nově emitovaných vládních obligací a k poklesu budoucí poptávky po nich,*
- *je-li zdaněn i zahraniční kapitál, dojde k jeho odlivu"* (Dvořák, 2008, s. 143).

3) Užití výnosů z privatizace je *„velmi lákavou a krátkodobě vysoce účinnou metodou rychlé redukce relativní váhy veřejného dluhu"* (Dvořák, 2008, s. 143).
Tento způsob je velmi účinný z krátkodobého hlediska, ale z dlouhodobého pohledu už účinným být nemusí. Prodej státního majetku znamená jednorázový vyšší příjem, ale z dlouhodobého hlediska se může jednat o snížení potencionálních příjmů o příjem z nájmu majetku. Tento způsob je oproti předchozímu používanější i v současné době.

4) Monetizace veřejného dluhu je jednou ze *„ … základních metod redukce objemu státního dluhu ..."* (Dvořák, 2008, s. 143).
Toto řešení využívá monetární politiku, nikoli fiskální. Používá se v obdobích vyžadujících expanzivní monetární politiku. Jedním z období je například *„ je-li ekonomika v recesní situaci a současně v období nízké inflace, je pro CB výhodné realizovat monetární expanzi nákupem vládních operací na sekundárním trhu"* (Dvořák, 2008, s. 143).
Toto lze aplikovat jen, pokud je na trhu dostatečně velký objem vládních dluhopisů, neboť jejich nedostatek může působit jako jisté omezení. V případě tohoto omezení nutí CB emitovat vlastní dluhopisy a působit tak restriktivní měnovou politikou. Vláda nemůže nijak přinutit CB k expanzivní nebo restriktivní politice, neboť CB je vůči vládě a jiným orgánům zcela nezávislá.

5) Administrativní řešení je jedno z nejradikálnějších způsobů řešení dluhového problému. Může se jednat o jednorázové snížení dluhu nebo jeho kompletní likvidace. *„Názory na tento způsob se liší, jde však bezesporu o ekonomicky velmi riskantní postup, který přímo poškozuje držitele vládních obligací. Tím, že tento postup přesunuje dluhové*

[16] Toto navrhoval J. M. Keynes ve své knize *A Tract on Monetary Reform (1923).*
[17] Kredibilita = *důvěryhodnost, spolehlivost, věrohodnost* (Slovník cizích slov.net, 2014)

břemeno výhradně na držitele dluhu, snižuje důvěryhodnost dané vlády a výrazně komplikuje umístění nových emisí vládních obligací“ (Dvořák, 2008, s. 144).

Tento způsob řešení dluhu se netýká jen rozvojových zemí, ale také i ekonomik vyspělých zemí. Tento způsob využili například Spojené státy americké v průběhu první poloviny devatenáctého století.

Mezi těchto 5 způsobů řešení dluhového problému lze zařadit ještě jeden, který ovšem nijak neřeší výši současného dluhu, ale jen přesouvá jeho splatnost na později. V současnosti je časté vydávání státních dluhopisů na krytí dluhu a získání prostředků na řízení státu, ale tyto dluhopisy jsou dočasné řešení, neboť jejich datum splatnosti je přesně datována a vláda někdy řeší situaci okolo výplat splatných dluhopisů vydáním nových dluhopisů. Výnosy z této nové emise by měla pokrýt výdaje na výplaty splatných dluhopisů. Dlouhodobě je refundování státních a vládních obligací neudržitelné, protože nelze do nekonečna emitovat nové dluhopisy na pokrytí výdajů splatných dluhopisů. Tímto vzniká obava investorů, že jejich investice může být znehodnocena a poptávka po státních dluhopisech může klesnout, což může být z dlouhodobého hlediska například jeden z důvodů bankrotu státu.

3.8. Pojmy spojené s veřejným dluhem

Veřejný dluh i státní dluh, jako ukazatel, je sám o sobě jen málokdy používán samostatně. Nejčastěji bývá párován s některým s dalších ekonomických ukazatelů v poměrovém vztahu. Výsledné poměrové ukazatele jsou upravovány určitými standardy pro dané ukazatele.

Nejčastěji je veřejný i státní dluh spojován s ukazatelem vývoje ekonomiky, tedy HDP.

3.8.1. HDP

„Hrubý domácí produkt[18] *je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky“* (ČSÚ, 2014).

[18] Někdy bývá označován anglickou zkratkou GDP (Gross domestic product)

Ukazatel HDP se v makroekonomii používá mimo určování výkonnosti ekonomiky států také pro účely mezinárodních srovnání výkonosti ekonomik jednotlivých států. Pro mezinárodní porovnání států se tento ukazatel upravuje na HDP na obyvatele. *„Hrubý domácí produkt představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích činností považovaných v systému národního účetnictví za produktivní (tj. včetně služeb tržních i netržních). Jde o propočet v kupních cenách, za které jsou realizovány tržní výkony (tzn. včetně daní z produktů a bez dotací na produkty). U netržních služeb je přidaná hodnota vyjádřena jako souhrn náhrad zaměstnancům a spotřeby fixního kapitálu“* (Kurzy.cz, 2014).

Pro zjištění hodnoty HDP v určitém období je možné použít 3 metody výpočtu. Jsou to metody produkční, výdajová a důchodová. Při porovnávání meziroční změny HDP či spárování s veřejným a státním dluhem je nutné dodržet ve sledovaných obdobích použití stejné metody výpočtu. Metody by měli vycházet přibližně stejně, ale každá z metod má jistou odchylku, která by mohla zapříčinit nepřesnost ukazatele.

4. Empirická část

Empirická část této práce je rozčleněna do několika podkapitol. První část se zabývá obecným popisem a charakterizováním vývoje veřejného dluhu a jeho částí, včetně základních statistických charakteristik. Druhá část se věnuje ekonometrickému modelu, který je vytvořen na základě získaných dat a je použit při hodnocení následujících pracovních hypotéz.

1) „*Významné změny relativní váhy veřejného dluhu ČR a v zemích EU jsou vyvolány (jak při jejím růstu, tak snížení) mimorozpočtovými faktory*“ (Dvořák, 2010).
2) „*Váha těchto faktorů v období současné globální finanční krize výrazně roste a jejich vliv v řadě zemí převyšuje vliv rozpočtového salda.*“ (Dvořák, 2010).
3) Sleduji-li závislost relativní váhy VD na HDP, musí s růstem HDP a při nezměněném VD, klesat.
4) Pokud porostou úrokové náklady, poroste veřejný dluh.
5) Část veřejného dluhu umístěného v zahraniční se při depreciaci CZK vůči EUR a USD veřejný dluh zvýší.

Hodnocení hypotéz je obsaženo na konci podkapitol, ve kterých jsou testované hypotézy řešeny.

Poslední část empirické části je věnována porovnání stavu veřejného dluhu s vybranými zeměmi EU. Pro porovnání byly vybrány sousední země a pro další porovnání i vyspělejší země a země z bývalého sovětského bloku.

4.1. Obecná charakteristika vývoje veřejného dluhu ČR

Veřejný dluh ČR, respektive jeho vývoj, není jednoduché popsat jako celek ze všech úhlů pohledu.

Vývoj veřejného dluhu lze rozdělit dle grafu č. 1 na několik rozdílných období. Pro charakterizování VD, jako dluhu domácího a zahraničního, lze časovou řadu rozdělit na 2 období, tj. období 1993 – 2001 a 2002 – 2013. Pro obě období je shodný růst domácího dluhu. Rozdíl těchto dvou období je v zahraničním dluhu, kdy v prvním období

ZD klesá téměř na 0. Konkrétně se ZH v roce 2001 zastavil na úrovni 8,8 mld. Kč. Od roku 2002 téměř do současnosti ZD narostl téměř o 390 mld. Kč, na nejvyšší úroveň v historii ČR.

Graf č. 1 – Vývoj veřejného (státního) dluhu mezi roky 1993 - 2013

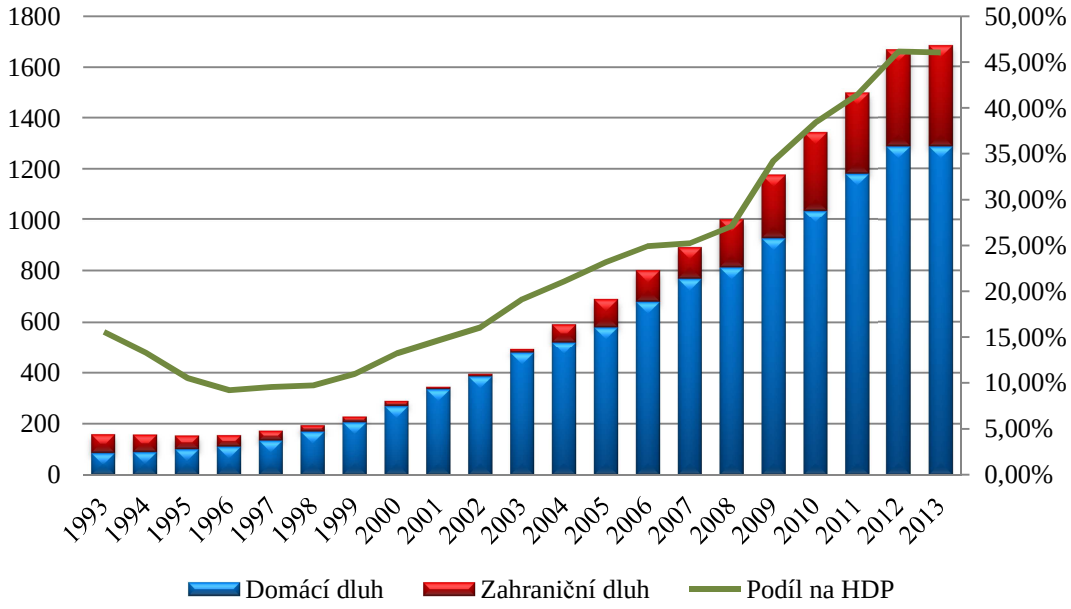

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.
Poznámka: Na levé svislé ose jsou hodnoty vztahující se ke VD, na pravé straně k podílu VD/HPD.

Ukazatel podílu VD na HDP (RVVD) rostl podobným tempem jako VD s pár výjimkami. Jednou z výjimek je období mezi roky 1993 a 1996. V těchto letech VD klesá nebo jen mírně stoupá a HDP roste stabilním tempem. Další období začíná rokem 1996, kdy tempo růstu HDP je pod tempem růstu VD, tedy VD roste rychleji než HDP. Toto období trvá až do roku 2012, kdy se tempo růstu HDP srovnalo s tempem růstu VD. Od roku 2012 ukazatel RVVD dosáhl historického maxima 46,15% a do konce roku 2013 zůstal nad hranicí 46%, i když klesl na 46,04% díky stabilizaci VD.

Graf č. 2 – Vývoj výsledku hospodaření SR mezi roky 1993 - 2013

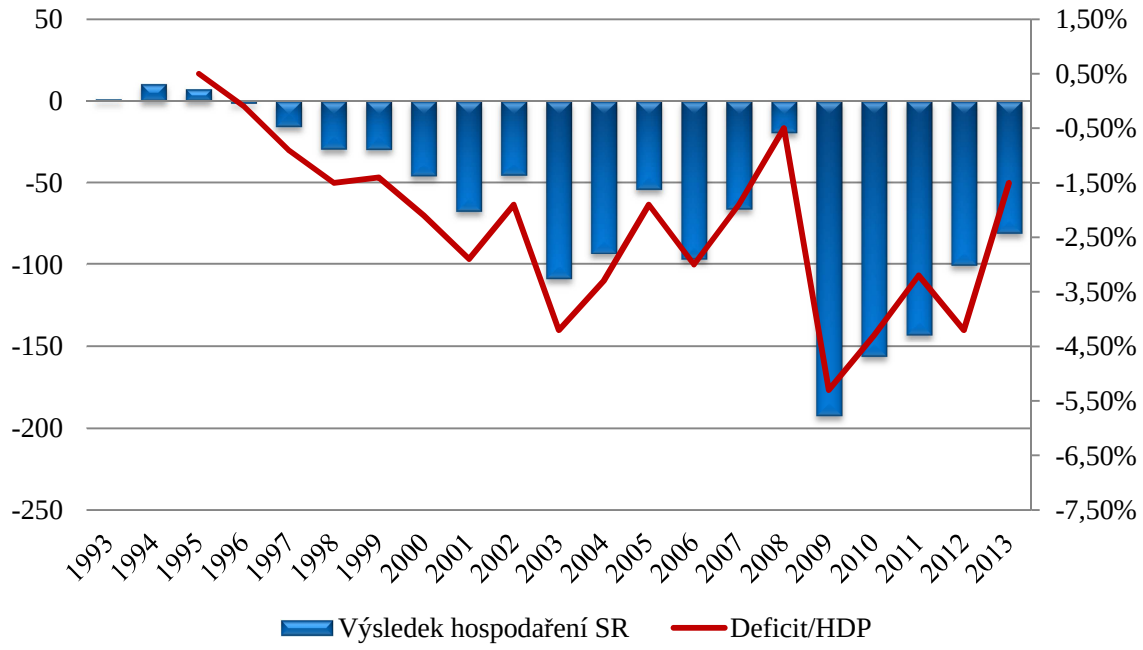

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Poznámka: Na levé svislé ose jsou hodnoty vztahující se k výsledku hospodaření (schodek nebo přebytek), na pravé straně k podílu výsledku hospodaření/HPD.

Při pohledu na graf č. 2, na vývoj výsledků hospodaření SR, je patrná nerovnováha SR. Mezi roky 1994 a 2001 se zhoršoval výsledek hospodaření. I když v letech 1994 a 1995 byl zaznamenán přebytek, většina tohoto období byla deficitní. Od roku 2002 dochází ke zvláštnímu vývoji, kdy jeden rok dosáhne deficit vyšší hodnoty a v následujícím roce nebo letech se výše deficitu dostane minimálně na polovinu a následně znovu skokově naroste. Takovýto vývoj byl zaznamenán mezi roky 2001 a 2002, 2003 a 2005, 2006 a 2008, 2009 a 2013.

Při porovnání výsledků hospodaření, v příloze č. 24, a první diference veřejného dluhu, v tabulce č. 1, lze vyčíst nesoulad mezi deficitem státního rozpočtu a nárůstem veřejného dluhu v témže roce. Tento nesoulad je způsoben možnostmi krytí rozpočtového deficitu. Ne vždy je tento deficit kryt dluhem. Často bývá část deficitu kryta mimořádným výnosem z prodeje státních aktiv. Nejčastějším okamžitým prostředkem je prodej státního majetku.

Tabulka č. 1 – Vývoj veřejného dluhu a základní charakteristiky časové řady

(detailnější struktura státního dluhu viz příloha č. 3)

	Státní dluh celkem (v mld. Kč)	1. diference (v mld. Kč)	Koeficient diference	Tempo růstu
1993	158,8		1,0000	
1994	157,3	-1,5	0,9906	-0,94%
1995	154,4	-2,9	0,9723	-1,84%
1996	155,2	0,8	0,9773	0,52%
1997	173,1	17,9	1,0901	11,53%
1998	194,7	21,6	1,2261	12,48%
1999	228,4	33,7	1,4383	17,31%
2000	289,3	60,9	1,8218	26,66%
2001	345,0	55,7	2,1725	19,25%
2002	395,9	50,9	2,4931	14,75%
2003	493,2	97,3	3,1058	24,58%
2004	592,9	99,7	3,7336	20,21%
2005	691,2	98,3	4,3526	16,58%
2006	802,5	111,3	5,0535	16,10%
2007	892,3	89,8	5,6190	11,19%
2008	999,8	107,5	6,2960	12,05%
2009	1178,2	178,4	7,4194	17,84%
2010	1344,1	165,9	8,4641	14,08%
2011	1499,4	155,3	9,4421	11,55%
2012	1667,6	168,2	10,5013	11,22%
2013	1683,3	15,7	10,6001	0,94%
Průměrné tempo růstu				**12,53%**

Zdroj: MF ČR, 2014; vlastní zpracování

V tabulce č. 1 jsou uvedeny základní statistické údaje, které nejlépe popisují vývoj státního, potažmo veřejného, dluhu. První diference uvádí reálnou meziroční změnu. V případě státního dluhu se jedná, od roku 1996, o nepřetržitý růst. Od zmíněného roku téměř každoročně tato diference vzrostla. Jediné roky, kdy hladina 1. diference klesla, byly 2005, 2007, 2010, 2011 a nejmenší diferenci v poslední dekádě zaznamenal rok 2013, pouze 15,7 mld. Kč. Jeden z mála způsobů, jak lze toto vysvětlit, je v nižším deficitním hospodaření v porovnání s předchozími roky. Toto vysvětlení lze akceptovat pouze za předpokladu snížením rozdílu mezi příjmy a výdaji do SR.

Koeficient diference je poměrový ukazatel, který udává nárůst SD oproti základnímu roku, tj. roku 1993. K 31. 12. 2013 tento koeficient nabyl hodnoty 10,6001, což znamená, že SD od roku 1993 vzrostl přibližně 10,6krát.

Posledním ukazatelem v tabulce č. 1 je tempo růstu, jehož vývoj je zaznamenán i v grafu č. 3. Tempo růstu znázorňuje meziroční vývoj SD v procentech. Tempo růstu SD se z dlouhodobého hlediska pohybovalo velmi dlouho nad jeho průměrem a během roku 1996 předčilo tempo růstu SD tempo růstu HDP a až teprve v roce 2012 se obě tempa růstu téměř srovnali u hranice 0,6%.

Graf č. 3 – Tempo růstu státního dluhu

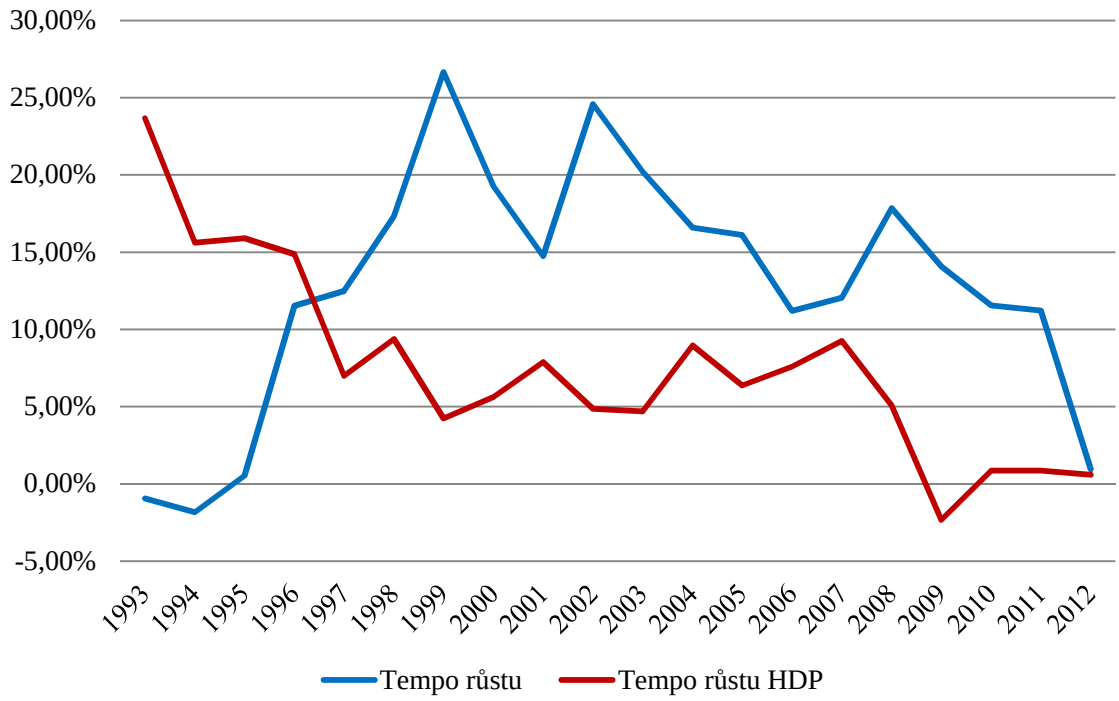

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Tempa růstu SD a HDP mají odlišný trend. Rozdílnost těchto temp růstu je jedním z důvodů růstu ukazatele RVVD. Při porovnání grafu č. 3 a vývojem RVVD z grafu č. 1 je zřejmé, že při vyšším tempu růstu HDP než VD ukazatel RVVD klesá. Toto bylo zaznamenáno mezi roky 1993 a 1996 kdy ukazatel RVVD klesl z 15,57% na 9,22%. Od roku 1997 se úroveň temp růst otočili a tempo růstu VD dlouhodobě převyšovalo tempo růstu HDP. Od roku 1996 do roku 2012 narostl ukazatel RVVD z 9,22% na 46,15%.

V roce 2013 došlo téměř ke srovnání temp růstu. V tomto roce dokonce tempo růstu VD kleslo pod úroveň tempa růstu HDP a ukazatel RVVD klesl o 0,11 p.b.

Tabulka č. 2 – Vývoj zahraničního dluhu a základní charakteristiky časové řady

	Zahraniční dluh (v mld. Kč)	1. diference (v mld. Kč)	Koeficient diference	Tempo růstu
1993	72,4		1,0000	
1994	67,1	-5,3	0,9268	-7,32%
1995	53,1	-14,0	0,7334	-20,86%
1996	44,3	-8,8	0,6119	-16,57%
1997	38,3	-6,0	0,5290	-13,54%
1998	24,6	-13,7	0,3398	-35,77%
1999	21,2	-3,4	0,2928	-13,82%
2000	19,7	-1,5	0,2721	-7,08%
2001	8,8	-10,9	0,1215	-55,33%
2002	9,2	0,4	0,1271	4,55%
2003	13,3	4,1	0,1837	44,57%
2004	70,3	57,0	0,9710	428,57%
2005	109,4	39,1	1,5110	55,62%
2006	121,6	12,2	1,6796	11,15%
2007	123,0	1,4	1,6989	1,15%
2008	185,5	62,5	2,5622	50,81%
2009	251,5	66,0	3,4738	35,58%
2010	307,8	56,3	4,2514	22,39%
2011	317,2	9,4	4,3812	3,05%
2012	380,3	63,1	5,2528	19,89%
2013	395,2	14,9	5,4586	3,92%
Průměrné tempo růstu				**8,86%**

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Vývoj ZD ČR lze rozdělit na dvě naprosto odlišné části. První část vývoje je charakteristická záporným tempem růstu, tedy snižujícím se zahraničním dluhem. Toto snižování probíhá až do roku 2001, kdy ZD klesl na nejnižší úroveň v historii, konkrétněji na úroveň 12,15% počátečního stavu.

Rokem 2002 začala druhá část vývoje ZD. Tato etapa je typická kladným tempem růstu. První rok vzrostl ZD o 4,55%, což v reálné hodnotě znamenalo nárůst o „pouhých“

0,4 mld. Kč. Při celkovém pohledu na vývoj druhé části ZD značně vyniká rok 2004, kdy tempo růstu dosáhlo úrovně více než 428%. Ani takto vysoké tempo růstu neznamenalo v reálné hodnotě největší nárůst ZD. Největší nárůst byl zaznamenán v roce 2009, kdy se ZD zvýšil o 66 mld. Kč. Celkově se ZD zvýšil v porovnání s nejnižší úrovní, které bylo dosaženo v roce 2001, téměř 45x. Nárůst od prvního roku sledovaného období, tj. roku 1993, už nebyl tak značný, vzrostl téměř 5,46x.

Po zhodnocení vývoje ZD je zapotřebí charakterizovat i DD, který je oproti ZD snazší popsat, neboť není zapotřebí jeho vývoj dělit na části. Vývoj DD nevykazuje žádné meziroční snížení. Od roku 1993 dochází ke každoročnímu navyšování. Tempo růstu se pohybuje s odchylkou 12% kolem průměrného tempa růstu (14,46%). Konkrétní data jsou uvedeny v příloze č. 21.

Dluh územních rozpočtů je jedním z vedlejších faktorů, nikoli mimorozpočtových, ovlivňující růst veřejného dluhu. Zadlužení se v roce 2012 týkalo 51,5% obcí z celkového počtu 6251, tj. 3 217 obcí. Z dlouhodobého hlediska je počet obcí vykazujících dluhové hospodaření poměrně stabilní. Mezi roky 2001 a 2012 došlo k nárůstu o 128 obcí. Celkový počet obcí v ČR byl v průběhu sledovaného období také stabilní. Mezi roky 2001 a 2012 se jejich počet snížil o pět.

Graf č. 4 – Vývoj dluhu a počtu zadlužených obcí

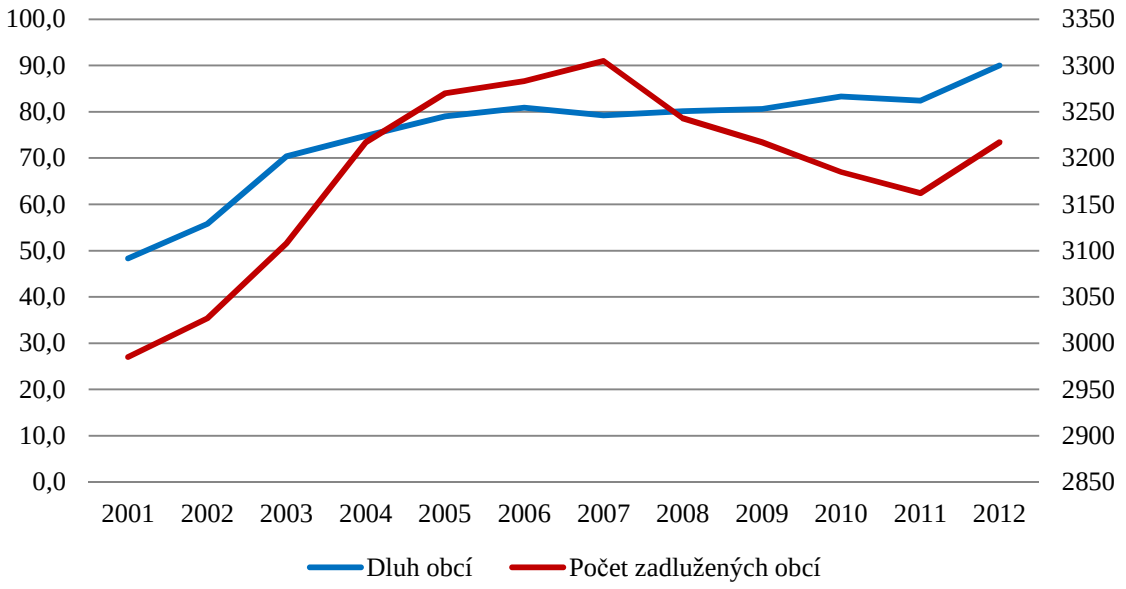

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, Deník veřejné správy, 2014, vlastní zpracování.
Poznámka: Levá svislá osa se týká velikosti celkového dluhu ÚSC, pravá svislá osa se týká počtu zadlužených obcí.

Územní rozpočty mívají stejný problém udržení vyrovnaného rozpočtu stejně jako centrální vláda. Od roku 1993 je na území ČR pomocí tzv. decentralizace[19] na ÚSC převáděno více pravomocí, zodpovědnosti vůči obyvatelům, obci i jejímu okolí. Celkové zadlužení ÚSC postupně roste. Do roku 2007 by se to dalo částečně vysvětlit rostoucím počtem ÚSC, které se dostávají do dluhové situace. Od roku 2008 do roku 2011 se jejich počet snižoval, i když celkový dluh stále narůstal.

Tabulka č. 3 – Vývoj dluhů obcí mezi roky 1993 a 2012

	Dluh obcí (v mld. Kč)	1. diference	Koeficient diference	Tempo růstu
2001	48,3		1,0000	
2002	55,8	7,5	1,1553	15,53%
2003	70,4	14,6	1,4576	26,16%
2004	74,8	4,4	1,5487	6,25%
2005	79,0	4,2	1,6356	5,61%
2006	80,9	1,9	1,6749	2,41%
2007	79,2	-1,7	1,6398	-2,10%
2008	80,1	0,9	1,6584	1,14%
2009	80,6	0,5	1,6687	0,62%
2010	83,3	2,7	1,7246	3,35%
2011	82,4	-0,9	1,7060	-1,08%
2012	90,0	7,6	1,8634	9,22%
Průměrné tempo růstu				**3,16%**

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Zadlužení obcí je v posledních letech na poměrně stabilní úrovni. Mezi roky 2005 a 2011 bylo rozpětí dluhu pouhých 4,3 mld. Kč při celkovém počtu zadlužených obcí 3 217. Z tabulky č. 3 plyne, že významnější meziroční byla zaznamenána mezi roky 2001 až 2003 a 2011 a 2012. Ve zmiňovaných letech dosahovala meziroční změna nadprůměrných hodnot. I přes toto zadlužení se nejedná o významnou složku VD.

Obce mají omezené možnosti řešení svého deficitního hospodaření. Z grafu č. 5 vyplívá, že nejčastějším způsobem, jak obce řeší nedostatek svých příjmů, je získání úvěrů od finančních, respektive peněžních, subjektů. Menší obce využívají tuto možnost získání

[19] Decentralizace moci je přenesení pravomocí vykonávat určitou činnost z výše postaveného subjektu na podřízený subjekt, v případě státní správy například ze státu na kraj či obec.

peněžních prostředků na zlepšení občanské vybavenosti a rekonstrukci infrastruktury. Statutární města[20], včetně hl. m. Prahy, často využívají možnosti získání finančních prostředků od Evropské investiční banky na zkvalitnění městské infrastruktury. I přes velký podíl dluhu velkých měst a možnosti získání úvěrů od EIB, je většina úvěrů poskytována v domácí měně.

Graf č. 5 - Vývoj prostředků na krytí dluhu mezi roky 2001 a 2012

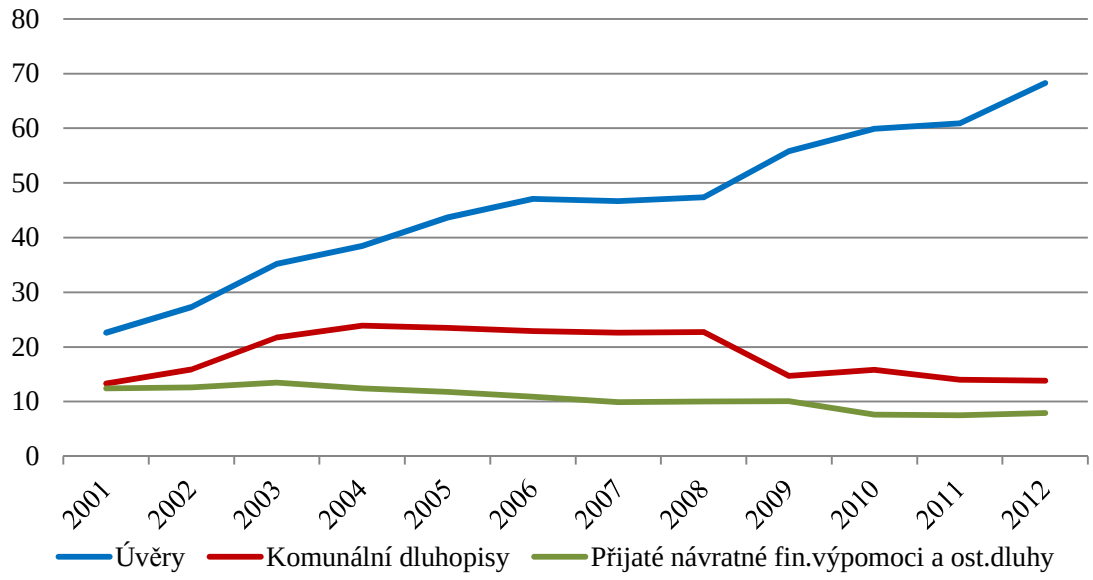

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Komunální dluhopisy vydávají v ČR pouze tři města, hl. m. Praha, Ostrava a Liberec. Ke konci roku 2012 byly vydány komunální dluhopisy v nominální hodnotě 13,8 mld. Kč. Z celkové hodnoty vydala Praha dluhopisy v hodnotě 9,3 mld. Kč, Ostrava 2,5 mld. Kč a Liberec 2,0 mld. Kč. Za posledních pět let byly dluhopisy na konci roku 2012 na nejnižší úrovni především díky snižujícímu se zájmu o ně.

Posledním významnějším nástrojem na krytí deficitního hospodaření jsou návratné finanční výpomoci. Mezi tento nástroj lze zařadit např. mimořádné dotace ze státního rozpočtu, krajského rozpočtu či z různých fondů. Dále lze do tohoto nástroje zařadit i ostatní dluhy, např. vydané cenné papíry a další krátkodobé, střednědobé i dlouhodobé

[20] *„Statutární město je město, které má právo na posílenou samosprávu“* (Iuridictum, 2007).
Statutární město a jeho správa je řízena dle základní městské vyhlášky a zemského zákona. Mezi statutární města patří například Praha, Brno, Plzeň, Ostrava, Liberec, Olomouc, Hradec Králové, Zlín, Děčín, Kladno. Kompletní přehled statutárních měst v příloze č. 22.

závazky. Z dlouhodobého hlediska má tento nástroj klesající trend. Jediná odchylka od trendu byla zaznamenána v roce 2012, kdy došlo k meziročnímu nárůstu o 0,4 mld. Kč. Na tomto nárůstu mají svůj podíl vydané směnky (0,4 mld. Kč) a ostatní dlouhodobé závazky (0,2 mld. Kč). Přijaté krátkodobé půjčky a návratná finanční výpomoc klesly meziročně o 0,2 mld. Kč.

Graf č. 6 - Vývoj dluhů obcí mezi roky 2001 a 2012 s tempem jejich růstu

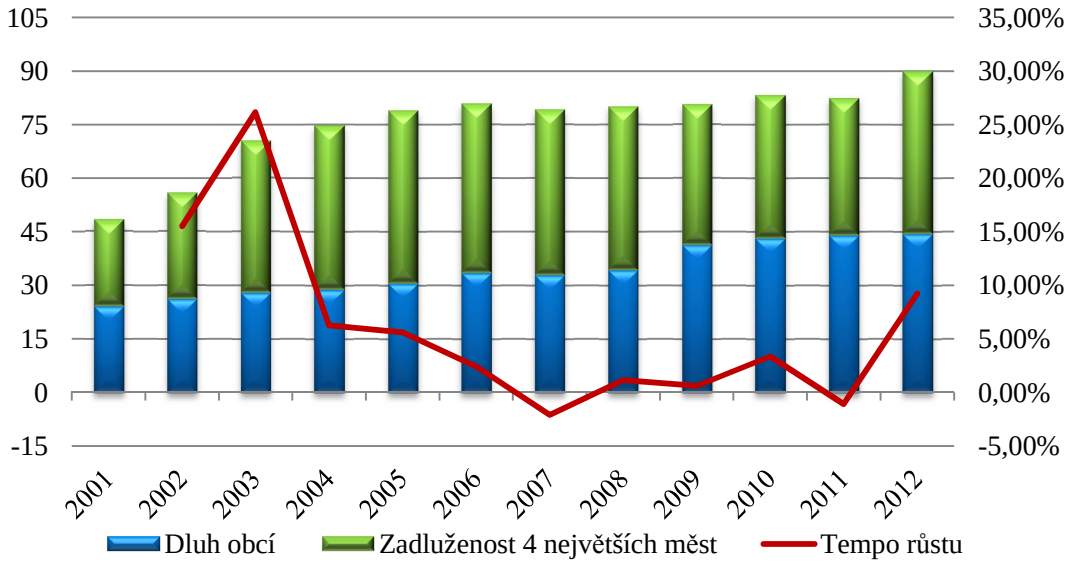

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Poznámka: Levá svislá osa se týká velikosti dluhu ÚSC a 4tyč největších měst, pravá svislá osa se týká počtu tempa růstu vývoje celkového dluhu obcí.

Na celkovém úrovni zadlužení mají velký podíl čtyři největší města ČR, hl. město Praha, Plzeň, Brno a Ostrava. Z grafu č. 6 lze vyčíst, že velká města mají většinou nadpoloviční podíl na celkovém dluhu ÚSC. Konkrétní procenta i přesná data jsou uvedeny v příloze č. 12. Ze čtyř největších měst má největší podíl na zadlužení obcí hl. m. Praha, která dosáhla v roce 2012 zadlužení na úrovni 31,2 mld. Kč a zaznamenala meziroční nárůst dluhu o 4,5 mld. oproti roku 2011. Kč. Při pohledu na celkový dluh obcí tvoří dluh hl. m. Prahy 34,7% celkového zadlužení obcí. Oproti roku 2011 došlo k zvýšení podílu o 2,3 p.b. V těchto městech žilo k 31. 12. 2012 celkem 2,1 mil. obyvatel, což je 19,97% z celé ČR. Tedy mezi zbývajících 28,54% obyvatel, kteří bydlí v obci vykazující dluh, je dislokována zbylá část dluhu obcí. Zbylá část obyvatel, tj. 51,5% žije v obcích vykazující vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet.

4.2. Ekonometrický model

V této podkapitole praktické části práce bude vypracován ekonometrický model včetně komentářů důležitých výstupů. Ekonometrický model by měl vymezit velikost závislosti, nebo významnost jednotlivých zvolených vedlejších faktorů na velikosti VD. Ekonometrické modelování bude následně verifikováno.

Tabulka č. 4 – Korelační koeficienty, za použití pozorování 1993 - 2013
(chybějící hodnoty byly přeskočeny)
5% kritická hodnota (oboustranná) = 0,4329 pro n = 21

l_VD__ real	**l_UN**	**l_CZK__ EUR**	**l_CZK__ USD**	**l_HDP__ Real**	
1,0000	0,9617	-0,9581	-0,7847	0,9849	**l_VD__real**
	1,0000	-0,9326	-0,8496	0,9411	**l_UN**
		1,0000	0,9498	-0,9767	**l_CZK__EUR**
			1,0000	-0,7752	**l_CZK__USD**
				1,0000	**l_HDP__Real**

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Tabulka č. 4 zobrazuje korelační matici, respektive její nad diagonální část korelační matice. Z tabulky vyplívá, že je matice symetrická a případně ji lze explicitně zrcadlově doplnit.

Tabulka č. 5 – Model 1: OLS, za použití pozorování 1999-2013 (T = 15)

Závisle proměnná: l_VD__real

HAC standardní chyby, šířka okénka 1 (Bartlettovo jádro)

	Koeficient	***Směr. chyba***	***t-podíl***	***p-hodnota***	***výz.***
const	-15,0799	8,0764	-1,8672	0,09143	*
l_UN	0,866129	0,193794	4,4693	0,00120	***
l_CZK__EUR	-0,855754	0,73678	-1,1615	0,27242	
l_CZK__USD	1,08379	0,455218	2,3808	0,03856	**
l_HDP__Real	2,26084	0,692517	3,2647	0,00851	***

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Poznámka: 1) Poslední sloupec znázorňuje významnost proměnné.

2) V programu Gretl je standartně nastaveno * pro α = < 0,1 ; 0,05), ** pro α = < 0,05 ; 0,01), *** pro α = < 0,01 ; 0 >.

V tabulce č. 5 jsou nejdůležitější údaje uvedeny ve sloupcích koeficient, p-hodnota a význam. P-hodnota udává hladinu významnosti „α“ testovaného parametru v rámci zvoleného modelu. Tento parametr je porovnáván s tabulkovou hodnotou „α = 0,05“ a v případě, že je p-hodnota nižší než tabulková hodnota α, je parametr statisticky významný. Pro uvedený model jsou statisticky významné parametry UN, CZK_USD a HDP_Real. Statistickou významnost společně s její sílou znázorňují hvězdičky v následujícím sloupci. Čím více je zobrazeno hvězdiček, tím větší je „…*pravděpodobnost statistické významnosti parametru.*“ (Gretl.source.net, 2014). Počet hvězdiček záleží na p-hodnotě.

Ve sloupci koeficient jsou uvedeny hodnoty v procentech, znamenající o kolik procent vzroste VD, pokud daná nezávisle proměnná vzroste o 1%, tedy pokud vzroste UN o 1%, vzroste VD o 0,866%.

Nezávisle proměnná 1_CZK__EUR, neboli nominální kurz CZK/EUR, je mírně zkreslená, protože Euro, jako mezinárodní měna, existuje od roku 1999, ale pouze ve virtuální podobě. Ve fyzické podobě existuje Euro od roku 2002. Zkreslení tedy vzniklo díky absenci dat mezi roky 1993-1999.

Tabulka č. 6 – 2. část výstupů modelu 1: OLS

Střední hodnota závisle proměnné	6,566335
Sm. odchylka závisle proměnné	0,657340
Součet čtverců reziduí	0,134186
Sm. chyba regrese	0,115839
Koeficient determinace	0,977818
Adjustovaný koeficient determinace	0,968945
F (4, 10)	303,3677
P-hodnota(F)	2,17e-10
Logaritmus věrohodnosti	14,09024
Akaikovo kritérium	-18,18047
Schwarzovo kritérium	-14,64022
Hannan-Quinnovo kritétium	-18,21818
rho (koeficient autokorelace)	0,389215
Durbin-Watsonova statistika	1,208942

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

V tabulce č. 6, tj. 2. části ekonometrického modelu, patří k nejdůležitějším ukazatelům koeficient determinace, adjustovaný koeficient determinace a případně i Dubin-Watsonova statistika. Koeficient determinace, případně adjustovaný koeficient determinace, popisuje těsnost závislosti, tedy vyjádření z kolika procent jsou změny VD závislé na změnách zvolených proměnných v tomto ekonometrickém modelu. Změny VD lze z 97,78%, respektive z 96,89%, vysvětlit změnami zvolených nezávisle proměnných. Dubin-Watsonova statistika je často využívaným testem autokorelace prvního řádu. Výsledná hodnota Dubun-Watsonovi statistiky naznačuje kladnou autokorelaci.

Tabulka č. 7 – Výstupy testů normality apod.

Test normality reziduí	
Chí-kvadrát(2)	0,465896
P-hodnota	0,792195
Whiteův test heteroskedasticity	
LM	2,13047
p-hodnota = P(Chí-kvadrát(8) > 5,44414)	0,792195
LM test pro autokorelaci až do řádu 1	
LMF	2,13047
p-hodnota = P(F(1,9) > 2,13047)	0,178401

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

V tabulce č. 7 jsou tři důležité ukazatele, které vypovídají o kvalitě ekonometrického modelu. Prvním ukazatelem je test normality reziduí, který udává rozdělení chyb. V případě tohoto modelu jsou chyby normálně rozdělené. Celkem vysoká p-hodnota tohoto testu udává spolehlivost výsledného modelu. Tento závěr podporuje i následující graf č. 7, které znázorňuje předpokládané normální rozdělení a skutečné rozdělení reziduí. Součástí grafu je i analýza p-hodnoty Chí-kvadrát testu.

Graf č. 7 – Test normality reziduí

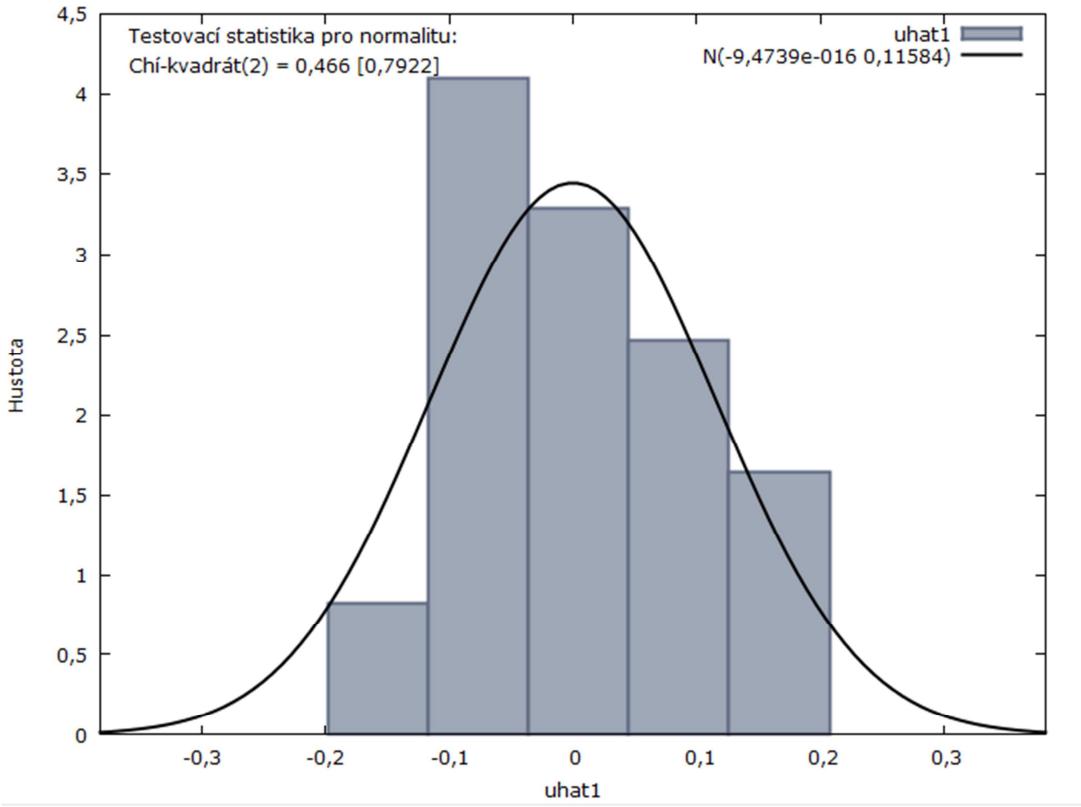

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Dalším testem je Whiteův test heteroskedasticity, který v tomto modelu nezamítá nulovou hypotézu testu[21], neboť p-hodnota (0,792) > (α = 0,05). Lze tedy říci, že model má rezidua konstantně rozděleny a jedná se o potvrzení tzv. homoskedascity.

Posledním testem modelu je LM test pro autokorelaci 1. řádu. Nulová hypotéza pro LM test říká, že model je lineální. Tuto hypotézu nezamítáme, protože p-hodnota LM testu má vyšší hodnotu než hladina významnosti (0,05).

Z tabulky č. 5 můžeme potvrdit hypotézu č. 4. V současné době, při velikém podílu ZD na celkovém VD, mají UN poměrně silný vliv, na mimorozpočtový faktor, na vývoj VD.

Hypotézu č. 5 je potřeba rozdělit na 2 části, neboť depreciace Kč vůči USD zvýší veřejný dluh umístěný v zahraniční, což potvrzuje část hypotézy, týkající se USD. Depreciace Kč vůči EUR by měla mít opačný efekt, než mělo USD a tedy tuto část hypotézy je nutno zamítnout.

[21] H_0 = rezidua jsou normálně rozděleny.

4.3. Vliv politických cyklů na vývoj veřejného druhu a státního rozpočtu

Vliv mimorozpočtových faktorů byl předmětem předchozí podkapitoly. Vliv na vývoj veřejného dluhu má i rozdílnost vývoje politické reprezentace ČR. Každá vláda měla, má i bude mít rozdílný postoj k VD. Často se tento postoj odrážel v nastolené politice a tím i ve výsledných příjmech a výdajích SR. Vývoj i stranické složení vlád je popsáno v příloze č. 17.

První vláda Václava Klause měla výhodu, že od roku 1990 probíhala privatizace státního majetku. Díky výnosům z privatizace a dalším vedlejším příjmům se dařilo vládě do roku 1995 snižovat zadlužení ČR a v roce 1996 držet deficit SR na téměř vyrovnané úrovni.

Graf č. 8 – Vývoj VD mezi roky 1993 - 2013

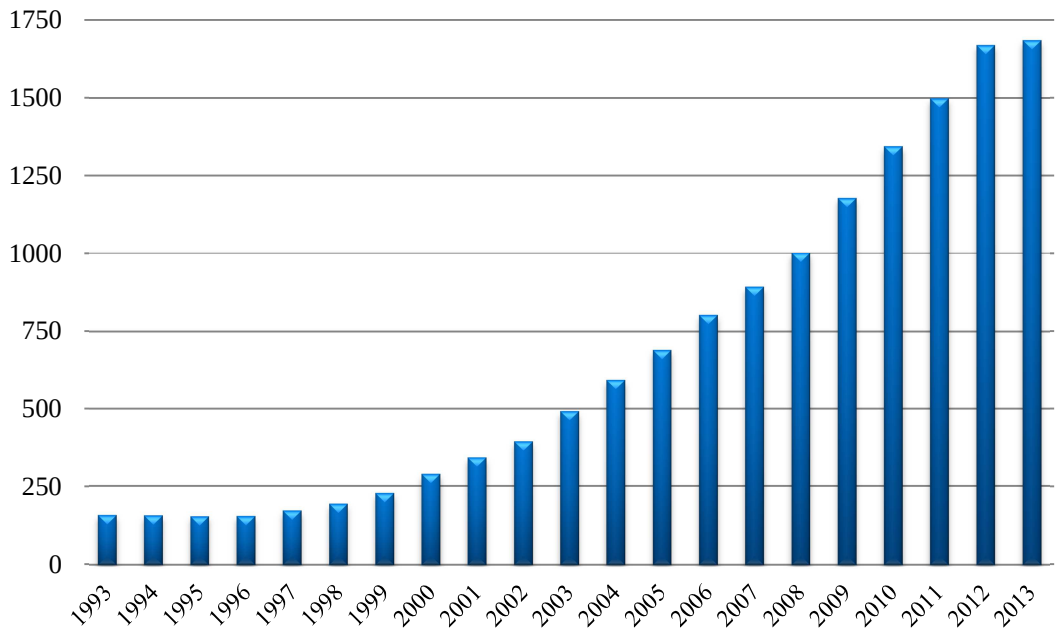

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Od roku 1996 roste VD téměř exponenciálním tempem. S přihlédnutím na deficitní hospodaření vlád lze konstatovat, že vliv střídání politických stran je minimální, neboť každoročně rostl VD o více, než byl deficit SR. Přibližně od roku 2003 začali být významné úrokové náklady. Zlom v tohoto trendu byl až v roce 2013, kdy za vlády Petra Nečase došlo ke snížení VD, bohužel vzápětí došlo k pádu jeho vlády a vláda byla svěřena

Jiřímu Rusnokovi, který navýšil VD „pouze“ o 15,7 mld. oproti roku 2012 Kč při deficitu SR 81 mld. Kč.

Častým názorem obyvatel je, že volební kampaně, respektive volební kampaně velkých stran, zbytečně zatěžují státní rozpočet, odkud získávají část prostředků na tyto kampaně. Při celkovém pohledu na graf č. 9 lze konstatovat, že se rozpočty ve volebních rocích pohybují lehce nad průměrem a patří, v porovnání s okolními roky, k více deficitním. V grafu jsou zahrnuty jen volby do PS a nikoli do Senátu či komunálních zastupitelstev, neboť náklady stran na volební kampaně do PS jsou vyšší než ostatní při ostatních volbách.

Poměrně velkým deficitem skončili poslední tři volební roky, tedy roky 2006, 2010 a 2013. Zmíněné volební roky byly nadprůměrně deficitní v komparaci s následnými 3-4 roky.

Graf č. 9 – Vývoj výsledku hospodaření SR mezi roky 1993 - 2013

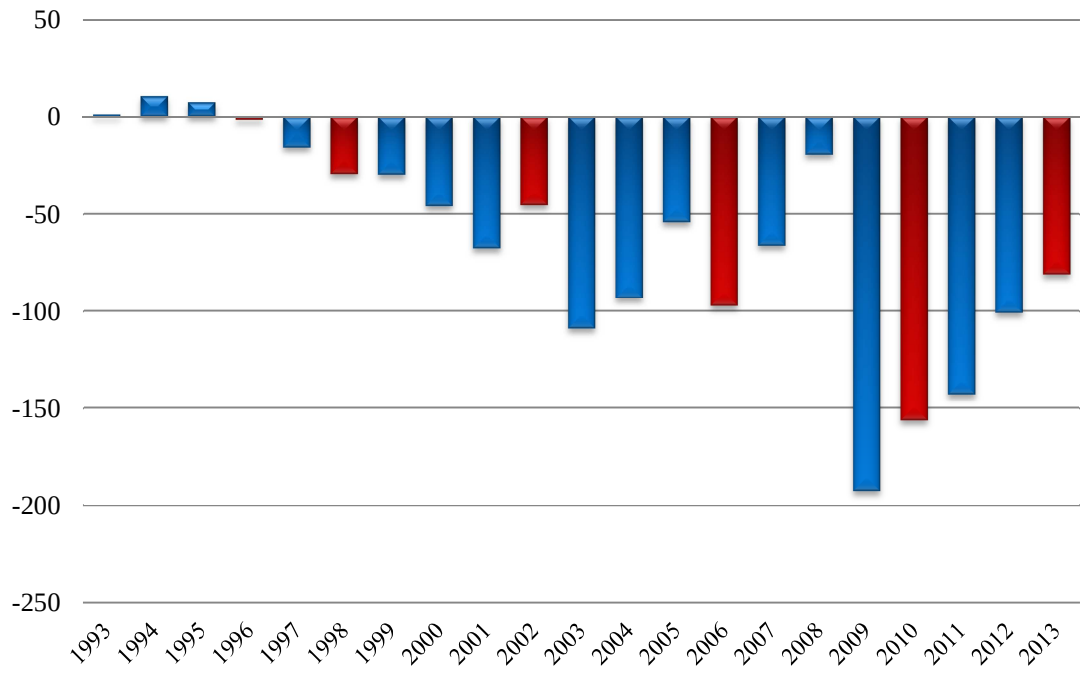

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.
Poznámka: Červeně jsou zvýrazněny roky, ve kterých proběhli volby do Poslanecké sněmovny ČR.

Jedním z důvodů, proč roky ve kterých proběhli volby do PS, jsou mimořádné výdaje před koncem volebního období tehdejší vlády. Jedinou výjimkou v tomto chování byl rok 2002, kdy tehdejší vláda ČSSD měla před volbami silnou pozici a měla téměř jisté,

že pro další volební období bude také sestavovat vládu z jejich poslanců. Většina vlád před volbami uzavírala kontrakty pro následující období. Jediná vláda, která se zachovala částečně odlišně, byla vláda Petra Nečase. Tato vláda se v posledním čtvrtletí před jejím odvoláním úspěšně pokusila snížit VD a díky tomuto kroku dosáhl nejnižšího růstu od roku 1997.

4.4. Srovnání zadlužení s ostatními zeměmi EU

Srovnání zadlužení ČR s dalšími zeměmi EU bude provedeno na ukazateli RVVD, protože data VD u dalších evropských zemí na serveru EUROSTAT chybí. Při srovnání zadlužení zemí dle ukazatele RVVD je nutné zohlednit vývoj HDP. Pro absenci dat u některých zemí před rokem 2003 bylo pro tuto podkapitolu vymezeno kratší období, a to mezi roky 2003 a 2012.

Tabulka č. 8 – Vývoj RVVD ČR a vybraných zemí v EU v procentech

Země \ rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Euro zóna (17 zemí)	69,2	69,6	70,3	68,6	66,4	70,2	80,0	85,4	87,3	90,6
EU (27 zemí)	61,9	62,2	62,7	61,5	58,9	62,2	74,5	80,0	82,4	85,2
Bulharsko	44,4	37,0	27,5	21,6	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3	18,5
ČR	**28,6**	**28,9**	**28,4**	**28,3**	**27,9**	**28,7**	**34,6**	**38,4**	**41,4**	**46,2**
Irsko	31,0	29,4	27,2	24,6	24,9	44,2	64,4	91,2	104,1	117,4
Itálie	104,1	103,7	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,3	120,7	127,0
Německo	64,4	66,2	68,6	68,0	65,2	66,8	74,5	82,5	80,0	81,0
Norsko	44,3	45,6	44,5	55,4	51,5	48,2	42,8	42,5	28,2	28,8
Polsko	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,1	50,9	54,9	56,2	55,6
Rakousko	65,3	64,7	64,2	62,3	60,2	63,8	69,2	72,3	72,8	74,0
Slovensko	42,4	41,5	34,2	30,5	29,6	27,9	35,6	41,0	43,4	52,4

Zdroj: Eurostat, 2013, získáno 26. 2. 2014, vlastní zpracování

Poznámka: Kompletní tabulka vývoje ukazatele RVVD s více evropskými zeměmi v příloze č. 9.

Vývoj RVVD zemí uvedených v tabulce č. 8 lze rozdělit do 3 skupin. Do první skupiny je možné zařadit země, jako jsou Norsko a Bulharsko, kterým se dařilo jejich RVVD z dlouhodobého hlediska snížit. Druhou skupinou jsou země, které své zadlužení částečně řídí a ukazatel RVVD nemá takové tempo růstu jako poslední skupina, tzn., že ukazatel RVVD se mezi roky 2003 a 2012 maximálně zdvojnásobil. Mezi tyto země patří ČR, Německo, Polsko, Rakousko a Slovensko. Zbylé země, mezi které patří Irsko, Itálie, Řecko a Portugalsko, jsou země patřící do poslední skupiny zemí, kterým

úroveň VD převýšila úroveň HDP. V této skupině jsou 2 druhy zemí a to dle toho, jaký vývoj RVVD měli mezi roky 2003 a 2012. Zástupcem prvního druhu je například Itálie, které již dlouhodobě VD převyšuje úroveň HDP. Zástupcem druhého druhu poslední skupiny je Irsko, které mělo v roce 2003 RVVD na poměrně nízké úrovni a její úroveň do roku 2012 několikanásobně vzrostla a dosahuje jedné z nejvyšších hodnot v rámci Evropy. Přehledné rozlišení vývoje RVVD v celé Evropě je obsaženo v příloze č. 10.

Tabulka č. 9 – Vývoj HDP ČR a vybraných zemí v EU uvedený jako meziroční změna v procentech

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	1,5	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2	1,7	-0,4
Euro-zone	0,7	2,2	1,7	3,2	2,9	0,4	-4,4	2	1,6	-0,7
Bulharsko	5,5	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,6
ČR	**3,8**	**4,7**	**6,8**	**7**	**5,7**	**3,1**	**-4,5**	**2,5**	**1,8**	**-1**
Irsko	3,7	4,2	6,1	5,5	5	-2,2	-6,4	-1,1	2,2	0,2
Itálie	0	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,7	0,4	-2,4
Německo	-0,4	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	4	3,3	0,7
Norsko	1	4	2,6	2,3	2,7	0,1	-1,6	0,5	1,3	2,9
Polsko	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	2
Rakousko	0,9	2,6	2,4	3,7	3,7	1,4	-3,8	1,8	2,8	0,9
Slovensko	4,8	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3	1,8

Zdroj: Eurostat, 2014, získáno 29. 10. 2014, vlastní zpracování

Poznámka: Kompletní tabulka vývoje HDP s více evropskými zeměmi v příloze č. 19.

Vývoj HDP je poměrně ustálený, kromě občasných propadů, které nejsou většinou nijak velké. K jedinému většímu poklesu vývoje HDP došlo rok po tzv. finanční krizi, tedy v roce 2009, kdy nejen všechny země EU, ale i další země z celého světa zaznamenali pokles ekonomiky v řádech procent. Jedinou zemí, uvedenou v tabulce č. 8, které se podařilo nepropadnout, bylo Polsko s meziroční změnou HDP 1,6%.

Téměř všechny sousední země ČR jsou na tom podobně, co se týče vývoje RVVD. Všechny, s výjimkou Polska, zaznamenali v roce 2009 propad ekonomiky. Polsko v témže roce zaznamenalo pouze útlum. Tento útlum téměř nijak neovlivnil tempo růstu RVVD. Mezi roky 2007 a 2011 ukazatel RVVD stabilně narůstal o 2-3,5 p. b., s výjimkou v roce 2008, kdy ukazatel narostl o 4 p. b. V předchozím období, tj. mezi roky 2003 a 2006, se ukazatel RVVD pohyboval mezi 45% a 48%. Nedocházelo k trvalému růstu nebo poklesu, ale spíše k proměnlivému vývoji. Pro období začínající rokem 2004 a končící rokem 2009 lze konstatovat, že pokles ukazatele RVVD je částečně výsledkem vyššího

tempa růstu HDP. Toto ovšem se potvrdilo jen v letech 2004 a 2007, kdy došlo ke snížení dluhu. V ostatních letech tohoto období nedocházelo ke snižování dluhu, ale naopak buď k navyšování úspor, nebo využívání nárůstu úrovně ekonomiky minimálně pro udržení tempa růstu i pro další roky. V následném období, i přes kladné tempo růstu HDP, ukazatel RVVD rostl až na úroveň 56,2% (2011).

Slovensko je jedním z dobrých příkladů, kdy vývoj HDP silně ovlivňuje veřejné zadlužení. Z tabulek 8. a 9. Lze vyčíst určitou shodu mezi růstem HDP a poklesem RVVD v letech 2003 až 2007. HDP rostlo zvyšujícím se tempem a RVVD klesalo rok od roku pomaleji, což by naznačovalo postupné tvoření rezerv na úkor moření dluhu. Rok 2008 je specifický poklesem růstu HDP i RVVD. Změnu lze částečně popsat jako opožděnou reakci na vývoj HDP a tedy mohlo dojít k částečnému čerpání vytvořených rezerv. Rokem 2009 začíná období dalšího růstu HDP, ovšem také růstu RVVD. Mezi roky 2007 a 2009 se meziroční změna HDP propadla o 15,4 p. b. V dalších letech vývoj HDP nepřekročil 4,5 p. b. V roce 2008 dosáhl ukazatel RVVD úrovně 27,9%, nejnižší úrovně v posledních patnácti letech, a do roku 2012 narostl na úroveň 52,4%, což je o 10 p. b. více než bylo v roce 2003.

Rakousko je vývojem své ekonomiky i ukazatele RVVD velmi podobné Slovensku, ale pohybuje se na jiné úrovni. Rakouská ekonomika během sledovaného období nevykazuje tak velké meziroční změny. Úroveň růstu se v letech 2003 až 2007 pohybuje od 1% do 3,7%, což je v porovnání se Slovenskem téměř třetinové tempo růstu. Ukazatel RVVD Rakouska zaznamenal mezi roky 2003 a 2007 pokles o 5,1 p. b. Rokem 2008 začal tento ukazatel růst z úrovně 60,2% a do roku 2012 vzrostl na úroveň 74,0%. K největšímu nárůstu došlo mezi roky 2007 a 2010, kdy se úroveň RVVD dostala z 60,2% na 72,3%. V roce 2011 došlo k mírné stabilizaci a díky ní vzrostl ukazatel jen o 0,5 p. b.

Německo má v porovnání s předchozími dvěma zeměmi částečně odlišný vývoj ekonomiky. Ve sledovaném období nelze jednoduše rozdělit vývoj HDP ani RVVD vzájemně navazující podobně dlouho trvající období. Vývoj německé ekonomiky je proměnlivý, ale nikdy, ve sledovaném období, nedosáhli hodnoty meziroční změny na více než +-4 p. b. Výjimkou je rok 2009, kdy dopadla na Německo, stejně jako na celý svět, finanční krize a pouze v tento rok se ekonomika Německa propadla o 5,1 p. b. oproti předchozímu roku. Německá ekonomika je charakteristická tím, že rok či dva může růst nadprůměrným tempem, ale následující roky se tento růst propadne pod průměr, často

až k nule, nejčastěji pod 1%. Ukazatel RVVD má z části podobný průběh vývoje. Základní rozdíl vůči vývoji HDP je v částečné vyrovnanosti růstu a poklesu. Sice celková úroveň RVVD mezi roky 2003 a 2012 vzrostla, ale průběh vývoje byl proměnlivý, a velký význam, nejen v tomto případě, sehrála i finanční krize.

Graf č. 10 – Vývoj HDP a RVVD ČR mezi roky 2003 a 2013

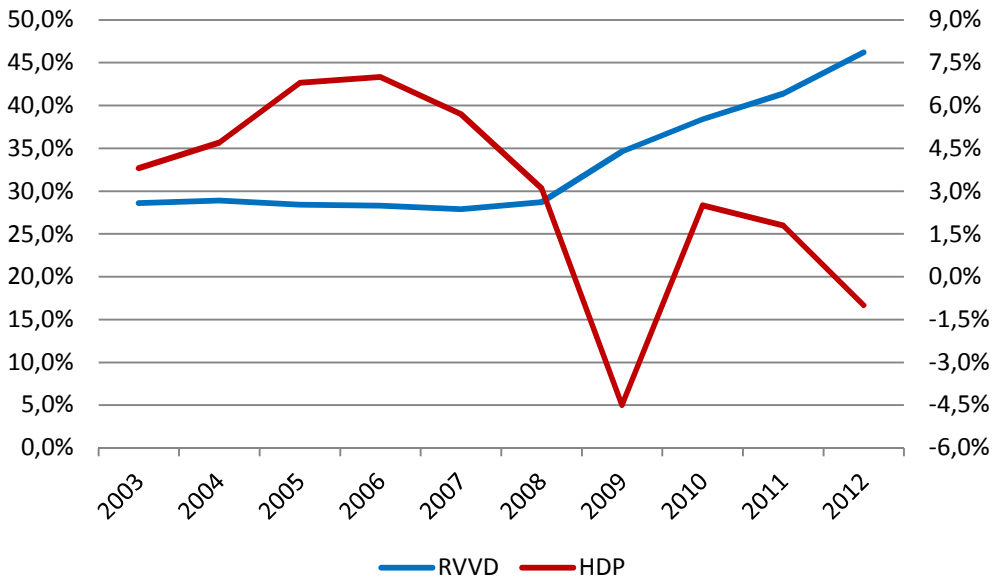

Zdroj: Eurostat, 2014, získáno 29. 10. 2014, vlastní zpracování

Poznámka: Levá svislá osa se týká ukazatele RVVD, pravá svislá osa se meziročních změn HDP v %.

ČR je na svých sousedních zemích poměrně závislá a to je jeden z faktorů, kterým částečně lze vysvětlit jistá podobnost vývoje ekonomiky a s ní i souvisejícího ukazatele RVVD. Vývoj ekonomiky ČR by se dala rozdělit na 2 období. Prvním obdobím zahrnuje roky 2003 až 2007, kdy se tempo růstu HDP stále zvyšuje až na maximální hodnotu celého sledovaného období, tedy 7,0%. Kromě pozitivního vývoje HDP se dařilo ČR držet ukazatel RVVD na poměrně stabilní úrovni. Celková meziroční změna mezi roky 2003 a 2007 činila pouze 1%, což je nejstabilnější vývoj ukazatele RVVD mezi roky 2003 a 2007 v tabulce č. 8. V druhém období, tj. mezi roky 2008 a 2012, tempo růstu HDP klesalo. Krom poklesu ekonomiky v roce 2009, byl zaznamenán pokles v roce 2012 a to o 1%. Kromě těchto dvou let, kdy ekonomika poklesla, zaznamenalo tempo růstu HDP kladné hodnoty. Ukazatel RVVD se v tomto období naprosto odlišuje. Rokem 2008 začal tento ukazatel růst a do konce sledovaného období se ukazatel téměř zdvojnásobil,

konkrétně narostl o 18,3 p. b. Tempo růstu bylo poměrně vysoké. Meziroční změny v tomto období dosahovaly změn mezi 3 a 6 p. b., přičemž průměrně rostl ukazatel o 3,5-4 p. b.

Podkapitola 4.4 popsala nejen vývoj RVVD, ale také i HDP. Pomohla tím při hodnocení vedlejších hypotéz č. 1, 2 i 3. Hypotézu č. 1[22] nezamítáme. Nejen z této podkapitoly vyplívá silný vztah mezi VD a HDP. Ve sledovaném období vztah mezi HDP a VD zesílil. Jednou z příčin byla finanční krize. Vývoj vztahu není možné popsat jako stále sílící, neboť na tento vztah mají vliv i další faktory. Například po prudším zesílení vztahu v roce 2008 došlo v roce 2009 k menšímu uvolnění, jak uvádí Dvořák (2010) *„…byl umožněn mimořádně příznivým vývojem kapitálových trhů v tomto roce, který dočasně zlepšil bankovní bilance a zmírnil průběh bankovní krize.*"

Hypotézu č. 2[23] také nelze zamítnout. Odpověď je částečně uvedena v předchozím odstavci. Převyšování vlivu mimorozpočtových faktorů přes saldo země se v případě ČR dlouhodobě potvrzuje. Rok 2012 je jako příklad ideální. V tomto roce dosáhlo rozpočtové saldo na úroveň 81mld. a i přes poměrně nízký deficit vliv mimorozpočtových faktorů byl velký. Jen úrokové náklady dosáhli úrovně více než 70% rozpočtového salda. Velký vliv mají z dlouhodobého hlediska meziroční změny nominálního kurzu vůči měnám, ve kterých je veden zahraniční dluh.

Při současném stavu VD hypotézu č. 3[24] nezamítáme. Při neměnném VD a s růstem HDP by měl ukazatel RVVD klesat. Toto může platit jen v případě, že vliv faktorů spjatých se ZD nepřevyšuje vliv HDP.

[22] *„Významné změny relativní váhy veřejného dluhu ČR a v zemích EU jsou vyvolány (jak při jejím růstu, tak snížení) mimorozpočtovými faktory"* (Dvořák, 2010).

[23] *„Váha těchto faktorů v období současné globální finanční krize výrazně roste a jejich vliv v řadě zemí převyšuje vliv rozpočtového salda."* (Dvořák, 2010).

[24] Sleduji-li závislost relativní váhy VD na HDP, musí s růstem HDP a při nezměněném VD, klesat.

5. Diskuse

Tato kapitola je zaměřena na komparaci výstupů a výsledků práce s jinými autory. Bohužel autorů zabývajícími se problematikou veřejného dluhu z praktické stránky, respektive mimorozpočtovými faktory moc není.

Pavel Dvořák ve své publikaci zmiňuje několik důležitých mimorozpočtových faktorů, které nejvíce ovlivňují úroveň veřejného dluhu, respektive relativní váhu veřejného dluhu. *„Prvním faktorem, který je nutno vzít v úvahu, analyzujeme-li vývoj podílu veřejného dluhu k HDP v čase, je samozřejmě vývoj HDP. Každé zvýšení objemu HDP redukuje relativní váhu veřejného dluhu. Z hlediska dynamiky relativní váhy veřejného dluhu se tak jako významný mimorozpočtový faktor jeví poměr tempa ekonomického růstu a tempa růstu zadlužení“* (Dvořák, 2010). Tento závěr koresponduje s výsledným ekonometrickým modelem v předchozí kapitole.

Dalším mimorozpočtovým faktorem, který Dvořák zmiňuje a jenž koresponduje s touto prací, je vývoj úrokové zátěže. Pro tuto práci byl ukazatel úrokové míry nahrazen úrokovými náklady, které jsou uvedeny v reálných hodnotách. I přes nahrazení úrokové míry úrokovými náklady se Dvořákovi závěry shodují se závěry této práce. Ekonometrický model obsažený v kapitole č. 4 popisuje poměrně silnou závislost úrokových nákladů s vývojem VD.

Posledním faktorem zmiňovaným v publikaci Pavla Dvořáka a testovaným v praktické části práce je vývoj nominálního měnového kurzu. Závěry se shodují pro ČR pouze ve vývoji nominálního kurzu domácí měny vůči USD. Bohužel závěr ohledně nominálního měnového kurzu CZK vůči EUR je naprosto odlišný, než jak je předpokládáno v Dvořákově publikaci. Odlišnost od Dvořákových závěrů je způsobena zkreslením ekonometrického modelu v důsledku neúplných dat získaných z portálu MF ČR. Data chybí z důvodu neexistence měny (EUR) před rokem 1997.

Pro shodné závěry lze říci, že ukazatel RVVD se zvyšuje při devalvaci měny USD a zvýšení úrokové míry, respektive úrokových nákladů, za předpokladu neměnné úrovně HDP. Při vyšším podílu zahraničního dluhu je téměř jisté, že je zahraniční dluh rozdělen v několika zemích a jejich měnách.

Většina autorů zabývajícím se VD se zaměřuje na hlavní rozpočtové faktory. Příkladem může být autorská dvojice Alfred Greiner a Bettina Finckeová, kteří svou

publikaci zaměřili na rozpočtové faktory, ale při hodnocení nezapomněli ani na mimorozpočtové faktory. Jejich závěry týkající se významnosti mimorozpočtových faktorů se neshodují se závěry této práce. Greiner a Finke uvádějí, že hlavními faktory jsou rozpočtové faktory, ale mimorozpočtovým faktorům přikládají téměř nulovou významnost, což odporuje zjištěným údajům v případě ČR.

Problematika státního i veřejného dluhu je poměrně častým tématem nejen bakalářských, ale také diplomových a disertačních prací na ekonomicky zaměřených vysokých školách. Jednou z takovýchto prací je závěrečná práce pana Jurči z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Jeho práce se sice přímo nezabývá mimorozpočtovými faktory, ale spíše dluhovým managementem. I přes to pan Jurča částečně analyzoval vliv nominálního kurzu. Jeho závěr *„Se zvyšujícím zahraničním dluhem vláda čelí změnám směnného kurzu měny a úrokových sazeb a proto finanční řízení rizik hraje důležitou roli v celkové finanční stabilitě“* (Jurča, 2010, s. 76) koresponduje se závěry této práce.

6. Závěr

Téma VD je v současnosti poměrně diskutovaným tématem. Řešení dluhové situace není snadné. Je možné úspěšně tento dluh řídit a dokonce ho i minimalizovat či úplně eliminovat. Nulový VD je v dnešní době téměř nemožný, ačkoli některé země se uvedenému stavu blíží a jejich dluh je dle ukazatele RVVD pod hranicí 10%. Při pohledu na historický vývoj VD a rozpočtového hospodaření je patrné, že vyrovnaný či přebytkový rozpočet není snadné vytvořit, natož ho udržet. Nevyrovnané deficitní hospodaření dává prostor ke vzniku státního, potažmo veřejného dluhu. V současnosti si většina států půjčuje od institucí v zahraničí nebo tuzemských obyvatel. Kombinace umístění dluhu v tuzemsku a větší části v zahraničí dává prostor výrazněji ovlivňovat dluh faktorům, které jsou spjaty se zahraniční měnou apod. Na základě těchto mimorozpočtových faktorů byly vytvořeny hlavní hypotézy, které byly následně testovány.

První hlavní hypotézu[25] lze při pohledu na celé sledované období zamítnout. Snaha Vlády ČR o eliminaci veřejného dluhu je zaznamenána hned po vzniku samostatné ČR tedy od roku 1993. Tato snaha bohužel slábla a snížila se na minimum v roce 1997. Další snaha byla zaznamenána v roce 2013, kdy VD v průběhu roku klesl pod úroveň předešlého roku.

Druhou hlavní hypotézu[26] nezamítáme. Při růstu VD v období 1997-2001 vliv některých mimorozpočtových faktorů rostl, ale některých i klesal. Mimorozpočtové faktory, kterým v tomto období sílil vliv na VD, předčily faktory s klesajícím vlivem. Jednalo se především o HDP a úrokové náklady, respektive úrokovou mírů. Faktory, kterým klesal vliv na VD, byly především spojeny se zahraničním dluhem. V následujícím období,
tj. 2002-2013, díky růstu zahraničního dluhu rostl i vliv faktorů sním spojených. Největší nárůst vlivu zaznamenal faktor nominální kurz tuzemské měny vůči měnám, ve kterých získala ČR finanční úvěr. Úvěry byly čerpány především v USD, EUR a RUB.

Úroveň VD ČR, respektive RVVD, není v porovnání s dalšími zeměmi EU tak negativní. Úroveň RVVD ČR byla v roce 2012 srovnatelná například s Dánskem, Maďarskem, Litvou či Lotyšskem. Při porovnání s většími a ekonomicky vyspělejšími

[25] Veřejný dluh ČR se vyvíjel v období mezi roky 1993 a 2013 bez větších zásahů státu, jako snaha o snížení, či úplné eliminování zadlužení.

[26] Růst vlivu mimorozpočtových faktorů veřejného dluhu převyšuje úroveň růstu VD.

zeměmi je na tom ČR lépe. Německo, Francie či Velká Británie mají sice svou ekonomiku na vyšší úrovni, ale jejich ukazatel RVVD dosáhl v roce 2012 téměř dvounásobné úrovně než dosáhla ČR. V rámci bývalého sovětského bloku patří ČR k zemím s průměrnou úrovní RVVD, ale v rámci úrovně ekonomiky patří k nejrozvinutější zemi. Příkladem lepší úrovně RVVD může být Estonsko, které dlouhodobě drží tento ukazatel pod 10%. Většině zemí bývalého sovětského bloku se zmíněný ukazatel pohybuje mezi 40% a 60%.

ČR je na tom, v rámci evropského porovnání ukazatele RVVD, poměrně dobře, ale zadlužení musí být stále pod kontrolou. Kontrolu a zodpovědný přístup zajišťuje centrální vláda. Nejen nedostatečná kontrola přivedla Řecko až ke státnímu krachu. V současné době je na hranici krachu i Španělsko, i když už druhým rokem se mu daří tento kritický stav držet pod kontrolou.

VD je obyvateli vnímán velmi nelibě. I když na tom není ČR ještě tak špatně, i přes to je hodnota dluhu pro běžného obyvatele téměř astronomická. Z pohledu politické reprezentace státu se hodnota VD nachází stále na udržitelné úrovni, ale je nutné ji sledovat a snažit se hospodařit se svěřenými prostředky co možná nejšetrněji, aby nedocházelo k větším nárůstům dluhu. I přes sebelepší hospodaření může dojít ke skokovému narůstání VD. Tomuto by mělo být předcházeno tvorbou rezerv nebo úspor, které by bylo možné použít například na oživení ekonomiky po krizi. Důležitým hlediskem, kterým se zabývala i tato práce, je nepodceňování vlivu mimorozpočtových faktorů, které by se mohli při hraniční úrovni VD být jedním ze spouštěčů státního krachu.

7. Seznam použitých zdrojů

7.1. Tištěné zdroje

- ČERVENKA, M.; *Soustava veřejných rozpočtů*; Praha; Leges; 2009; ISBN 978-80-87212-11-0.
- DORNBUSCH, R., DRAGHI, M.; *Public debt management: theory and history*; 1990; 2. dotisk; vydalo nakladatelství the Press Syndicate of the University of Cambridge; 1996; ISBN 0 521 39266 7; dostupné online na WWW <*http://books.google.cz/books?id=9oMJ-yMkevkC&printsec=frontcover&dq=public+debt&hl=cs&sa=X&ei=_uXrUK7FIYrLsgaKsIHwAw&ved=0CDIQ6AEwAA#v=onepage&q=public%20debt&f=false*>.
- DVOŘÁK, P.; *Mimorozpočtové důvody růstu veřejného zadlužení;* VŠE v Praze; Fakulta managementu v Jindřichově Hradci; 2010; dostupné z: *http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=polek&pdf=745.pdf*
- DVOŘÁK, P.; *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*; vydalo nakladatelství C. H. Beck v Praze; 2008; ISBN: 978-80-7400-075-1; dostupné online na WWW <*http://books.google.cz/books?id=0QOad47IbqgC&printsec=frontcover&dq=isbn:8074000753&hl=cs&sa=X&ei=ZACnUcKaFYK14ASTt4CACA&ved=0CDYQuwUwAA#v=onepage&q&f=false*>.
- DVOŘÁK, P.; *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize;* 1. vydání; Praha; C. H. Beck; 2008; ISBN 978-80-7400-075-1.
- DVOŘÁKOVÁ, Zuzana; *Finanční vzdělávání pro střední školy*; 1. vyd. Praha: C. H. Beck; 2011; ISBN 978-80-7400-008-9.
- GREINER, A., FINCKE, B.; *Public debt and economic growth*; vydalo nakladatelství Springer Dordrecht Heidelberg London New York; 2009; ISBN 978-3-642-01745-2; dostupné online na WWW <*http://books.google.cz/books?id=emYSIwMHyVcC&printsec=frontcover&dq=public+debt&hl=cs&sa=X&ei=_uXrUK7FIYrLsgaKsIHwAw&ved=0CE0Q6AEwBQ#v=onepage&q=public%20debt&f=false*>.

- JURČA, D.; *Veřejný dluh a jeho management*; Diplomová práce; Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně; 2010.
- JUREČKA, V., a kolektiv; *Makroekonomie*; vydala Grada Publishing, a. s.; 2010, ISBN 978-80-247-3258-9; dostupné online na WWW <*http://books.google.cz/books?id=qLUXBG3aWOgC&printsec=frontcover&dq=isbn:8024732580&hl=cs&sa=X&ei=5AumUZD_H8iu7AaD94D4BQ&ved=0CDMQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false*>.
- KUMAR, M. S., WOO, J.; *IMF Working paper*; vydal Mezinárodní měnový fond; 2010; dostupné online na WWW <*http://books.google.cz/books?id=09WdUfrEuLIC&printsec=frontcover&dq=public+debt&hl=cs&sa=X&ei=_uXrUK7FIYrLsgaKsIHwAw&ved=0CFQQ6AEwBg*>.
- NAHODIL, František; *Veřejné finance v České republice*; Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk; 2009; ISBN 978-80-7380-162-5.
- OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L., a kolektiv; *Veřejný sektor a veřejné finance*; Grada Publishing, a. s.; 2010; ISBN 978-80-247-3228-2; dostupné online na WWW < *http://books.google.cz/books?id=v50XvUQh8pkC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false*>.
- PEKOVÁ J., PILNÝ J., JETMAR M.; *Veřejná správa a finance;* Praha: ASPI, a.s.; 2008; ISBN 978-80-7357-351-5.
- PEKOVÁ, J.; *Veřejné finance. Úvod do problematiky;* 3. vyd.; Praha: ASPI, a.s.; 2005. 528 s.; ISBN 80-7357-049-1.
- PILNÝ, J.; *Veřejné finance I.*; Univerzita Pardubice; 2004.
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W.D.; *Ekonomie*; 1. vyd.; Praha; Nakladatelství Svoboda; 1991, 1010 s.; ISBN 80-205-0192-4.
- ŠELEŠOVSKÝ, J., JAHODA, R.; *Veřejné finance v ČR a EU*; Masarykova unverzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta; 2004; ISBN 80-210-3410-6.
- TULEJA, P.; *Analýza pro ekonomy;* 1. Vydání; Brno; Computer Press; 2007; ISBN 978-80-251-1801-6.
- Zákon č.218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech.

7.2. Internetové zdroje

- Business center.cz; *Zákon o spotřebních daních* [online]; 2014; dostupné na <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/spotrebnidan/cast1.aspx>.
- Český statistický úřad; *Inflace* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/mira_inflace>.
- Eprávo.cz; *2909. DLUHOPISY* [online]; 2014; dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/dluhopisy-2909.html>
- Eurostat; *Velikost státního dluhu ku HPD zemí EU* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teina225>.
- Finance Media a.s.; *Definice daně* [online]; 2013; dostupné na < http://www.finance.cz/zpravy/finance/17291-definice-dane/>
- Finance.cz; *Vývoj HDP ve světě* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.finance.cz/makrodata-eu/eu-svet/svetove-makroukazatele/hdp/>.
- Generální ředitelství cel; *Celní správa* [online]; 2013; dostupné na <http://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>
- IDNES.cz; *Státní dluh stoupl na 1,68 bilionu Kč* [online]; 10. 1. 2014; dostupné na WWW <http://ekonomika.idnes.cz/statni-dluh-ceske-republiky-za-rok-2013-ds5-/ekonomika.aspx?c=A140110_140347_ekonomika_spi>.
- Iuridictum.cz; *Statutární město* [online]; 2007; dostupné na WWW <http://iuridictum.pecina.cz/w/Statut%C3%A1rn%C3%AD_m%C4%9Bsto>.
- KUPKA, V.; *Výdaje vládních institucí v letech 1995 až 2007*; [online]; 2010; dostupné na WWW <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta070809.doc>.
- Měšec.cz; *Inflace* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://www.mesec.cz/dane/ekonomika/pruvodce/inflace/>.
- Měšec.cz; *Jak se řídí a vyvíjí státní dluh*[online]; 2014; dostupné na <http://www.mesec.cz/clanky/jak-se-ridi-a-vyviji-statni-dluh/>.
- Měšec.cz; *Státní dluh: Veřejné příjmy a výdaje, veřejný deficit a dluh, státní rozpočet* [online]; 2014; dostupné na <http://www.mesec.cz/clanky/statni-dluh-verejne-prijmy-a-vydaje-verejny-deficit-a-dluh-statni-rozpocet/>.
- Ministerstvo financí; 2014; *Spořící státní dluhopisy* [online]; dostupné na WWW <http://www.sporicidluhopisycr.cz/>.

- Ministerstvo financí; *Řízení státního dluhu* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/hospodareni/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace>.
- Ministerstvo financí; *Struktura a vývoj státního dluhu* [online]; 2012; dostupné na WWW <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/hospodareni/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>
- Ministerstvo financí; *Zadluženost územních rozpočtů v roce 2012* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/zadluzenost-uzemnich-rozpoctu/2012/zadluzenost-uzemnich-rozpoctu-v-2012-11641>.
- Ministerstvo financí; *Zákony o státním rozpočtu* [online]; 2013; dostupné na WWW <*http://www2012.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/zakon_o_sr.html*>
- NextFinance.cz; *Finanční deriváty* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.nextfinance.cz/slovnik/>.
- Peníze.cz; *Finanční deriváty by neměli být přehlíženy* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://www.penize.cz/investice/16970-financni-derivaty-by-nemely-byt-prehlizeny>.
- Portál hl. m. Prahy; *Definice a výpočet dluhové služby* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.praha.eu/public/4d/25/11/471064_62687_UDS_2005.doc>.
- Portál Poslanecké sněmovny ČR; *Finanční hospodaření FNM ČR* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t1012_02.htm>.
- URBÁNEK, V.; *Fiskální nerovnováha – problémy a dopady* [online]; 2009; dostupné na <http://nb.vse.cz/~urbanek/>.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR; *Zdravotní pojišťovny* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/ekonomika-financni-analyzy/zdravotni-pojistovny>.
- Veřejné finance.blogspot.cz; *Veřejný dluh* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://finance-verejne.blogspot.cz/2011/01/12-verejny-dluh.html>.
- Webové stránky obce Horní Radechová; *Definice a výpočet dluhové služby* [online]; 2014; dostupné na WWW <http://www.obechr.com/deska/definice_a_vypocet_ukazatele_dluhove_sluzby.pdf>
- Zákony pro lidi.cz; *Předpis č. 218/2000 Sb., zákon o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů* [online]; 2013; dostupné na WWW <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218#cast9>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Vládní sektor 69
Příloha č. 2 – Úrokové náklady na státní dluh 1993 – 2013 70
Příloha č. 3 – Příjmy, výdaje a jejich bilance krajů ČR v roce 2011 71
Příloha č. 4 – Struktura a vývoj státního dluhu 72
Příloha č. 5 – Celkové výdaje zdravotních pojišťoven 1993-2011 73
Příloha č. 6 – Vývoj HDP (výrobní metodou) v běžných cenách 74
Příloha č. 7 – Vývoj HDP (výdajovou metodou) v běžných cenách 75
Příloha č. 8 – Vývoj HDP, státního dluhu, vládního dluhu a vládních deficitů (přebytků) v letech 1993-2012 (2013) 77
Příloha č. 9 – Procentuální vyjádření veřejného dluhu k HDP 79
Příloha č. 10 – Mapa EU s barevným rozlišením dle procentuálního vyjádření veřejného dluhu k HDP 80
Příloha č. 11 – Dluh obcí ČR mezi roky 2001 a 2012 81
Příloha č. 12 – Dluh čtyř největších měst v ČR mezi roky 2001 a 2012 81
Příloha č. 13 – Dluh krajů v ČR mezi roky 2003 a 2012 82
Příloha č. 14 – Rozpočtované a skutečné čisté výdaje na obsluhu státního dluhu 82
Příloha č. 15 – Rozpočtová soustava 83
Příloha č. 16 – Kvartální vývoj HDP 2010-2013 89
Příloha č. 17 – Vývoj vlád ČR od roku 1992 90
Příloha č. 18 – Vývoj nominálního kurzu CZK vůči EUR a USD 91
Příloha č. 19 – Vývoj HDP 92
Příloha č. 20 – Tempo růstu zahraničního a domácího dluhu 94
Příloha č. 21 – Vývoj domácího dluhu a základní charakteristiky časové řady 95
Příloha č. 22 – Mapa s vyznačenými statutárními městy 96
Příloha č. 23 – Vývoj zadlužení ÚSC mezi roky 1993 a 2012 97
Příloha č. 24 – Vývoj výsledku hospodaření mezi roky 1993 a 2013 98

Příloha č. 1 – Vládní sektor

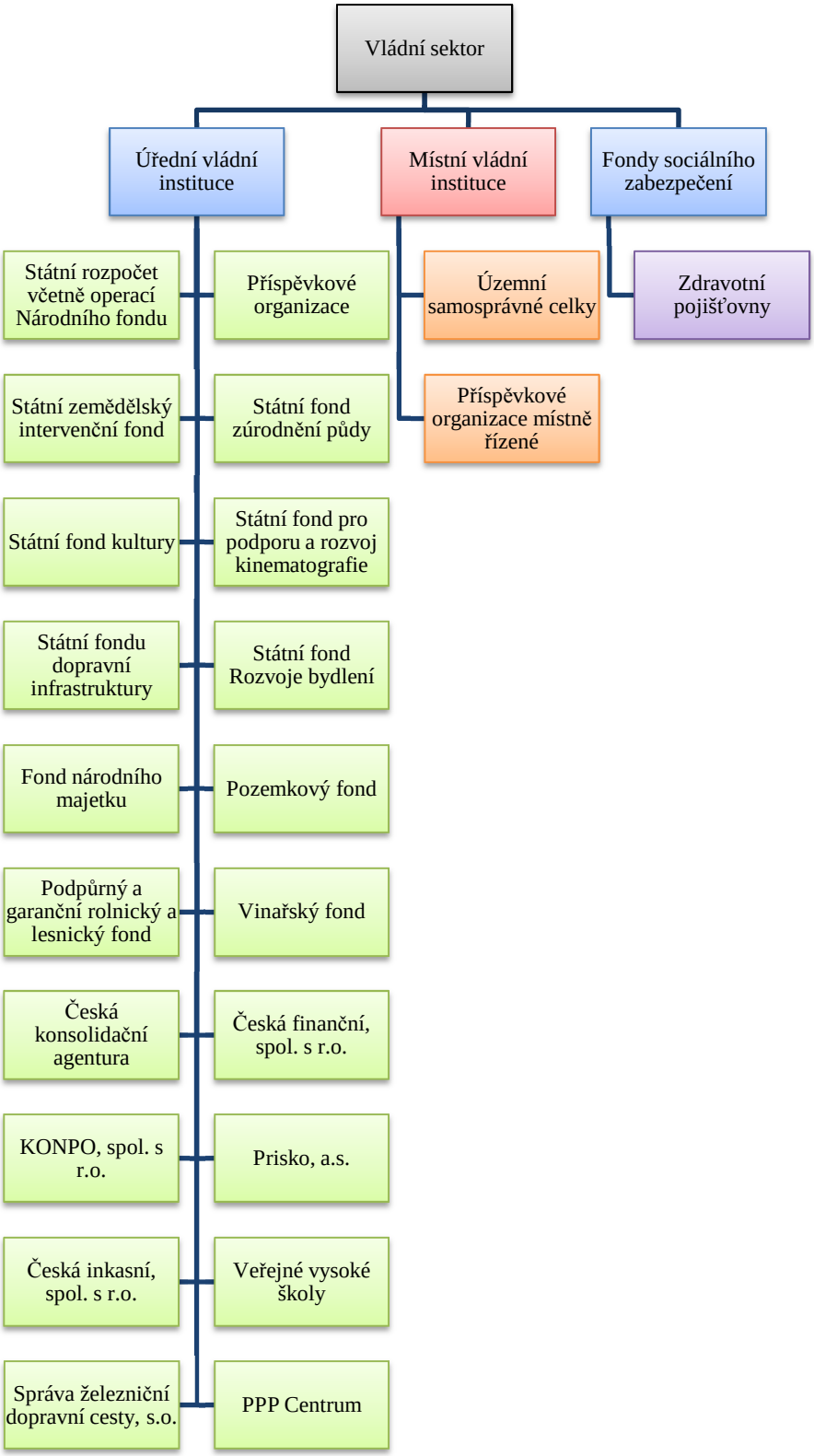

Zdroj: Nahodil, 2009; vlastní zpracování

Příloha č. 2 – Úrokové náklady na státní dluh 1993 – 2013 v mld. Kč

mld. Kč	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Domácí dluh	**10,74**	**9,74**	**9,41**	**11,69**	**15,64**	**17,28**	**15,21**	**16,81**	**16,54**	**18,30**
z toho:										
SPP	1,24	2,19	3,21	7,01	11,10	11,00	7,15	8,52	8,74	6,68
SDD	1,57	2,21	3,10	4,07	4,48	6,28	8,06	8,29	7,79	11,62
Krátkodobé půjčky	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zahraniční dluh	**4,32**	**3,94**	**3,85**	**2,35**	**1,95**	**1,27**	**0,90**	**0,57**	**0,45**	**0,33**
Celkem	**15,07**	**13,68**	**13,27**	**14,04**	**17,59**	**18,54**	**16,10**	**17,38**	**16,99**	**18,63**

Pokračování přílohy č. 2

mld. Kč	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Domácí dluh	**20,92**	**26,07**	**22,95**	**28,17**	**29,50**	**31,68**	**35,34**	**25,34**	**34,25**	**30,74**	**43,76**
z toho:											
SPP	4,09	4,23	2,71	2,80	1,77	2,20	1,72	1,50	1,94	1,18	0,21
SSD	-	-	-	-	-	-	-	-	0,19	0,58	0,49
SDD	16,84	21,84	20,24	25,37	27,74	33,16	35,40	24,45	32,76	29,85	43,06
Krátkodobé půjčky	**-**	**-**	**-**	**0,00**	**-0,01**	**-3,67**	**-1,78**	**-0,62**	**-0,64**	**-0,86**	**0,00**
Zahraniční dluh	**0,41**	**0,69**	**2,38**	**3,34**	**4,48**	**5,89**	**9,02**	**10,36**	**10,73**	**10,33**	**13,75**
Bankovní účty	-	-	-	-	-	-	-	-0,07	-0,01	-0,02	0,00
Realizované kurzové rozdíly [1)]	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-0,06	-0,24	-0,01	**-**	**-**	**-**
Celkem	**21,33**	**26,76**	**25,33**	**31,51**	**33,98**	**37,51**	**44,12**	**35,62**	**44,97**	**41,06**	**57,52**

Zdroj: MF, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 3 – Příjmy, výdaje a jejich bilance krajů ČR v roce 2011 v tisících Kč

Příjmy a výdaje krajů, obcí a dobrovolných svazků obcí podle krajů [1]

						Období	Rok 2011	
						Měřicí jednotka	v tis. Kč	
Kraje	Příjmy celkem	v tom				Výdaje celkem	z toho kapitálové výdaje	
		Daňové příjmy	Nedaňové příjmy	Kapitálové příjmy	Přijaté dotace			
Česká republika	**410 498 917**	**187 160 595**	**34 305 836**	**9 348 608**	**179 683 881**	**412 891 981**	**98 598 822**	-2 393 064
Hlavní město Praha	63 752 468	41 491 494	2 356 246	33 431	19 871 297	65 722 841	19 644 255	-1 970 373
Středočeský kraj	43 580 086	18 858 851	3 338 516	1 587 265	19 795 455	43 889 072	11 824 455	-308 986
Jihočeský kraj	25 850 798	10 689 508	2 955 137	538 855	11 667 299	25 085 635	5 517 077	765 163
Plzeňský kraj	23 755 710	10 748 956	2 869 191	798 163	9 339 400	23 562 514	5 872 295	193 196
Karlovarský kraj	12 252 592	4 978 822	1 556 681	298 138	5 418 951	12 688 187	3 423 913	-435 595
Ústecký kraj	29 734 148	12 587 126	2 110 210	762 621	14 274 190	31 099 963	5 934 443	-1 365 815
Liberecký kraj	16 574 842	6 575 079	2 062 147	276 550	7 661 066	16 705 613	3 463 800	-130 771
Královéhradecký kraj	20 219 794	8 513 557	1 912 429	602 570	9 191 238	19 994 737	4 049 718	225 057
Pardubický kraj	18 271 162	7 762 027	1 382 504	479 358	8 647 273	18 524 537	4 191 940	-253 375
Vysočina	20 492 683	8 478 592	1 584 714	673 313	9 756 064	20 384 727	5 593 132	107 956
Jihomoravský kraj	44 972 682	19 249 969	3 916 861	1 595 868	20 209 984	43 921 395	9 223 295	1 051 287
Olomoucký kraj	22 298 564	9 552 757	1 682 129	461 200	10 602 477	22 949 583	4 756 567	-651 019
Zlínský kraj	20 784 315	7 969 890	2 014 705	364 043	10 435 677	20 663 936	4 742 985	120 379
Moravskoslezský kraj	47 959 073	19 703 965	4 564 368	877 232	22 813 509	47 699 240	10 360 946	259 833

Poznámky:

[1] po konsolidaci

Zdroj: ČSÚ, 2013, vlastní zpracování.

Příloha č. 4 – Struktura a vývoj státního dluhu v mld. Kč

v mld. Kč

	1993	*1994*	*1995*	*1996*	*1997*	*1998*	*1999*	*2000*	*2001*	*2002*	*2003*	*2004*
STÁTNÍ DLUH CELKEM	**158,8**	**157,3**	**154,4**	**155,2**	**173,1**	**194,7**	**228,4**	**289,3**	**345,0**	**395,9**	**493,2**	**592,9**
Domácí dluh	**86,4**	**90,2**	**101,2**	**110,9**	**134,8**	**170,0**	**207,1**	**269,6**	**336,2**	**386,7**	**479,9**	**522,6**
Státní pokladniční poukázky	17,0	23,8	42,0	62,6	70,9	99,8	130,1	165,3	186,6	164,1	160,6	125,5
Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	19,5	28,3	41,7	43,9	57,9	70,0	77,0	104,3	149,6	222,6	319,3	397,0
Ostatní zdroje	49,9	38,1	17,6	4,3	6,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zahraniční dluh	**72,4**	**67,1**	**53,1**	**44,3**	**38,3**	**24,6**	**21,2**	**19,7**	**8,8**	**9,2**	**13,3**	**70,3**
Zahraniční emise dluhopisů	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	48,8
Půjčky na podporu platební bilance	24,4	24,5	23,8	23,3	20,9	11,4	11,3	9,6	7,2	5,2	0,0	0,0
Půjčky od EIB	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	11,7	20,7
Závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách (CDZ)	38,4	33,0	19,8	11,5	7,8	3,4	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách	8,9	8,9	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,9	0,1	0,0	0,0	0,0
Směnky	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0	1,1	1,2	1,5	1,6	1,6	0,9

Zdroj: MF, 2014, vlastní zpracování.

Pokračování přílohy č. 3

v mld. Kč

	2005	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*	*2010*	*2011*	*2012*	*2013*
STÁTNÍ DLUH CELKEM	**691,2**	**802,5**	**892,3**	**999,8**	**1178,2**	**1344,1**	**1499,4**	**1667,6**	**1683,3**
Domácí dluh	**581,8**	**680,9**	**769,3**	**814,3**	**926,7**	**1036,3**	**1182,2**	**1287,3**	**1288,1**
Státní pokladniční poukázky	94,2	89,6	82,2	78,7	88,2	113,3	162,6	189,1	120,9
Spořící státní dluhopisy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,4	56,2	87,6
Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	487,5	588,9	687,1	735,6	838,5	923,0	999,1	1042,0	1079,7
Ostatní zdroje	0,0	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zahraniční dluh	**109,4**	**121,6**	**123,0**	**185,5**	**251,5**	**307,8**	**317,2**	**380,3**	**395,2**
Zahraniční emise dluhopisů	78,9	84,1	83,7	137,9	193,0	240,3	245,7	310,3	323,7
Půjčky od EIB	29,7	36,7	38,7	46,8	57,9	67,2	71,3	70,0	71,5
Směnky	0,8	0,8	0,6	0,8	0,6	0,3	0,1	0,0	0,0

Zdroj: MF, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 5 – Celkové výdaje zdravotních pojišťoven 1993-2011 v mil. Kč

Rok	Veřejné výdaje				Soukromé výdaje celkem	Celkové výdaje	Celkové výdaje ku HDP[1)]
	Celkové veř. výdaje	V tom		Celkové veř. výdaje ku HDP[1)]			
		Ze státního a místních rozpočtů	Zdravotní pojišťovny				
1993	69 262	13 027	56 235	6,91	3 800[3)]	73 062	7,29
1994	81 136	13 791	67 345	7,06	5 282	86 418	7,31
1995	93 299	15 076	78 233	6,92	7 366	102 664	6,69
1996	102 400	12 641	89 759	6,68	8 262	112 939	6,41
1997	108 934	11 459	97 475	6,53	9 881	120 655	6,40
1998	119 267	11 769	107 498	6,63	10 604	131929	6,34
1999	123 453	13 128	110 325	5,74	12 987	136 440	6,35
2000	132 962	17 170	115 792	5,86	13 873	146 835	6,47
2001	145 206	17 346	127 860	5,93	16 094	161 300	6,59
2002	162 297	20 279	142 018	6,32	16 626	178 923	6,97
2003	175 592	23 891	151 701	6,53	19 563	195 155	7,26
2004	184 825	21 495	163 330	6,31	24 445	209 270	7,14
2005	191 356	21 263	170 093	6,14	27 418	218 774	7,02
2006	197 027	22 828	174 200	5,88	29 783	226 810	6,77
2007	206 565	22 851	183 713	5,64	35 370	241 935	6,61
2008	218 719	21 439	197 280	5,68	45 801	264 520	6,87
2009	243 692	26 034	217 658	6,52	47 954	291 646	7,80
2010[2)]	*243 281*	*20 781*	*222 500*	*6,44*	*45 754*	*289 035*	*7,66*
2011[2)]	*242 410*	*16 863*	*225 547*	*6,37*	*46 376*	*288 784*	*7,58*

Zdroj: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2013, vlastní zpracování.

Poznámky: [1)] Podíl z HDP dle údajů ČSÚ zveřejněných do 30. 6. 2012. [2)] Předběžná data (konečná, dosud nebyla zveřejněna). [3)] Odhad ÚZIS ČR

Příloha č. 6 – Vývoj HDP (výrobní metodou) v běžných cenách v mil. Kč

Název	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Produkce	**1465296**	**2082716**	**2349747**	**2654767**	**2966071**	**3552626**	**4001774**	**4450065**	**4826912**	**4978577**	**5494016**	**5977340**
Mezispotřeba	**882680**	**1347191**	**1521515**	**1628573**	**1775880**	**2159246**	**2404791**	**2734681**	**2948981**	**3030023**	**3429015**	**3747730**
Hrubá přidaná hodnota	582616	735525	828232	1026194	1190191	1393380	1596983	1715384	1877931	1948554	2065001	2229610
Daně z produktů	**75669**	**92043**	**112155**	**139451**	**153373**	**166962**	**190385**	**196973**	**206756**	**226389**	**233134**	**244039**
Dotace na produkty (-)	**-25594**	**-11989**	**-14911**	**-21000**	**-20236**	**-26666**	**-25793**	**-27433**	**-23104**	**-25920**	**-28440**	**-25092**
Hrubý domácí produkt	***632691***	***815579***	***925476***	***1144645***	***1323328***	***1533676***	***1761575***	***1884924***	***2061583***	***2149023***	***2269695***	***2448557***

Zdroj: ČSÚ, 2013, vlastní zpracování.

Pokračování přílohy č. 6

Název	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Produkce	**6154425**	**6547983**	**7162337**	**7611835**	**8507426**	**9379629**	**9742514**	**8895618**	**9358575**	**9784432**	**9778735**
Mezispotřeba	**3810413**	**4093526**	**4517872**	**4804014**	**5470222**	**6075281**	**6262592**	**5505387**	**5938277**	**6339967**	**6326998**
Hrubá přidaná hodnota	2344012	2454457	2644465	2807821	3037204	3304348	3479922	3390231	3420298	3444465	3451737
Daně z produktů	**252743**	**271338**	**318772**	**340438**	**350134**	**393170**	**405022**	**410811**	**417475**	**436217**	**452404**
Dotace na produkty (-)	**-29225**	**-37688**	**-34065**	**-32203**	**-34739**	**-34945**	**-36533**	**-42063**	**-46893**	**-57281**	**-58215**
Hrubý domácí produkt	***2567530***	***2688107***	***2929172***	***3116056***	***3352599***	***3662573***	***3848411***	***3758979***	***3790880***	***3823401***	***3845926***

Zdroj: ČSÚ, 2013, vlastní zpracování.

<u>*Výpočet:*</u> $HDP_{Výr.met.} = Produkce - Mezispotřeba + Daně\ z\ produktů - Dotace\ na\ produkty\ (v\ abs.\ hodnotě)$

$HDP_{Výd.met.} = Výdaje\ na\ kon.spotř. + Tvorba\ hr.kap. + Vývoz\ výrobků\ a\ služeb - Dovoz\ výrobků\ a\ služeb$

Příloha č. 7 – Vývoj HDP (výdajovou metodou) v běžných cenách v mil. Kč

Název	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Výdaje na konečnou spotřebu	**464904**	**578273**	**691848**	**841276**	**966743**	**1096396**	**1257730**	**1396013**	**1483464**	**1570021**	**1638988**	**1759122**
Domácnosti	347312	419772	495962	597551	677831	776724	901540	997718	1068255	1114841	1162821	1246140
Vládní instituce	113915	153687	190197	238602	279652	308716	342958	383263	399436	440117	460122	498119
NISD	3677	4814	5689	5123	9260	10956	13232	15032	15773	15063	16045	14863
Tvorba hrubého kapitálu	**152823**	**179312**	**219368**	**287527**	**374074**	**492847**	**594847**	**574531**	**588635**	**590945**	**679296**	**726509**
Tvorba hrubého fixního kapitálu	155580	188735	233618	297610	362533	482565	564254	564587	587426	593722	652309	695069
Změna zásob	-3150	-9876	-14838	-10704	10688	8155	28164	7439	-1451	-5466	24080	29182
Čisté pořízení cenností	393	453	588	621	853	2127	2429	2505	2660	2689	2907	2258
Hrubé domácí konečné výdaje	617727	757585	911216	1128803	1340817	1589243	1852577	1970544	2072099	2160966	2318284	2485631
Vývoz zboží a služeb (FOB)	287842	396161	459356	549306	590113	741676	823865	943489	1083589	1153058	1391620	1542965
Dovoz zboží a služeb (CIF)	272878	338167	445096	533464	607602	797243	914867	1029109	1094105	1165001	1440209	1580039
Saldo vývozu a dovozu	**14964**	**57994**	**14260**	**15842**	**-17489**	**-55567**	**-91002**	**-85620**	**-10516**	**-11943**	**-48589**	**-37074**
Hrubý domácí produkt	***632691***	***815579***	***925476***	***1144645***	***1323328***	***1533676***	***1761575***	***1884924***	***2061583***	***2149023***	***2269695***	***2448557***

Zdroj: ČSÚ, 2013, vlastní zpracování.

Pokračování přílohy č. 7

Název	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výdaje na konečnou spotřebu	**1874076**	**1993284**	**2109373**	**2205067**	**2323208**	**2473587**	**2642647**	**2710954**	**2724079**	**2727725**	**2733000**
Domácnosti	1301215	1367293	1460671	1515680	1604453	1719672	1856668	1874424	1889214	1907653	1916159
Vládní instituce	557165	610081	630072	667479	694048	725863	759399	809257	807462	792539	788832
NISD	15696	15910	18630	21908	24707	28052	26580	27273	27403	27533	28009
Tvorba hrubého kapitálu	**723331**	**727128**	**794085**	**825856**	**928397**	**1091542**	**1113805**	**896417**	**939711**	**937094**	**897589**
Tvorba hrubého fixního kapitálu	707001	720659	759293	804594	860157	989608	1031182	926081	930549	922622	887938
Změna zásob	12520	1105	31508	18371	65362	98487	79050	-33529	5621	10824	4943
Čisté pořízení cenností	3810	5364	3284	2891	2878	3447	3573	3865	3541	3648	4708
Hrubé domácí konečné výdaje	2597407	2720412	2903458	3030923	3251605	3565129	3756452	3607371	3663790	3664819	3630589
Vývoz zboží a služeb (FOB)	1489598	1598923	1858023	2025872	2268560	2526599	2508120	2240038	2554413	2818903	3032632
Dovoz zboží a služeb (CIF)	1519475	1631228	1832309	1940739	2167566	2429155	2416161	2088430	2427323	2660321	2817295
Saldo vývozu a dovozu	**-29877**	**-32305**	**25714**	**85133**	**100994**	**97444**	**91959**	**151608**	**127090**	**158582**	**215337**
Hrubý domácí produkt	***2567530***	***2688107***	***2929172***	***3116056***	***3352599***	***3662573***	***3848411***	***3758979***	***3790880***	***3823401***	***3845926***

Zdroj: ČSÚ, 2013, vlastní zpracování.

Příloha č. 8 – Vývoj HDP, státního dluhu, vládního dluhu a vládních deficitů (přebytků) v letech 1993-2012 (2013)

U k a z a t e l		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ukazatele reálné ekonomiky												
HDP	mld. Kč, b. c.	.	.	1 533,7	1 761,6	1 884,9	2 061,6	2 149,0	2 269,7	2 448,6	2 567,5	2 688,1
HDP na 1 obyvatele	Kč/obyv., b. c.			148 457	170 772	182 938	200 252	208 992	220 949	239 487	251 700	263 497
HDP	%, r/r, reálně	.	.	.	4,5	-0,9	-0,2	1,7	4,2	3,1	2,1	3,8
Směnné relace	%	4,7	5,7	1,5	-0,4	0,1	7,2	-2,7	-5,1	1,9	2,0	1,2
Měnové ukazatele												
CZK/EUR	průměr	.	.	.	.	.	.	36,882	35,610	34,083	30,812	31,844
CZK/USD	průměr	29,155	28,782	26,545	27,138	31,711	32,274	34,600	38,590	38,038	32,736	28,227
Nominální efektivní kurz	%	60,0	64,9	67,4	68,8	65,4	66,3	66,2	66,8	69,6	78,0	78,7
Reálný efektivní kurz	%	.	.	71,2	73,7	71,5	75,2	73,6	74,5	78,3	86,3	85,4
Fiskální ukazatele												
Vládní deficit (přebytek)	mld. Kč	.	.	-196,4	-55,2	-68,2	-99,5	-77,1	-82,3	-136,8	-167,7	-180,3
Vládní deficit (přebytek)/HDP	%	.	.	-12,8	-3,1	-3,6	-4,8	-3,6	-3,6	-5,6	-6,5	-6,7
Saldo státního rozpočtu (SR)	mld. Kč	1,1	10,4	7,2	-1,6	-15,7	-29,3	-29,6	-46,1	-67,7	-45,7	-109,1
Saldo SR/HDP	%	.	.	0,5	-0,1	-0,8	-1,4	-1,4	-2,0	-2,8	-1,8	-4,1
Vládní dluh	mld. Kč	.	.	214,6	210,1	237,2	298,5	340,1	403,9	584,9	694,9	768,2
Dluh sektoru vlády v procentech HDP	%	.	.	14,0	11,9	12,6	14,5	15,8	17,8	23,9	27,1	28,6
Státní dluh	mld. Kč	158,8	157,3	154,4	155,2	173,1	194,7	228,4	289,3	345,0	395,9	493,2
Státní dluh/HDP	%	.	.	10,1	8,8	9,2	9,4	10,6	12,7	14,1	15,4	18,3
Poznámky:												
r/r meziroční změna; . údaj není k dispozici; * stav ke konci období.												

Zdroj: ČSÚ; 2014, vlastní zpracování.

Pokračování přílohy č. 8

U k a z a t e l		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ukazatele reálné ekonomiky											
HDP	mld. Kč, b. c.	2 929,2	3 116,1	3 352,6	3 662,6	3 848,4	3 759,0	3 790,9	3 823,4	3 845,9	
HDP na 1 obyvatele	Kč/obyv., b. c.	286 979	304 478	326 553	354 808	368 986	358 288	360 444	364 249	365 955	
HDP	%, r/r, reálně	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,0	
Směnné relace	%	2,1	-1,0	-1,5	2,3	-1,3	3,8	-2,9	-2,5	-1,2	
Měnové ukazatele											
CZK/EUR	průměr	31,904	29,784	28,343	27,762	24,942	26,445	25,290	24,586	25,143	25,974
CZK/USD	průměr	25,701	23,947	22,609	20,308	17,035	19,057	19,111	17,688	19,583	19,565
Nominální efektivní kurz	%	79,7	84,4	88,6	91,0	101,7	97,8	100,0	103,0	99,3	97,03
Reálný efektivní kurz	%	88,0	91,8	93,7	96,4	105,4	99,7	100,0	102,9	99,5	
Fiskální ukazatele											
Vládní deficit (přebytek)	mld. Kč	-83,4	-101,3	-79,7	-26,9	-85,9	-218,3	-179,1	-122,3	-170,4	-106,6
Vládní deficit (přebytek)/HDP	%	-2,8	-3,2	-2,4	-0,7	-2,2	-5,8	-4,7	-3,2	-4,4	
Saldo státního rozpočtu (SR)	mld. Kč	-93,7	-56,3	-97,58	-66,4	-20,0	-192,4	-156,4	-142,8	-101,0	-81,3
Saldo SR/HDP	%	-3,2	-1,8	-2,9	-1,8	-0,5	-5,1	-4,1	-3,7	-2,6	
Vládní dluh	mld. Kč	847,8	885,4	948,1	1 023,4	1 104,3	1 299,3	1 454,4	1 583,3	1 775,4	1 820,1
Dluh sektoru vlády v procentech HDP	%	28,9	28,4	28,28	27,9	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2	
Státní dluh	mld. Kč	592,9	691,2	802,5	892,3	999,8	1 178,2	1 344,1	1 499,4	1 667,6	
Státní dluh/HDP	%	20,2	22,2	23,9	24,4	26,0	31,3	35,5	39,2	43,4	
Poznámky:											
r/r meziroční změna; . údaj není k dispozici; * stav ke konci období											

Zdroj: ČSÚ; 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 9 – Procentuální vyjádření veřejného dluhu k HDP (uvedená data jsou v %)

Země\rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Euro zóna (17 zemí)	68,2	68	69,2	69,6	70,3	68,6	66,4	70,2	80	85,4	87,3	90,6
Euro zóna (16 zemí)	68,3	68,1	69,3	69,7	70,3	68,7	66,5	70,3	80,1	85,6	87,4	90,8
EU (27 zemí)	60,9	60,3	61,9	62,2	62,7	61,5	58,9	62,2	74,5	80	82,4	85,2
Belgie	106,5	103,4	98,4	94	92	87,9	84	89,2	95,7	95,7	98	99,8
Bulharsko	66	52,4	44,4	37	27,5	21,6	17,2	13,7	14,6	16,2	16,3	18,5
ČR	23,9	27,1	28,6	28,9	28,4	28,3	27,9	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2
Dánsko	49,6	49,5	47,2	45,1	37,8	32,1	27,1	33,4	40,7	42,7	46,4	45,4
Německo	59,1	60,7	64,4	66,2	68,6	68	65,2	66,8	74,5	82,5	80	81
Estonsko	4,8	5,7	5,6	5	4,6	4,4	3,7	4,5	7,1	6,7	6,1	9,8
Irsko	34,5	31,8	31	29,4	27,2	24,6	24,9	44,2	64,4	91,2	104,1	117,4
Řecko	103,7	101,7	97,4	98,6	100	106,1	107,4	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9
Španělsko	55,6	52,6	48,8	46,3	43,2	39,7	36,3	40,2	54	61,7	70,5	86
Francie	56,9	58,8	62,9	64,9	66,4	63,7	64,2	68,2	79,2	82,4	85,8	90,2
Itálie	108,3	105,4	104,1	103,7	105,7	106,3	103,3	106,1	116,4	119,3	120,7	127
Kypr	61,2	65,1	69,7	70,9	69,4	64,7	58,8	48,9	58,5	61,3	71,5	86,6
Lotyšsko	14,1	13,6	14,7	15	12,5	10,7	9	19,8	36,9	44,4	41,9	40,6
Litva	23	22,2	21	19,3	18,3	17,9	16,8	15,5	29,3	37,8	38,3	40,5
Lucembursko	6,3	6,3	6,2	6,3	6,1	6,7	6,7	14,4	15,5	19,5	18,7	21,7
Maďarsko	52,7	55,9	58,6	59,5	61,7	65,9	67	73	79,8	82,2	82,1	79,8
Malta	58,9	57,9	66	69,8	68	62,5	60,7	60,9	66,5	66,8	69,5	71,3
Nizozemsko	50,7	50,5	52	52,4	51,8	47,4	45,3	58,5	60,8	63,4	65,7	71,3
Rakousko	66,8	66,2	65,3	64,7	64,2	62,3	60,2	63,8	69,2	72,3	72,8	74
Polsko	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	45	47,1	50,9	54,9	56,2	55,6
Portugalsko	53,8	56,8	59,4	61,9	67,7	69,4	68,4	71,7	83,7	94	108,2	124,1
Rumunsko	25,7	24,9	21,5	18,7	15,8	12,4	12,8	13,4	23,6	30,5	34,7	37,9
Slovinsko	26,5	27,8	27,2	27,3	26,7	26,4	23,1	22	35,2	38,7	47,1	54,4
Slovensko	48,9	43,4	42,4	41,5	34,2	30,5	29,6	27,9	35,6	41	43,4	52,4
Finsko	42,5	41,5	44,5	44,4	41,7	39,6	35,2	33,9	43,5	48,7	49,2	53,6
Švédsko	54,7	52,5	51,7	50,3	50,4	45,3	40,2	38,8	42,6	39,4	38,6	38,2
Spojené království Velká Británie	37,3	37,1	38,7	40,3	41,7	42,7	43,7	51,9	67,1	78,4	84,3	88,7
Island	-	-	-	-	26	27,9	28,5	70,4	87,9	93	99,1	96,4
Norsko	29,2	36,1	44,3	45,6	44,5	55,4	51,5	48,2	42,8	42,5	28,2	28,8
-=není k dispozici												

Zdroj: Eurostat, 2013, získáno 26.2.2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 10 – Mapa EU s barevným rozlišením dle procentuálního vyjádření veřejného dluhu k HDP (data jsou v %)

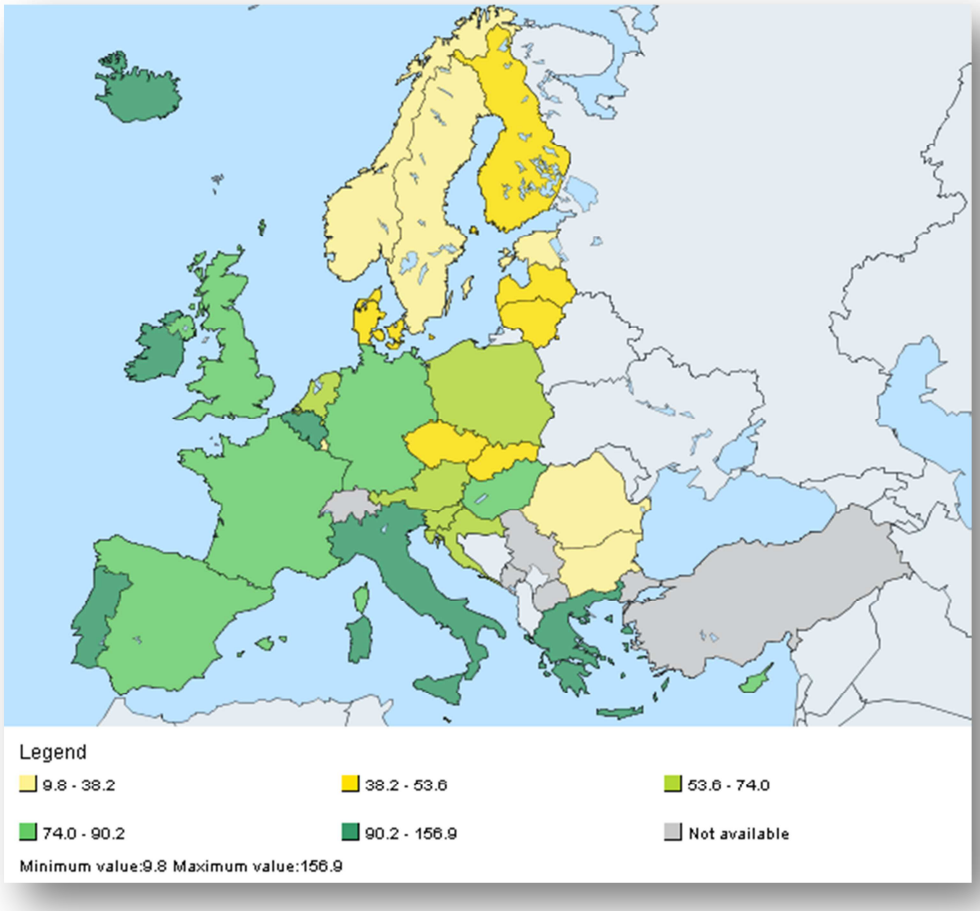

Zdroj: Eurostat, 2013, získáno 26. 2. 2014.

Příloha č. 11 – Dluh obcí ČR mezi roky 2001 a 2012 (v mld. Kč)

Ukazatel \ Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Úvěry	22,6	27,3	35,2	38,5	43,7	47,1	46,7	47,4	55,8	59,9	60,9	68,3
Komunální dluhopisy	13,3	15,9	21,7	23,9	23,5	22,9	22,6	22,7	14,7	15,8	14	13,8
Přijaté návratné fin.výpomoci a ost. dluhy	12,4	12,6	13,5	12,4	11,8	10,9	9,9	10	10,1	7,6	7,5	7,9
Celkem	**48,3**	**55,8**	**70,4**	**74,8**	**79**	**80,9**	**79,2**	**80,1**	**80,6**	**83,3**	**82,4**	**90**

Zdroj: Tipmag.cz, 2013, vlastní zpracování.

Příloha č. 12 – Dluh čtyř největších měst v ČR mezi roky 2001 a 2012 (v mld. Kč)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celková zadluženost ČR	48,3	55,8	70,4	74,8	79	80,9	79,2	80,1	80,6	83,3	82,4	90
Zadluženost 4 největších měst	24,2	29,6	42,4	45,9	48,4	47,4	46,3	45,8	39,3	40,1	38,4	45,5
% podíl 4 největších měst na celkové zadluženosti	50,1	53	60,2	61,4	61,3	58,6	58,5	57,2	48,8	48,1	46,6	50,6

Zdroj: Tipmag.cz, 2013, vlastní zpracování.

Poznámka: Praha, Plzeň, Brno, Ostrava

Příloha č. 13 – Dluh krajů v ČR mezi roky 2003 a 2012 (v mld. Kč)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Úvěry	14,3	16,5	18,4	19,8	22	25,7	25,9	26,9	34,8	35,5	36,3	36,4
Komunální dluhopisy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2
Přijaté návratné fin. výpomoci a ost. dluhy	9,8	9,7	9,6	9,1	8,6	7,8	7	7,4	6,5	5,7	5,7	6,1
Celkem	**24,1**	**26,2**	**28**	**28,9**	**30,6**	**33,5**	**32,9**	**34,3**	**41,3**	**43,2**	**44**	**44,5**

Zdroj: Tipmag.cz, 2013, vlastní zpracování.

Příloha č. 14 – Rozpočtované a skutečné čisté výdaje na obsluhu státního dluhu (v mld. Kč)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Výdaje na obsluhu státního dluhu	33,7	34,2	38,1	45,5	48,2	63,7
Příjmy kapitoly státní dluh	-	-	-	1,5	6,7	6,9
Rozpočtované čisté výdaje	33,7	34,2	38,1	44	41,5	56,8
Skutečné čisté výdaje	25,4	31,6	34,1	37,7	44,5	35,8

Pokračování přílohy č. 14

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výdaje na obsluhu státního dluhu	73	79,4	67,9	65,8	72	76
Příjmy kapitoly státní dluh	5,6	6,5	3,8	7,4	7,2	5
Rozpočtované čisté výdaje	67,4	72,9	64,1	58,4	64,8	71
Skutečné čisté výdaje	45,1	41,4	51,1	-	-	-

Zdroj: MF, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 15 – Rozpočtová soustava

Rozpočtová soustava ČR je soustavou veřejných rozpočtů, která zahrnuje státní rozpočet, rozpočet obcí a krajů, organizačních složek státu a další. Součástí rozpočtové soustavy jsou státní účelové fondy, státní peněžní i pojistné fondy další fondy založené obcemi a kraji.

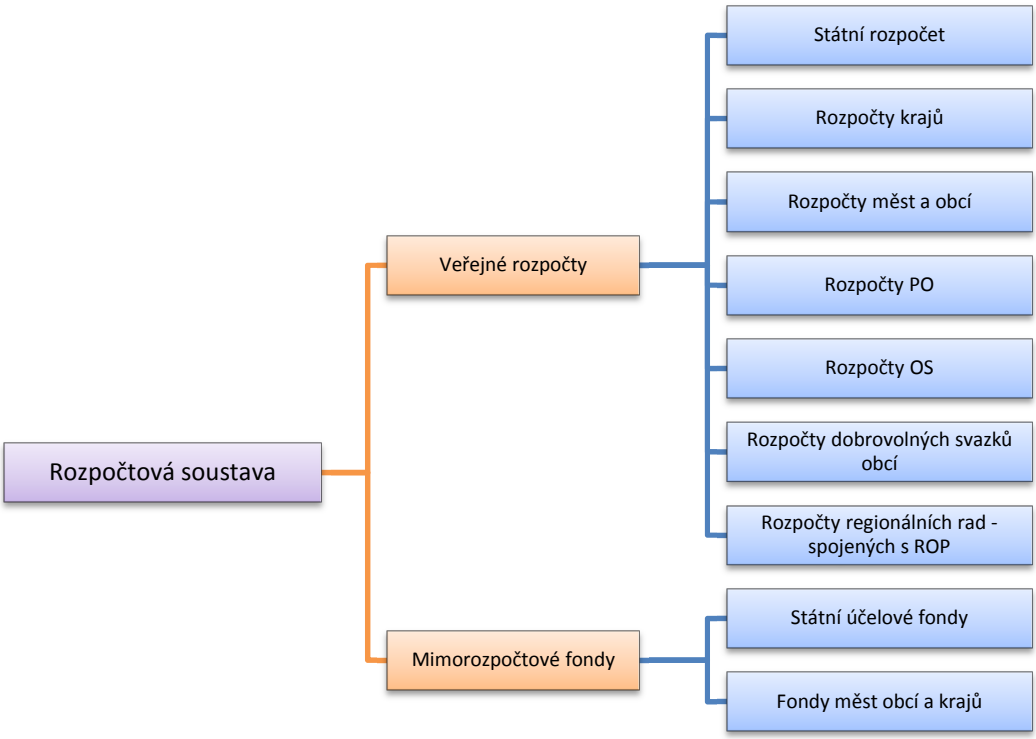

Zdroj: Nahodil, 2009; vlastní zpracování

Veřejné rozpočty

Veřejné rozpočty jsou nejen v ČR, ale také v každé zemi na světě nejdůležitější částí rozpočtové soustavy. Mimo výše uvedené schéma lze veřejné rozpočty zjednodušeně rozčlenit na:

1) *nadnárodní rozpočet – USA, EU a další nadnárodní uskupení,*
2) *ústřední rozpočet země – státní rozpočet,*
3) *rozpočty USC – obcí, měst, krajů apod.,*
4) *rozpočty veřejných podniků a neziskových organizací působících ve veřejném sektoru. ŠELEŠOVSKÝ, J., JAHODA, R, Veřejné finance v ČR a EU.*

Schéma – Soustava veřejných rozpočtů ČR

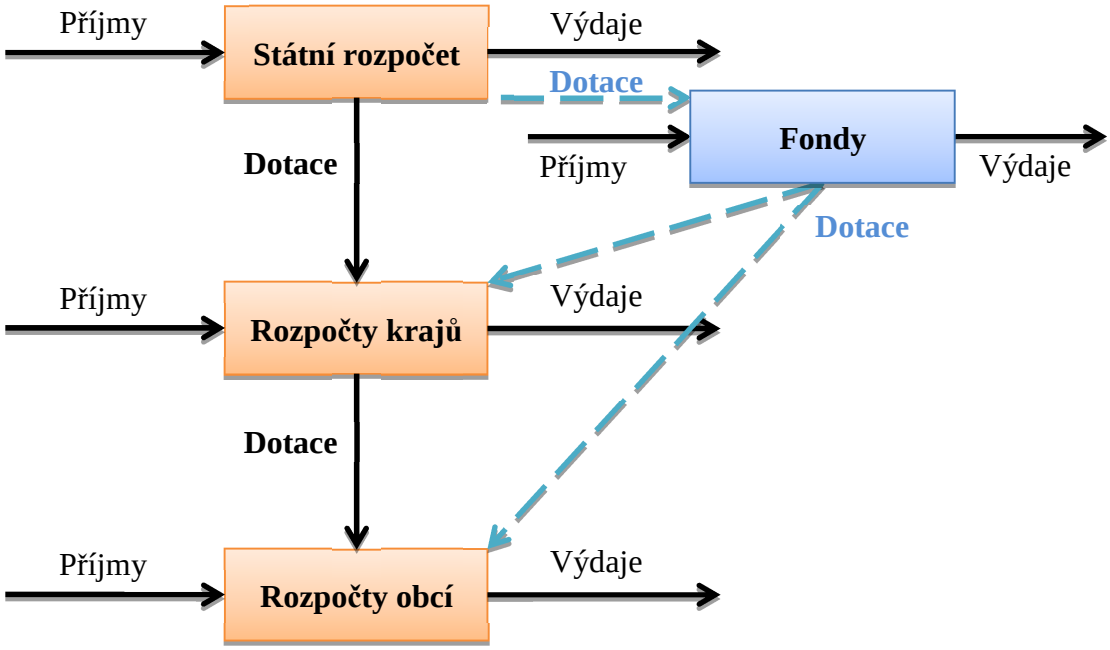

Zdroj: *ŠELEŠOVSKÝ, J., JAHODA, R, Veřejné finance v ČR a EU, s. 36; vlastní zpracování*

Příjmy a výdaje veřejných rozpočtů

V rámci veřejných rozpočtů, lze příjmy a výdaje zjednodušeně charakterizovat jako veřejné příjmy a veřejné výdaje. Veřejné výdaje jsou kryty především veřejnými příjmy, které tedy lze označit jako základní zdroj veřejných rozpočtů.

Příjmy do veřejných rozpočtů se dělí z několika hledisek, například dle zdrojů, návratnosti, časového hlediska, četnosti výskytu a dle míry závaznosti.

Základní členění příjmů znázorňuje následující schéma.

Pro tuto práce budou příjmy členěny dle vztahu příjmů k daním. Lze tedy rozlišovat

1) daňové příjmy,
2) nedaňové příjmy,
3) ostatní příjmy.

Add 1 i add 2 jsou příjmy nenávratné a vlastní. Ostatní příjmy obsahují zbylé příjmy, tedy nenávratné dotace a návratné příjmy. Daňové a nedaňové příjmy tvoří většinu příjmů veřejných rozpočtů.

Schéma – Příjmy do veřejných rozpočtů

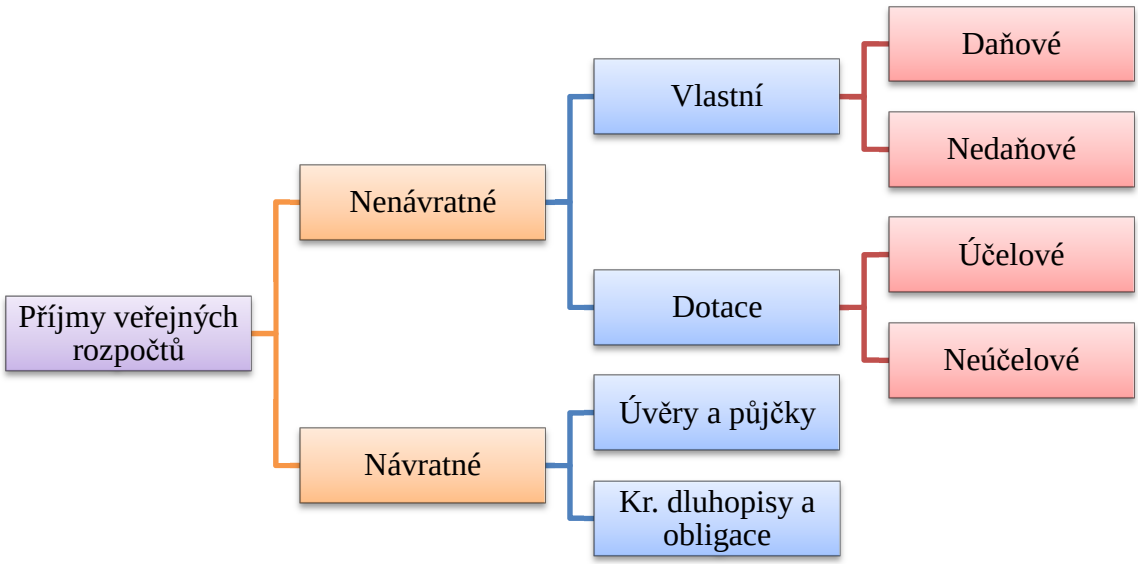

Zdroj: NAHODIL, František. Veřejné finance v České republice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, vlastní zpracování

Daňové příjmy

Daňové příjmy jsou nejdůležitější příjmovou částí veřejných rozpočtů. Tvoří největší část příjmů.

Mezi daňové příjmy jsou počítány daně, cla, poplatky a pojistné na sociální zabezpečení. *„Daň je povinná zákonem určená platba do veřejného rozpočtu, která se vyznačuje neúčelovostí a neekvivalentností, tzn. ukládá se jako jednostranná povinnost bez nároku plátce na plnění ze strany státu. Daně jsou placené pravidelně v určitých intervalech nebo při určitých okolnostech.“* Definice daně [online]; Finance Media a.s.; 2013; dostupné na <http://www.finance.cz/zpravy/finance/17291-definice-dane/> . Daně mají charakter opakované, nedobrovolné, povinné, nenávratné a neúčelové platby do veřejného rozpočtu. Daně jsou také vynutitelné díky legislativním ustanovením, tzn., že vybírání daní od občanů je dáno zákonem. Daně lze členit dle toho, kdo odvádí daň státu.

První skupinou jsou přímé daně. U této skupiny plátce daně a poplatník splývají v jednu osobu. Poplatníkem je osoba, jejíž příjmy, majetek nebo úkony jsou přímo podrobeny dani. Jinak řečeno osoba, jejíž příjmy a majetek je zatížen daní, kterou

je povinen zaplatit. Plátce daně je osoba, která daň přímo odvádí správci daně. Správcem daně je finanční úřad. Mezi přímé daně patří:

1) důchodové daně
   - Daň z příjmu fyzických osob.
   - Daň z příjmu právnických osob.
2) majetkové daně
   - Daň z nemovitosti.
   - Silniční.
   - Dědická.
   - Darovací.
   - Z převodu nemovitosti

Základní rozdíl mezi těmito dvěma skupinami je předmět daně. U důchodových daní je to příjem prostředků, finančního i nefinančního charakteru, kdežto u majetkových daní je předmětem daně věc či nemovitost s vlastnickým právem poplatníka.

Další skupinou daní jsou nepřímé daně. Základním rozdílem oproti daním přímím je oddělení osob plátce daně a poplatníka. V případě nepřímých daní jsou to dva subjekty. Mezi nepřímé daně řadíme spotřební daň, daň z přidané hodnoty a clo.

Spotřební daň je účelová daň, která reguluje cenu určitých komodit. Většinou se jedná o komodity, které mají potenciál poškozovat zdraví jedince a společnosti, či poškodit životní prostředí. *"Spotřebními daněmi jsou*

a) daň z minerálních olejů,
b) daň z lihu,
c) daň z piva,
d) daň z vína a meziproduktů a
e) daň z tabákových výrobků." Zákon o spotřebních daních [online]; Business center.cz; 2014; dostupné na <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/spotrebnidan/cast1.aspx>.

Další významnou nepřímou daní je daň z přidané hodnoty

„Clo, resp. celní poplatek, je dávka vybíraná státem při přechodu zboží přes celní hranici. Stát, nebo skupina států je používá jako tzv. ochranářský prostředek (aby ochránil svůj vnitřní trh před zbožím z okolních zemí), jako prostředek ekonomické formy politického boje a v neposlední řadě jako prostředek, jak získat peníze. Vybírání cla

kontroluje celní správa (celní úřad) té dané země a upravuje ho celní zákon.“ Celní správa [online]; Generální ředitelství cel; 2013; dostupné na <http://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>

Nedaňové příjmy

Nedaňové příjmy nemají většinou žádný vztah k daňovým příjmům. Jedná se konkrétně o:

a) poplatky,
b) výnosy z majetku a
c) příjmy ze státních fondů.

Poplatek je jednorázová peněžní částka, která je spojena s činností státní a veřejné správy a jejich orgánů. Poplatek je považován za návratný, neboť se přepokládá obdržení protihodnoty například ve formě veřejné služby. Poplatky mají nahodilí, nepravidelný a jednorázový charakter. Správcem vybírání poplatků jsou příslušné orgány veřejné a státní správy.

Dalším nedaňovým příjmem jsou výnosy z majetku. Tento výnos můžeme rozlišit na trvalý a jednorázový výnos z majetku. Trvalé výnosy představují pronájmy majetku ve vlastnictví státu, kraje či ÚSC. Jednorázový výnos představuje prodej majetku. Tento jednorázový druh se většinou využívá ke krytí mimořádných výdajů.

Ostatní příjmy

Mezi ostatní příjmy patří dotace, půjčky a výnosy z krátkodobých dluhopisů a dalších cenných papírů. Tyto příjmy jsou specifické tím, že ovlivňují příjmovou složku rozpočtu nejméně z výše zmiňovaných druhů příjmů. Tyto ostatní příjmy mají nejistý nebo hodnotově proměnlivý charakter a nelze přesněji určit výši těchto příjmů před i během rozpočtového procesu[27].

[27] Nejčastěji se během rozpočtového procesu uvádí předpokládaná výše ostatních příjmů veřejného rozpočtu.

Dotace jsou v současné době jedním z příjmů, které lze v některých případech zahrnout do příjmové složky rozpočty, ale to pouze tehdy, pokud už je tato dotace přislíbena a naplněna v určitém období. Dotace může být účelová[28] nebo neúčelová.

[28] Účel je nutno doložit a dodržet. V případě nedodržení se musí dotace vrátit.

Příloha č. 16 – Kvartální vývoj HDP 2010-2013

Období	HDP v mld. Kč	HDP r/r v %	HDP q/q v %
1Q / 14	1 006.1 mld. Kč	2.5 %	0.4 %
R / 13	**3 883.7 mld. Kč**	**-0.9 %**	**-**
4Q / 13	993.0 mld. Kč	1.2 %	1.8 %
3Q / 13	962.3 mld. Kč	-1.2 %	0.2 %
2Q / 13	964.2 mld. Kč	-1.3 %	0.6 %
1Q / 13	953.9 mld. Kč	-2.2 %	-1.1 %
R / 12	**3 843.9 mld. Kč**	**-1.2 %**	**-**
4Q / 12	957.4 mld. Kč	-1.7 %	-0.2 %
3Q / 12	956.4 mld. Kč	-1.3 %	-0.3 %
2Q / 12	951.7 mld. Kč	-1.0 %	-0.2 %
1Q / 12	957.0 mld. Kč	-0.7 %	-0.8 %
R / 11	**3 807.2 mld. Kč**	**1.7 %**	**-**
4Q / 11	961.1 mld. Kč	0.6 %	-0.1 %
3Q / 11	957.8 mld. Kč	1.2 %	-0.1 %
2Q / 11	932.7 mld. Kč	2.2 %	0.1 %
1Q / 11	924.5 mld. Kč	2.8 %	0.9 %
R / 10	**3 667.6 mld. Kč**	**2.2 %**	**-**
4Q / 10	921.7 mld. Kč	2.6 %	0.3 %
3Q / 10	925.4 mld. Kč	2.8 %	1.0 %
2Q / 10	914.7 mld. Kč	2.4 %	0.9 %
1Q / 10	905.0 mld. Kč	1.1 %	0.5 %

Zdroj: Kurzy.cz, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 17 – Vývoj vlád ČR od roku 1992

Pořadí	Název vlády	Období	Strany
1.	První vláda Václava Klause	2. 7. 1992 – 4. 7. 1996	ODS, KDS, ODA, KDU-ČSL
2.	Druhá vláda Václava Klause	4. 7. 1996 – 2. 1. 1998	ODS, ODA, KDU-ČSL
3.	Vláda Josefa Tošovského	2. 1. 1998 – 22. 7. 1998	nestr., US (původně ODS), ODA, KDU-ČSL
4.	Vláda Miloše Zemana	22. 7. 1998 – 15. 7. 2002	ČSSD
5.	Vláda Vladimíra Špidly	15. 7. 2002 – 4. 8. 2004	ČSSD, US-DEU, KDU-ČSL
6.	Vláda Stanislava Grosse	4. 8. 2004 – 25. 4. 2005	ČSSD, US-DEU, KDU-ČSL
7.	Vláda Jiřího Paroubka	25. 4. 2005 – 4. 9. 2006	ČSSD, US-DEU, KDU-ČSL
8.	První vláda Mirka Topolánka	4. 9. 2006 – 9. 1. 2007	ODS, nestr.
9.	Druhá vláda Mirka Topolánka	9. 1. 2007 – 8. 5. 2009	ODS, KDU-ČSL, SZ, nestr.
10.	Vláda Jana Fischera	8. 5. 2009 – 13. 7. 2010	nestraníci nominovaní ODS, ČSSD a SZ
11.	Vláda Petra Nečase	13. 7. 2010 – 10. 7. 2013	ODS, TOP 09, LIDEM (pův. VV), nestr.
12.	Vláda Jiřího Rusnoka	10. 7. 2013 – 29. 1. 2014	nestr. (3 pozastavené členství v ČSSD), KDU-ČSL
13.	Vláda Bohuslava Sobotky	29. 1. 2014 – současnost	ČSSD, ANO 2011, KDU-ČSL, nestr.

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 18 – Vývoj nominálního kurzu CZK vůči EUR a USD

U k a z a t e l		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
CZK/EUR	průměr	.	.	.	.	.	.	36,882	35,610	34,083	30,812	31,844
CZK/USD	průměr	29,155	28,782	26,545	27,138	31,711	32,274	34,600	38,590	38,038	32,736	28,227
Nominální efektivní kurz	%	60,0	64,9	67,4	68,8	65,4	66,3	66,2	66,8	69,6	78,0	78,7

Pokračování přílohy č. 17

U k a z a t e l		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
CZK/EUR	průměr	31,904	29,784	28,343	27,762	24,942	26,445	25,290	24,586	25,143	25,974
CZK/USD	průměr	25,701	23,947	22,609	20,308	17,035	19,057	19,111	17,688	19,583	19,565
Nominální efektivní kurz	%	79,7	84,4	88,6	91,0	101,7	97,8	100,0	103,0	99,3	97,0

Zdroj: ČNB, 2014, vlastní zpracování.

Poznámka: CZK/EUR = průměr denních nominálních kurzů koruny vůči euru za rok,
CZK/USD = průměr denních nominálních kurzů koruny vůči dolaru za rok,
nominální efektivní kurz koruny (NEER) vyjádřený indexem uvádí zhodnocení (index nad 100) či znehodnocení (index pod 100) národní měny vůči koši vybraných měn za určité období proti základnímu období (rok 2010).

Příloha č. 19 – Vývoj HDP

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	%	1,3	1,5	2,6	2,2	3,4	3,2	0,2	-4,5	2	1,6	-0,4	0,1
EU-27	%	1,3	1,5	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2	1,7	-0,4	0,1
Euro-zone	%	0,9	0,7	2,2	1,7	3,2	2,9	0,4	-4,4	2	1,6	-0,7	-0,4
Euro-zone (17)	%	0,9	0,7	2,2	1,7	3,3	3	0,4	-4,4	2	1,6	-0,7	-0,4
Euro-zone (18)	%	0,9	0,7	2,2	1,7	3,3	3	0,4	-4,5	1,9	1,6	-0,7	-0,4
Česká republika	%	2,1	3,8	4,7	6,8	7	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1	-0,9
Belgie	%	1,4	0,8	3,3	1,8	2,7	2,9	1	-2,8	2,3	1,8	-0,1	0,2
Bulharsko	%	4,7	5,5	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,6	0,9
Dánsko	%	0,5	0,4	2,3	2,4	3,4	1,6	-0,8	-5,7	1,4	1,1	-0,4	0,4
Estonsko	%	6,6	7,8	6,3	8,9	10,1	7,5	-4,2	-14,1	2,6	9,6	3,9	0,8
Finsko	%	1,8	2	4,1	2,9	4,4	5,3	0,3	-8,5	3,4	2,8	-1	-1,4
Francie	%	0,9	0,9	2,5	1,8	2,5	2,3	-0,1	-3,1	1,7	2	0	0,2
Chorvatsko	%	4,9	5,4	4,1	4,3	4,9	5,1	2,1	-6,9	-2,3	-0,2	-2,2	-0,9
Irsko	%	5,4	3,7	4,2	6,1	5,5	5	-2,2	-6,4	-1,1	2,2	0,2	-0,3
Island	%	0,1	2,4	7,8	7,2	4,7	6	1,2	-6,6	-4,1	2,7	1,5	3,3
Itálie	%	0,5	0	1,7	0,9	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,7	0,4	-2,4	-1,9
Kypr	%	2,1	1,9	4,2	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,3	0,4	-2,4	-5,4
Litva	%	6,8	10,3	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	16	6	3,7	3,3

Zdroj: Finance.cz; 2014; vlastní zpracování.

Pokračování přílohy č. 18

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lotyšsko	%	7,1	7,7	8,8	10,1	11	10	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1
Lucembursko	%	4,1	1,7	4,4	5,3	4,9	6,6	-0,7	-5,6	3,1	1,9	-0,2	2,1
Maďarsko	%	4,5	3,9	4,8	4	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,1	1,6	-1,7	1,1
Malta	%	2,4	0,7	-0,3	3,6	2,6	4,1	3,9	-2,8	4,2	1,5	0,8	2,6
Německo	%	0	-0,4	1,2	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,1	4	3,3	0,7	0,4
Nizozemí	%	0,1	0,3	2,2	2	3,4	3,9	1,8	-3,7	1,5	0,9	-1,2	-0,8
Norsko	%	1,5	1	4	2,6	2,3	2,7	0,1	-1,6	0,5	1,3	2,9	0,6
Polsko	%	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	2	1,6
Portugalsko	%	0,8	-0,9	1,6	0,8	1,4	2,4	0	-2,9	1,9	-1,3	-3,2	-1,4
Rakousko	%	1,7	0,9	2,6	2,4	3,7	3,7	1,4	-3,8	1,8	2,8	0,9	0,3
Rumunsko	%	5,1	5,2	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,1	2,3	0,6	3,5
Řecko	%	3,4	5,9	4,4	2,3	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-7	-3,9
Slovinsko	%	3,8	2,9	4,4	4	5,8	7	3,4	-7,9	1,3	0,7	-2,5	-1,1
Slovenská republika	%	4,6	4,8	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3	1,8	0,9
Španělsko	%	2,7	3,1	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	-3,8	-0,2	0,1	-1,6	-1,2
Švédsko	%	2,5	2,3	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5	6,6	2,9	0,9	1,6
Švýcarsko	%	0,2	0	2,4	2,7	3,8	3,8	2,2	-1,9	3	1,8	1	2
Velká Británie	%	2,3	3,9	3,2	3,2	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,7

Zdroj: Finance.cz; 2014; vlastní zpracování.

Příloha č. 20 – Tempo růstu zahraničního a domácího dluhu

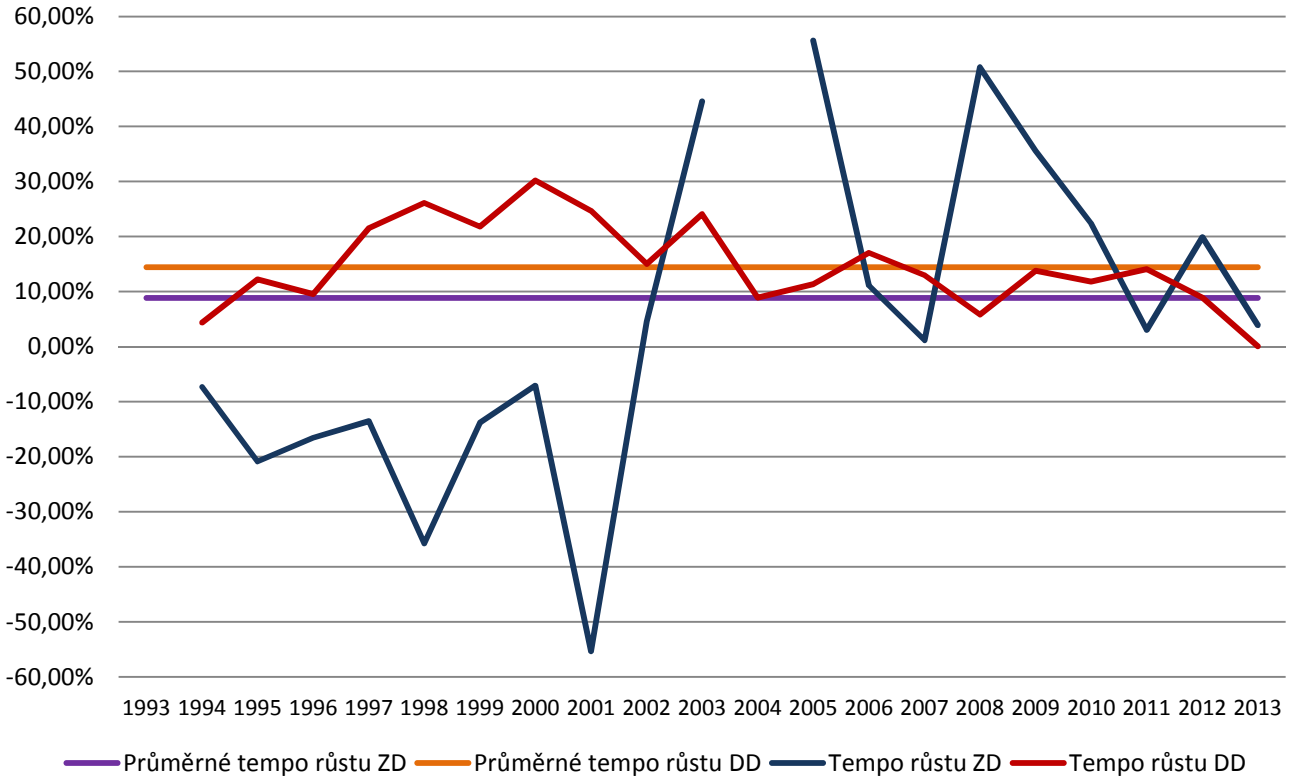

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Poznámka: Graf ZD je mezi roky 2003 a 2005 přerušen, neboť tempo růstu v roce 2004 dosáhlo úrovně 428,57% což by celý graf znehodnotilo, aby se do něj vešla tato extrémně vysoká hodnota.

Příloha č. 21 – Vývoj domácího dluhu a základní charakteristiky časové řady

	Domácí dluh (v mld. Kč)	1. diference (v mld. Kč)	Koeficient diference	Tempo růstu
1993	86,4		1,0000	
1994	90,2	3,8	1,0440	4,40%
1995	101,2	11,0	1,1713	12,20%
1996	110,9	9,7	1,2836	9,58%
1997	134,8	23,9	1,5602	21,55%
1998	170,0	35,2	1,9676	26,11%
1999	207,1	37,1	2,3970	21,82%
2000	269,6	62,5	3,1204	30,18%
2001	336,2	66,6	3,8912	24,70%
2002	386,7	50,5	4,4757	15,02%
2003	479,9	93,2	5,5544	24,10%
2004	522,6	42,7	6,0486	8,90%
2005	581,8	59,2	6,7338	11,33%
2006	680,9	99,1	7,8808	17,03%
2007	769,3	88,4	8,9039	12,98%
2008	814,3	45,0	9,4248	5,85%
2009	926,7	112,4	10,7257	13,80%
2010	1036,3	109,6	11,9942	11,83%
2011	1182,2	145,9	13,6829	14,08%
2012	1287,3	105,1	14,8993	8,89%
2013	1288,1	0,8	14,9086	0,06%
Průměrné tempo růstu				**14,46%**

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 22 – Mapa s vyznačenými statutárními městy

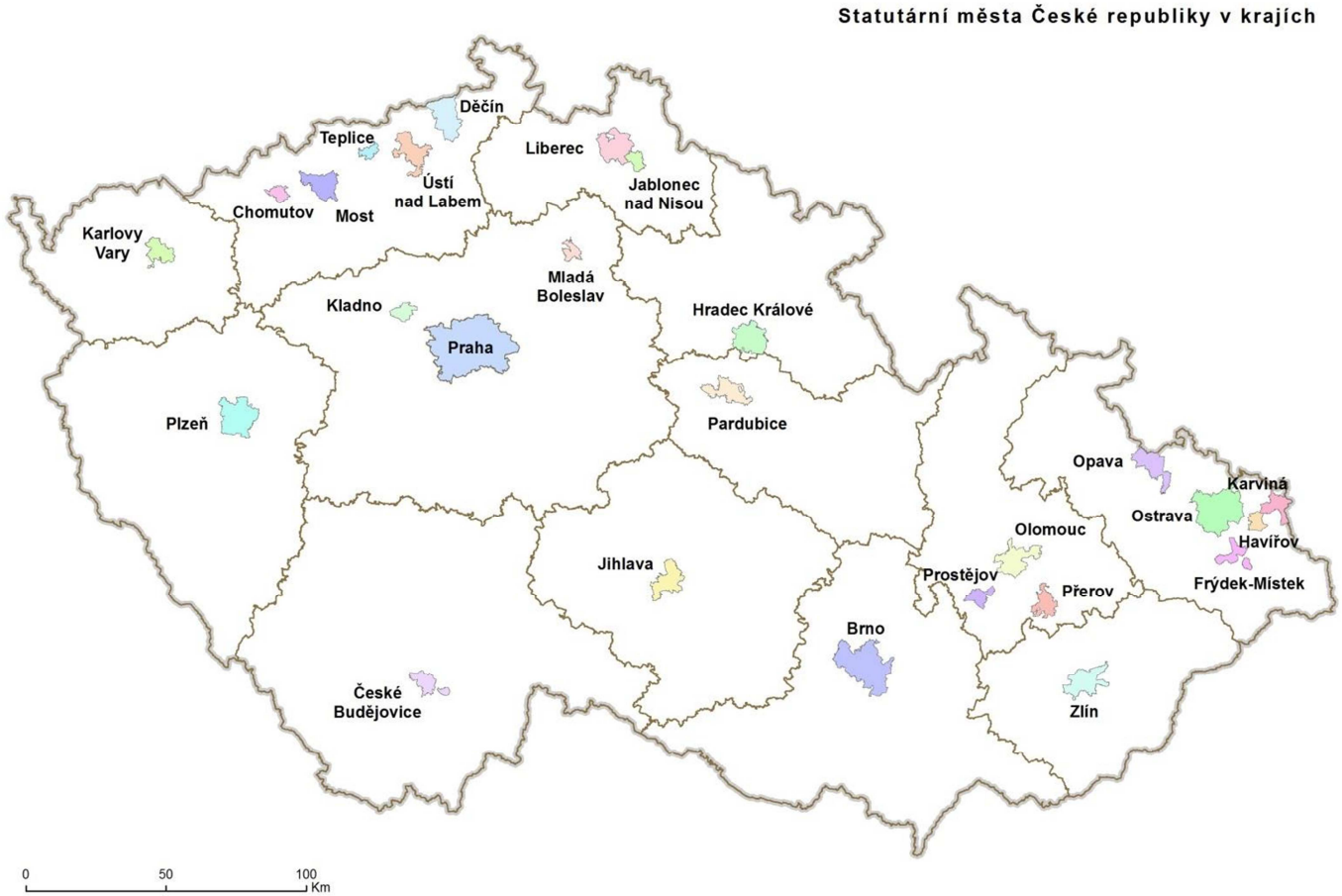

Zdroj dat: Kraj Vysočina, 2014.
Poznámka: Mapa je aktuální k 31. 12. 2013

Příloha č. 23 – Vývoj zadlužení ÚSC mezi roky 1993 a 2012

	Dluh obcí (v mld. Kč)	1. diference (v mld. Kč)	Koeficient diference	Tempo růstu
1993	3,4	3,4	1,0000	
1994	14,3	10,9	4,2059	320,59%
1995	20,3	6,0	5,9706	41,96%
1996	28,3	8,0	8,3235	39,41%
1997	34,4	6,1	10,1176	21,55%
1998	39,0	4,6	11,4706	13,37%
1999	40,0	1,0	11,7647	2,56%
2000	41,0	1,0	12,0588	2,50%
2001	48,3	7,3	14,2059	17,80%
2002	55,8	7,5	16,4118	15,53%
2003	70,4	14,6	20,7059	26,16%
2004	74,8	4,4	22,0000	6,25%
2005	79,0	4,2	23,2353	5,61%
2006	80,9	1,9	23,7941	2,41%
2007	79,2	-1,7	23,2941	-2,10%
2008	80,1	0,9	23,5588	1,14%
2009	80,6	0,5	23,7059	0,62%
2010	83,3	2,7	24,5000	3,35%
2011	82,4	-0,9	24,2353	-1,08%
2012	90,0	7,6	26,4706	9,22%
Průměrné tempo růstu				**17,80%**

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, Deník veřejné správy, 2014, vlastní zpracování.

Příloha č. 24 – Vývoj výsledku hospodaření mezi roky 1993 a 2013

	Výsledek hospodaření SR	Deficit/HDP
1993	1,1	
1994	10,4	
1995	7,3	0,50%
1996	-1,6	-0,10%
1997	-15,7	-0,90%
1998	-29,3	-1,50%
1999	-29,6	-1,40%
2000	-46,1	-2,10%
2001	-67,7	-2,90%
2002	-45,7	-1,90%
2003	-109,1	-4,20%
2004	-93,5	-3,30%
2005	-54,4	-1,90%
2006	-97,3	-3,00%
2007	-66,4	-1,90%
2008	-19,4	-0,50%
2009	-192,4	-5,30%
2010	-156,4	-4,30%
2011	-142,8	-3,20%
2012	-101	-4,20%
2013	-81	-1,50%

Zdroj dat: Ministerstvo financí ČR, 2014, vlastní zpracování.